SZÉCHENYI 2020

MINISZTERELNÖKSÉG

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap:
a vidéki területekbe beruházó Európa

LEADER

Helyi Fejlesztési Stratégia

2017. 12. 20.

Tisza és Maros Vidéke
Jövőjéért Egyesület

Tartalom

Vezetői összefoglaló ... 3
1. Legfontosabb szükségletek és lehetőségek ... 3
2. Elérendő célok ... 3
3. Támogatandó területek, tervezett intézkedések ... 4
4. Munkaszervezet bemutatása ... 5
1. A Helyi Fejlesztési Stratégia hozzájárulása az EU2020 és a Vidékfejlesztési Program céljaihoz ... 6
2. A stratégia elkészítésének módja, az érintettek bevonásának folyamata ... 7
1, A tervezési folyamat átláthatósága ... 7
2, A közösség bevonása érdekében végzett tevékenységek bemutatása ... 8
3, Tervezésben részt vevők ... 8
4, Közösség részvételének eredményei ... 9
5, A közösség részvételét alátámasztó események ... 9
3. A Helyi Fejlesztési Stratégia által lefedett terület és lakosság meghatározása ... 13
1, Földrajzi, gazdasági, társadalmi koherencia ... 13
2, Korábbi együttműködések, megvalósult közös projektek ... 16
3, Az erőforrások kritikus tömegének rendelkezésre állása ... 16
4, Személyes kapcsolattartás, segítségnyújtás, részvételt lehetővé tevő helyi karakter ... 16
4.1 Helyzetelemzés ... 17
1, Térszerkezeti adottságok ... 17
2, Környezeti adottságok ... 18
3, Kulturális erőforrások ... 20
4. A társadalom állapota ... 22
5. A gazdaság helyzete ... 25
6. Összegzés ... 29
4.2 A 2007-2013-as HVS megvalósulásának összegző értékelése, következtetések ... 31
4.3 A HFS-t érintő tervezési előzmények, programok, szolgáltatások ... 35
4.4 SWOT ... 38
4.5 Fejlesztési szükségletek azonosítása ... 40
5.1 Esélyegyenlőség ... 41
5.2 Környezeti fenntarthatóság ... 42
6. A HFS integrált és innovatív elemeinek bemutatása ... 43
7.1 A stratégia jövőképe ... 44
7.2 A stratégia célhierarchiája ... 44

8.1 Az intézkedések leírása 47
8.2 Együttműködések 60
8.3 A stratégia megvalósításának szervezeti és eljárási keretei 62
A döntési folyamat előkészítése 66
8.4 Kommunikációs terv 68
8.5 Monitoring és értékelési terv 69
9. Indikatív pénzügyi terv 72

Vezetői összefoglaló

1. Legfontosabb szükségletek és lehetőségek

Legfontosabb a térség egészét érintő problémánk, a gazdasági környezet és általában a **vállalkozások fejletlensége**. Ez okozza a makrogazdasági adatokon túlmutató hátrányokat, amelyeket az itt élők mindennapjaikban tapasztalhatnak. Az elemzésekből láthatóan a térségre jellemző a munkanélküliség, az inaktivitás magas foka és a vállalkozások gyenge teljesítménye, a szolgáltatás és a turizmus alacsony gazdasági részesedése. A termelésben részt vevők, termelői, vagy vállalkozói státuszuktól függetlenül az üzemméretüknél fogva sérülékeny csoportot képeznek a gazdaságon belül. A korszerűtlen termelési körülmények, az elavult vagy hiányos eszközpark, a termeléshez szükséges kiegészítő technológia hiánya, valamint a költséges logisztika rövid távon ellehetetleníti az egyébként is forráshiányos piaci szereplő tevékenységét.

A stratégiában a **gazdaság fejlesztése** három, egymásra épülő, szinergikus hatásokat célzó intézkedésen keresztül valósul meg. Az intézkedések a fenti célok elérése érdekében beavatkozási irányvonalakat jelölnek ki. A helyi gazdaság beruházásainak támogatása a gazdasági környezet fejlesztésével mind a mezőgazdasági és ipari termelő tevékenységeket, illetve más szolgáltató tevékenységet végző, illetve ezen területekre beruházó pályázók megalapozott fejlesztési igényeihez biztosítanak forrást.

Kulturális, társadalmi örökségünk védelme a gazdaság- és turizmusfejlesztést követően a harmadik fontos terület. Értékeink megőrzése nélkül elképzelhetetlen a gazdaság és a társadalom hosszú távú, fenntartható fejlesztése. A stratégia ide vonatkozó intézkedései a települési rendezvények támogatásán keresztül elősegítik a gazdasági fellendüléshez szükséges települési, társadalmi háttér kialakítását, a társadalmi hálózatok, kulturális örökség megőrzését és fejlesztését.

Mindez szoros kölcsönhatásban van a másik két prioritás által megcélzott gazdaságfejlesztéssel: a gazdaság erősítése nagyobb jövedelemteremtő képességet biztosít, ez a foglalkoztatás javulása és a többletbevételek következtében a gazdasági és lakókörnyezet fejlődését hozza. A tartós hatás érdekében szükséges az **élhetőbb egészségesebb település** program, amely keretében a vidéken élő lakosság életkörülményeinek javítása valósul meg egészségügyi, sport és szabadidős beruházások támogatásával. Mindezek következményeként növekszik a település népességmegtartó ereje, ami a továbbiakban újabb beruházásokat eredményez.

2. Elérendő célok

Tisza-Maros vidék gazdaságának fejlesztése a termelők és vállalkozások technológiai megerősítésével

A helyzetelemzést megalapozó felmérések során a térség szereplői egyöntetűen a térség gazdaságának és turizmusának a megerősítését tartották a legfontosabb célnak. A helyi vállalkozások technológiai megerősítése, a

helyi gazdaság növekedési pályára állításának első kulcslépése. A VP LEADER intézkedésének céljai közül az 1. és 3. számú intézkedésnek felel meg.

Tisza-Maros vidéki lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása, térségi identitástudatuk növelése

A felmérések és a statisztikai adatok alapján térséget egyre jobban fenyegeti a települések elöregedése. Ennek a trendnek a kezelése és a közösség számára hátrányos hatásainak kiküszöbölése újszerű beavatkozási mechanizmusokat igényel. A VP LEADER intézkedésének céljai közül az 2. és 4. számú intézkedésnek felel meg.

	Átfogó célok		
1.	Tisza-Maros vidék gazdaságának fejlesztése a termelők és vállalkozások technológiai megerősítésével		
2.	Tisza-Maros vidéki lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása, térségi identitástudatuk növelése		

3. Támogatandó területek, tervezett intézkedések

Az átfogó célok teljesülése felé az alábbi specifikus célokon keresztül kívánunk eljutni:

Ssz.	Specifikus célok	Eredménymutatók megnevezése	Célértékek
1.	Térségi gazdasági potenciál erősítése	Új foglalkoztatottak száma (fő)	10
2.	Turisztikai kínálat bővítése	Szálláshely kihasználtság növekedés (%)	8
3.	Egészséges települések kialakítása	Beszerzett eszközök száma (db)	11
4.	Települési szintű rendezvények támogatása	Térségi rendezvények száma (db)	3

Intézkedések:

A HFS fejlesztési Forrásfelhasználások ütemezése (millió Ft)

		Forrás: EMVA LEADER 19.2 alintézkedés								
Ssz.	**Intézkedések megnevezése**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Összesen**	**%**
1.	A lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása	0	0	**37 634 330**	0	0	0	53 763 451	91 397 781	19,45 %
2.	Tisza-Maros értékei tematikus rendezvények lebonyolítása	0	0	**2 202 417**	0	0	0	0	2 202 417	0,47 %
3.	Tisza-Maros értékei komplex kerékpáros túraútvonal kialakítása	0	0	**26 868 701**	0	0	0	0	26 868 701	5,72 %

4.	A településen élők hasznos szabadidő eltöltését segítő fejlesztések megvalósítása	0	0	**30 090 810**	0	0	0	0	30 090 810	6,40 %
5.	Helyi vállalkozók, szolgáltatók, termelők műszaki-technológiai és infrastrukturális fejlesztéseinek támogatása	0	0	**105 296 060**		0	**170 321 454**	0	275 617 514	58,64 %
6.	Helyi értéket előállító vállalkozók, termelők piacrajutásának támogatása logisztikai korszerűsítéssel	0	0	**18 459 788**	**9 393 424**	0	0	0	27 853 212	5,93 %
7.	Turizmusfejlesztés Települési szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó fejlesztések	0	0	**-**	0	0	0	0	0	0,00 %
8.	Turizmusfejlesztés Települési szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó közösségi fejlesztések	0	0	**9 033 108**	**6 964 457**	0	0	0	15 997 565	3,40 %
	Összesen:	0	0	229 585 214	16 357 881	0	170 321 454	53 763 451	470 028 000	100,00%

4. Munkaszervezet bemutatása

Az Elnökség a munkaszervezeten keresztül végzi a stratégia megvalósításával kapcsolatos feladatokat. A munkaszervezet 2 fő projektmenedzser foglalkoztatásán keresztül végzi tevékenységét. A projektmenedzserek képzettsége az területfejlesztési feladatok ellátásához megfelelő. A szükséges fejlesztési és pénzügyi menedzseri kompetenciák rendelkezésre állnak. A 10 év területfejlesztési tapasztalat a kiválasztásnál alapkövetelményként szerepelt. A menedzserek kommunikációs és szervezési készséggel rendelkeznek. A munkaszervezet 64 m2-es iroda komplexummal rendelkezik Makó város főterének közelében. Az informatikai ellátottság a várható nagyobb tömegű feladat ellátásához is kielégítő mennyiségű és minőségű. A szervezet internet eléréssel, telefonnal, honlappal, valamint az irodai munkához megfelelő bútorzattal rendelkezik. A

rendezvények lebonyolításának tárgyi eszközparkja az irodában megtalálható. A helyiségek közül az egyik 16 m2-es helyiség tárgyalóként funkcionál.

1. A Helyi Fejlesztési Stratégia hozzájárulása az EU2020 és a Vidékfejlesztési Program céljaihoz

A Tisza- Maros Vidék Jövőjéért Egyesület által készített Helyi Fejlesztési Stratégia az Európai Parlament és a Tanács 1303/2013/EU rendelete célrendszeréből a Tisza-Maros vidék gazdaságának fejlesztése a termelők és vállalkozások technológiai megerősítésével átfogó célon és az ehhez kapcsolódó specifikus célokon, valamint intézkedésein keresztül, a 3. a kis- és közepes vállalkozások versenyképességének fokozása cél, valamint a 8. számú a foglalkoztatás és a munkavállalói mobilitás ösztönzése cél megvalósításához járul hozzá. A Helyi vállalkozók, szolgáltatók, termelők műszaki-technológiai és infrastrukturális fejlesztéseinek támogatása, a Térségi mikrovállalkozások, termelők piacra jutásának támogatása logisztikai korszerűsítéssel, valamint a Települési szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai vagy aktív turisztikai fejlesztések című intézkedések a helyi mikro vállalkozások technológiai fejlesztése mellett a foglalkoztatás növelését is biztosítják a térségben. A előző átfogó célhoz tartozó ökoturisztikai jellegű fejlesztések és a Tisza-Maros vidéki lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása, térségi identitástudatuk növelése átfogó cél specifikus céljai és intézkedései a tematikus környezetvédelmi blokkot tartalmazó rendezvényei révén a 6. Környezetvédelem és az erőforrások hatékonyságának növelése célhoz is illeszkedik.

Az előzőek alapján a Partnerségi Megállapodás prioritásai közül a Tisza-Maros vidéki lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása, térségi identitástudatuk növelése átfogó célhoz tartozó speciális célok és intézkedések a 4. A társadalmi felzárkózási és népesedési kihívások kezelése cél megvalósítását, Tisza-Maros vidék gazdaságának fejlesztése a termelők és vállalkozások technológiai megerősítésével átfogó cél, valamint az ide tartozó speciális célok és intézkedései az 1. A gazdasági szereplők versenyképességének javítása és nemzetközi szerepvállalásuk fokozása és a 2. A foglalkoztatás növelése (a gazdaságfejlesztési, a foglalkoztatási, oktatási, társadalmi felzárkózási szakpolitikák által, tekintettel a területi különbségekre) cél megvalósulásához nyújtanak segítséget. A stratégia célrendszere tartalmába ezen felül teljes mértékben megfelel az 5. A gazdasági növekedést segítő helyi és térségi fejlesztések megvalósítása célnak.

Az EMVA rendeletben meghatározott prioritások és fókuszterületek közül a Tisza-Maros vidék gazdaságának fejlesztése a termelők és vállalkozások technológiai megerősítésével átfogó célhoz tartozó intézkedések a mezőgazdasági termelők és mezőgazdasági tevékenységet végző vállalkozások támogatásával a 2. Prioritás (a mezőgazdasági üzemek életképességének javítása és a versenyképesség fokozása valamennyi régióban és a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa esetében, valamint az innovatív gazdálkodási technológiák és a fenntartható erdőgazdálkodás előmozdítása) 2A fókuszterületével (valamennyi mezőgazdasági üzem gazdasági teljesítményének javítása, valamint a mezőgazdasági üzemek szerkezetátalakításának és korszerűsítésének a megkönnyítése, mindenekelőtt a piaci jelenlét, a piacorientáltság, és a mezőgazdasági tevékenységek

diverzifikálásának fokozása céljából) és a 3. Prioritás 3A fókuszterületének (az elsődleges termelők versenyképességének javítása, mégpedig azáltal, hogy megfelelőbb módon integrálják őket az agrár-élelmiszeripari láncba a minőségrendszerek révén, a mezőgazdasági termékek értékének növelése, valamint a helyi piacokon, a rövid ellátási láncokban, továbbá a termelői csoportokban és szervezetekben és a szakmaközi szervezetekben folytatott promóció) célok által elérni kívánt eredmények teljesülését segítik elő. A stratégia átfogó céljai a 6. Prioritás (a társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődéstámogatása a vidéki térségekben) 6A fókuszterület (a diverzifikálásnak, kisvállalkozások alapításának és fejlesztésének, valamint a munkahelyteremtésnek a megkönnyítése) és 6B fókuszterület: a helyi fejlesztés előmozdítása a vidéki térségekben figyelembevételével kerültek meghatározásra.

A Tisza- Maros Vidék Jövőjéért Egyesület által készített Helyi Fejlesztési Stratégia intézkedéseiben a VP LEADER intézkedésének céljai az alábbiak szerint érvényesülnek:

- VP LEADER 1. a vidéki térségekben a gazdasági aktivitás mikro-szintjének fenntartása (helyi termékek és szolgáltatások) – TMVJE HFS 6. Helyi vállalkozók, szolgáltatók, termelők műszaki-technológiai és infrastrukturális fejlesztéseinek támogatása, 7. a Térségi mikrovállalkozások, termelők piacra jutásának támogatása logisztikai korszerűsítéssel.
- VP LEADER 2. a vidéki térségekben a lakosság humán közszolgáltatásokhoz való hozzájutásának, illetve azok elérésének előmozdítása - TMVJE HFS 1. A lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása
- VP LEADER 3. a vidéki térség, mint vállalkozási tér, lakóhely és turisztikai vonzóképességének erősítése - TMVJE HFS 4. Tisza-Maros értékei komplex kerékpáros túraútvonal kialakítása. TMVJE HFS 8; 9 Települési/térségi szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó fejlesztések
- VP LEADER 4. a helyi közösségek tagjai egyéni aktivitásának, felelősségvállalásának és együttműködési készségeinek erősítése - TMVJE HFS 3. Tisza-Maros értékei tematikus rendezvények lebonyolítása

2. A stratégia elkészítésének módja, az érintettek bevonásának folyamata

1, A tervezési folyamat átláthatósága

A folyamat átláthatóságát a ciklusok minden állomása esetén a tervezéssel megbízott munkaszervezet biztosítani tudja. A korábbi LEADER programoknak köszönhetően rendelkezünk azzal a kapcsolati hálóval, amely a tervezés széles nyilvánosságát biztosítja. A folyamat elsősorban elektronikus kommunikáció útján kerül kivitelezésre. Az Egyesület honlappal, valamint a munkatársak elektronikus postafiókkal rendelkeznek. Munkaidőben a telefonos és személyes elérhetőség biztosított a munkaszervezet irodájában. A tervezést megalapozó kérdőíves adatgyűjtés és projekt ötletgyűjtés dokumentum alapon történik. A projektötlet gyűjtés személyes átvétellel és elektronikus úton is történt. Projekt ötletet bárki benyújthat, az adatlap a honlapról is

elérhető. A projektötlet értékelésére (LEADER kapcsolódás, más programokhoz csatlakozási lehetőség) az átvétel alkalmával szóban személyes keretek között történik, így a visszacsatolás is közvetlen. A tervezési folyamat egyes szakaszait érintő aktusokat és a tervezői csoport tevékenységét megfelelően dokumentáltuk.

2, A közösség bevonása érdekében végzett tevékenységek bemutatása

A folyamatot az alábbi mérföldkövek szerint határoztuk meg:

- A tervezés megkezdésének kommunikációja

A tervezés megkezdésének tényét a IH által biztosított előadásanyagok, jogszabályok, valamint egyéb módon megkapott információk alapján az egyesület tagságán keresztül az érintett célcsoportok felé közöltük, a részleteket a honlapon közzétettük.

- Tervezői szakértői csoport összeállítása

A tervezői szakértői csoportba az előző LEADER programban megszerzett tapasztalatok alapján a térségből a téma iránt érdeklődő és tapasztalattal rendelkező önkormányzati vezetőket, valamint az erősebb térségi beágyazódással rendelkező civil szervezeteket és vállalkozói érdekképviselőket hívtuk meg.

- A tervezés megalapozásához projektgyűjtő adatlapok és kérdőívek megtervezése

A tervezői munka egyik sarokpontjaként a megalapozó munkához szükséges dokumentum anyag összeállítása került meghatározásra. A csoport a tartalmat összeállította, véleményezte, módosította, jóváhagyta.

- Térségi fórumsorozat lebonyolítása

A széleskörű nyilvánosság elérése érdekében térségi programsorozat került lebonyolításra. A kivitelezést a térségi polgármesterek bevonásával végeztük. A meghirdetés több csatornán hely specifikusan (önkormányzati, saját honlap, személyes írásos és telefonos meghívás) történt.

- Stratégia elfogadásának előkészítése

A beérkező eredmények feldolgozása, a stratégiát megalapozó megállapítások megvitatása és az irányvonalak kijelölése.

3, Tervezésben részt vevők

A tervezésben közvetett és közvetlen módon a térség önkormányzati, civil vállalkozói és lakossági szegmense is részt vett. A tervezői csoportban 4 önkormányzatot képviselő tervező, 4 civil szervezetet (ebből 1 vállalkozói érdekképviseletet ellátó) és 2 vállalkozó vett részt. **.Szekeres Ferenc** polgármester frissen választott településvezetőként lendületesen képviseli a déli határszélen fekvő , nagy hagyományokkal rendelkező Apátfalva község érdekeit. **Szegvári Ernőné** tapasztalt nagyközségi polgármesterként közvetíti a műemlékekben gazdag és színes civil/kulturális életet magáénak mondható Kiszombor érdekeit. **Kovács Sándor** tapasztalt kisvárosi polgármester látószögéből tervezi meg településének fejlesztési lépéseit. **Zsótér Károly** Mindszent város

gazdasági fejlesztését viseli szívén, lakosainak életminőségét szem előtt tartva vesz részt a tervezői és a döntési folyamatokban. **Károlyi Sándor** a roma kisebbség szempontjait jelzi a tervezés minden lépcsőfokánál, és tevékenyen részt vesz a döntés-előkészítésben. **Tóth István** a Marosmenti Vállalkozók Szövetségének elnöke. Az egyesület közös érdekeik mentén összefogja a Makón és környékén működő vállalkozókat, legfontosabb céljául a munkahelyteremtés ösztönzését, a működő vállalkozások támogatását tűzte ki céljául. **Weszely Tamás** a fiatalok problémáit, igényeit jelzi a tervezés során, kezdeményezései a nagycsaládosok kérései nyomán is születnek. **Kádár József** mezőgazdasági vállalkozó főállású agrár szakember, aki összefogja a Csanád és Térsége Gazdakör népes tagságát. A Gazdakör legfontosabb célkitűzése a hagyományőrzés, a pályázati lehetőségek ismerete, a közösségépítés. **Kádárné Pánczél Anikó** egyéni vállalkozóként dolgozó fodrász, a szolgáltató szektor aktuális problémáival kapcsolatban tevékenyen részt vesz a CSMKIK szolgáltatói tagozati életében .

4, Közösség részvételének eredményei

A tervezési megalapozó időszakban 42 db fejlesztési irányvonalak javaslatait tartalmazó kérdőív és 54 db projektötlet érkezett az Egyesület munkaszervezetéhez. Ezek az adatlapok már projektgazdákat, tervezett összegeket, illetve részletes leírást tartalmaztak az egyes elképzelésekkel kapcsolatosan. A megtartott fórumokon szinte minden alkalommal részt vettek az adott települések polgármesterei. Magas volt a civil szervezetek, vállalkozók, mezőgazdasági őstermelők részvételi aránya is. Több olyan alkalom is volt, amelyen már nem hangzott ismeretlenül a LEADER vidékfejlesztési modellje, az előző ciklus sikeres pályázói már tapasztaltan és felkészülten, konkrét kérdésekkel érkeztek a rendezvényekre. Az adatlapok, kérdőívek és azok összegzése a stratégia mellékleteiben megtalálható.

5, A közösség részvételét alátámasztó események

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület a HFS elkészítésének megalapozása érdekében 2015. szeptember 29. és október 29. között tizenkét alkalommal tartott tájékoztató fórumot az augusztusban elfogadott Vidékfejlesztési Programmal kapcsolatban.

A fórumok egyik célja, hogy a Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület, mint új helyi akciócsoport térségi szinten bemutatásra kerüljön, valamint a tervezési terület helyi szereplőihez eljusson, megismerésre kerüljön. A rendezvénysorozat másik célja a szervezet térségi beágyazódásának elősegítése, a minél sokrétűbb vidéki célcsoportok elérése, ezáltal a területi fejlesztési igények és lehetőségek megfelelő koordinációjának megvalósítása.

A rendezvénysorozat fórumai az alábbi helyszíneken és időpontokban kerültek megrendezésre:

- 2015. szeptember 29. Makó, Korona nagyterem 15 óra
- 2015. szeptember 30. Makó, Váll-Ker Kft. ebédlő 16 óra
- 2015. október 05. Pitvaros, Faluház 17 óra

- 2015. október 06. Mártély, Faluház 14 óra
- 2015. október 06. Mindszent, Kulturális Központ 17 óra
- 2015. október 07. Földeák , Művelődési Ház 10 óra
- 2015. október 07. Csanádpalota , Művelődési Ház 17 óra
- 2015. október 08. Székkutas, Művelődési Ház 17 óra
- 2015. október 12. Hódmezővásárhely, Agrárcentrum 18 óra
- 2015. október 13. Apátfalva, Művelődési Ház 17 óra
- 2015. október 14. Kiszombor, Községháza 17 óra
- 2015. október 29. Makó, Korona nagyterem 15óra

1. fórum: 2015.09.29. Makó

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület első fórumán Makón, a Korona Üzleti és Szolgáltató Központban a meghívottak célzottan a tervezési területének települési polgármesterei voltak .Elhangzott,hogy a falunapok finanszírozását. ill. helyi termékek előtérbe kezelését többen szeretnék. Továbbá a két térség összeolvadása okán a Tisza és Maros adta turisztikai adottságok kihasználása és a háziorvosi rendelők közös együttműködés keretében történő felújítása is fontos feladat lenne.

2.. fórum 2015.09.30., Makó

Ezen a napon a Váll-Ker Kft. –ben került sor az Egyesület fórumára. Elhangzott, hogy egy benzinkutat szeretnének felújítani: étkezési, illetve szálláshelybővítésben is gondolkodnak. Itt elmondtuk, hogy a Vidékfejlesztési Program nemcsak a LEADER forrásokat foglalja magában, hanem más fejlesztési területre is igényelhetőek támogatások.

3. fórum 2015.10.05., Pitvaros

Pitvarosra a fórumsorozat harmadik állomásaként érkeztek a t Egyesület munkatársai.. Mivel Pitvaros a székhelye a mikortérség központjának, így a hozzá tartozó három másik településről, Ambrózfalváról, Csanádalbertiről és Nagyérről is vártuk a vidékfejlesztés iránt érdeklődőket. Az alábbi fejlesztési elképzelések hangzottak el: a helyi szolgáltató szektor felzárkóztatására eszközbeszerzések által, a helyi gazdálkodók kisgép beszerzései. Fontos probléma az öntözés, de költségkalkulációk alapján ez a fejlesztési forrás nem az ilyen nagy volumenű beruházásokat fogja szolgálni.

4. fórum 2015.10.06., Mártély

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület fórumsorozatának történetében a mártélyi helyszínen voltak legtöbben. A helyi vállalkozók eszközbeszerzésben, illetve telephelyük korszerűsítésének fejlesztési elképzeléseiben gondolkodnak. Igény merült fel az egyik helyi vállalkozó által arra, hogy Mártélyon helyi

kézműves vásár legyen, ahol a helyi kézművesek saját termékeiket árulják. Itt is felmerült a gazdálkodók gépbeszerzés iránti igénye, valamint a helyi szolgáltatásokat végző vállalkozók eszközparkjának fejlesztése.

5. fórum 2015.10.06., Mindszent

. Mindszent a hódmezővásárhelyi járás második legnagyobb települése. A mindszenti civil szervezetek legfőbb problémája, hogy technikai felszereltségük elavult vagy egyáltalán nincs pl. számítógép, nyomtató. A másik nehézség számukra, hogy a hagyományos, évente megrendezésre kerülő rendezvényeik finanszírozása nem megoldott, így erre is szeretnének valamiféle pályázati támogatást nyerni. A vállalkozások részéről is felmerült kisebb gépbeszerzés, eszközpark fejlesztés igénye.

6. fórum 2015.10.07., Földeák

Földeákon, a Művelődési Házban került megrendezésre a Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület rendezvénysorozatának hatodik fóruma .A Mobil Földeáki Fiatalok Egyesülete már rutinos pályázónak számít. Fejlesztési elképzeléseik a közösségi együttműködésekre, rendezvényekre, illetve gyermek játszóház kialakítására irányulnak. Földeákon is jelentős a mezőgazdasági gazdálkodók száma, így itt is felmerült az igény gépbeszerzésekre. Az óföldeáki szociális intézmény részéről igény merült fel időseknek szóló rendezvények finanszírozására pályázatok által.

7. fórum 2015.10.07., Csanádpalota

Az Egyesület bemutatkozó csanádpalotai fórumán a királyhegyesi és a kövegyi lakosság érdeklődőit is vártuk. A fórum résztvevői között – nagy örömünkre – az önkormányzati, a civil- és a vállalkozói réteg is képviseltette magát.

Kovács Sándor polgármester elmondta,hogy ez a jelentősen kevesebb pénz, inkább a helyi vállalkozók és civil szervezetek fejlesztéseit támogassa.. Ez egyik helyi vállalkozó, – Hangai József – aki már több nyertes LEADER pályázat tulajdonosa is a következő évek fejlesztéseit illetően is határozott elképzeléssel rendelkezik: a felújított magtár épületének emeletén szeretne oktatótermet kialakítani és abban képzéseket tartani mezőgazdasággal foglalkozóknak.

8. fórum 2015.10.08., Székkutas

. A fórumon részt vett egy székkutasi gazdálkodó, aki családi összefogással rövid időn belül a településen tejivó jellegű üzletet fog nyitni. Ehhez kapcsolódóan szeretne a LEADER forrásból támogatást nyerni. Szüksége lenne eszközökre az üzlet működéséhez: pl. tejautomata, kisebb hűtők, tálalópult. A fórumon részt vett egy települési könyvelő, aki elmondta, hogy az ügyfelei között sok őstermelő és mezőgazdasági profilú vállalkozás van. Részükről igényként felmerült eszközbeszerzés.

9. fórum 2015.10.12., Hódmezővásárhely

Hódmezővásárhelyen az Agrárcentrum adott helyet a fórumnak. Kötetlen beszélgetés alakult ki a megjelent gazdákkal. Fejlesztési ötletként felvetődött a tanyák fejlesztése. Itt olyan elképzelések hangzottak el, mint tetőfelújítás, a tanya körbekerítése. Dani János, a helyi termékek, nevezetesen a sajtkészítés ötletét vetette fel. Évek óta juhokat tart és juhsajtot, túrót készít a tejükből. ezek nagyobb kapacitású készítéséhez alakítja most át a családi gazdaságát és a LEADER támogatások segítségével szeretne eszköz-, illetve telephelyfejlesztést végrehajtani.

10. fórum 2015.10.13., Apátfalva

Projektötletként ezen a fórumon elhangzott, hogy szükség lenne a helyi gyerekeknek egy olyan oktatási lehetőségre, mint pl. az angol ovi, amely jelenleg is működik a településen, de Hódmezővásárhelyről járnak át a pedagógusok és nem kapnak semmilyen támogatást.

11. fórum 2015.10.14., Kiszombor

A kiszombori fórumot Szegvári Ernőné, Kiszombor polgármestere nyitotta meg, A fórumon helyi vállalkozók, civilek és magánszemélyek is részt vettek. Aktív párbeszéd alakult ki.. Az önkormányzat szeretné a horgászturizmust fejleszteni, a Vályogos nevű horgásztavukat szeretnék vonzóbbá tenni, az egyik civil szervezet az ifjúság számára szeretne szabadtéri sportolási lehetőséget illetve klubhelyiséget, eszközökkel, illetve népi hagyományokra (kemencés kiülő hellyel ellátott) épülő kulturális központ igénye is felmerült. A helyi vállalkozók kisösszegű eszköz- és telephelyfejlesztésben gondolkodnak.

12. fórum 2015.10.29., Makó

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület záró fórumán az előző rendezvények tapasztalatai és eredményei kerültek összegzésre. A munkaszervezet vezető elmondta, hogy az eltelt egy hónapban a tervezési terület szinte minden településén bemutatkozott az egyesület: a hódmezővásárhelyi járás mind a négy településén, valamint a makói járás öt mikrotérség központjában került sor fórumok tartására A települési fórumok minden állomásán kérdőívet és projektgyűjtő adatlapot osztottunk ki abból a célból, hogy a Helyi Fejlesztési stratégia tervezésénél minél több információ és ötlet alapján tudjunk egy hatékony és életképes tervet összeállítani. A kérdőívben körüljártuk, hogy milyen szükségletek, problémák jelentkeznek a Tisza és Maros vidékén. A legtöbbször előforduló probléma a munkahelyek hiánya volt, továbbá az elöregedés jelensége

A HFS előkészítése során három alkalommal ülésezett a Tervezői Csoport: 2015.09.08-án 8 fő részvételével.
Megtárgyalt témák:

- TMVJE Projekt adatlap tartalmának összeállítása
- Célcsoportok megszólításának módja
- Információs csatornák az Adatalap az érintett célcsoporthoz való eljuttatásához

2016.02.24-én 12 fő részvételével. Megtárgyalt témák:

A TMVJE munkaszervezetéhez beérkezett Adatlapok és Kérdőívek ismertetése megtörtént. 54 db Projekt Adatlap, 42 db Kérdőív érkezett be. A feldolgozás során megállapítást nyert, hogy a munkahelyteremtés a legfontosabb a tervezési területen. Igény mutatkozik az Egészség megőrzésre és a Turisztikai fejlesztésekre.

2016. 03.17-én 12 fő részvételével. Megtárgyalt témák:

A TCS a beérkezett Projekt Adatlapok és Kérdőívek alapján összeállította a TMVJE intézkedéseire tett javaslatát:

3. A Helyi Fejlesztési Stratégia által lefedett terület és lakosság meghatározása

1, Földrajzi, gazdasági, társadalmi koherencia

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület a 2014 és 2020 közötti Európai Uniós fejlesztési ciklusban a Vidékfejlesztési Program által rendelkezésre álló LEADER forrás fölött fog diszponálni és a térség helyi szereplőihez pályázati kiírások során eljuttatni. A tervezési terület fejlesztési forrása közel 420 millió Ft. A tervezési terület tizenkilenc települést foglal magába a Makói és a Hódmezővásárhelyi járás területének fuzionálásával: tizenöt község és négy város tartozik a fejlesztési területhez. A tervezési terület ismeretéhez és bemutatásához az alábbi előzetes információk szükségesek:

A 2007-2013 közötti Európai Uniós fejlesztési ciklusban a Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület jelenlegi tervezési területéről négy település – amely a Hódmezővásárhelyi járás területén található – a Vásárhelyi Vidék Jövőjéért Egyesület területéhez tartozott, míg a többi tizenöt település, amely a Makói járáshoz tartozik a Maros-völgyi LEADER Egyesület vidékfejlesztési tevékenysége alá volt rendelve.

Tekintettel arra, hogy a 2014-2020 közötti időszakban a fő irányvonalat a járási határok adták az akciócsoportok fejlesztési területeinek kialakítására vonatkozóan, ezért az előző ciklus két tervezési területe a következő években egy egységként fog funkcionálni, így került lefedésre a két szomszédos járás minden települése egy új vidékfejlesztési szervezet irányítása alá, amely idén júniusban kapta meg az előzetes elismerést a tervezési területet illetően.

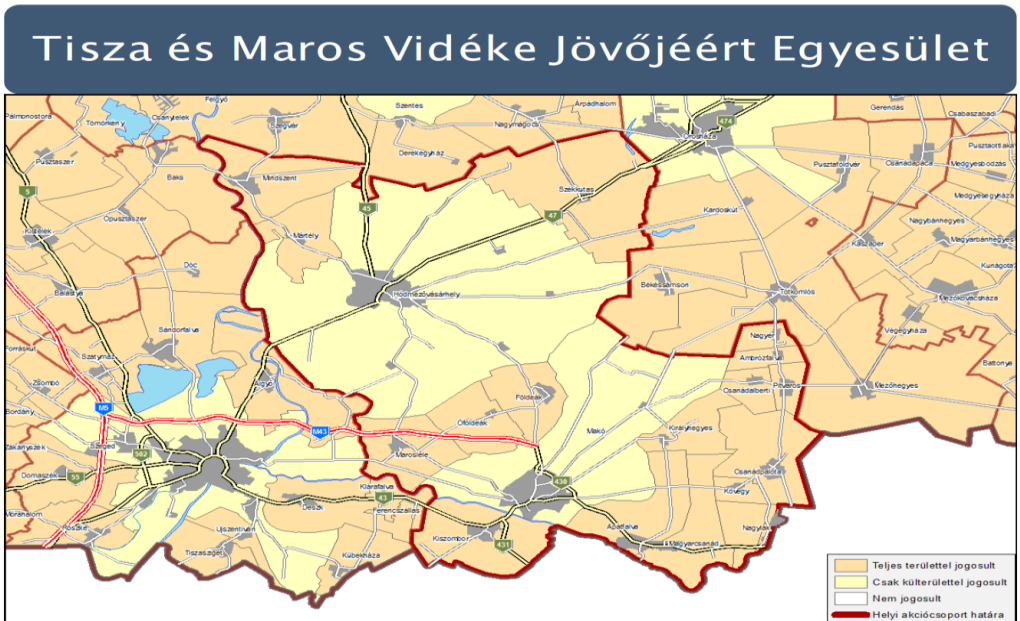

A HACS által lefedett terület 1397 km^2 nagyságú, 102 981 fő lakosságszámmal rendelkezik. A jogszabályban lefektetett szabályozásoknak megfelelően a tervezési terület településeiből Hódmezővásárhely és Makó csak külterülettel lesz jogosult pályázni a LEADER forrásokra, mert a lakosságszámuk meghaladja a 10 000 főt. Így ennek tekintetében a HACS fejlesztési forrása a tervezési terület 36 581 fős lakosságszámát fogja szolgálni.

A HACS tervezési területének települései és lakosságszámuk:

	Település	**Lakosságszám (fő)**	
1	Ambrózfalva	516	516
2	Apátfalva	3 115	3 115
3	Csanádalberti	473	473
4	Csanádpalota	3 027	3 027
5	Földeák	3 127	3 127
6	Királyhegyes	665	665
7	Kiszombor	4 054	4 054
8	Kövegy	406	406
9	Magyarcsanád	1 524	1 524
10	Makó/külterület	24 104	168
11	Maroslele	2 116	2 116
12	Nagyér	580	580
13	Nagylak	552	552
14	Óföldeák	472	472
15	Pitvaros	1 484	1 484
16	Hódmezővásárhely/külterület	46 162	3 698
17	Mártély	1 303	1 303

18	Mindszent	7 047	7 047
19	Székkutas	2 254	2 254
		102 981	**36 581**

A két járás alkotta térséget helyi és országos jelentőségű védett természeti területek és értékek jellemzik, valamennyi település területe statisztikailag körülhatárolt, földrajzilag összefüggő terület. A közösség területét kiterjedt NATURA 2000 hálózatba tartozó területek, gazdag élővilág, kimagasló táj-és tájképi értékek jellemzik.

Jelentős hagyományok, magas szintű művészeti és kulturális aktivitás jellemzi a térséget, úgymint fazekasság, öntevékeny művészeti csoportok, olvasókörök, dalárdák, mezőgazdálkodás, gyógynövénytermesztés.

Aktív a civil társadalom - többségük egyesület vagy alapítvány, amelyek elsősorban a szociális ellátás, az egészségügy, a sport, környezetvédelem, kultúra és az oktatás területén tevékenykednek - magas szintű a települési identitás, hagyományosan jelentős a lokálpatriotizmus, melyek fontos építőkövei a társadalom- és gazdaságfejlődés szempontjából egyaránt jelentős nem anyagi erőforrásnak, a térség társadalmi tőkéjének.

A civil szervezetek a kultúra (népművészet, népi hímzés, dalkör, énekkarok, néptánc- és irodalmi színpadok, képzőművészeti szakkörök, zenekarok) a sport és szabadidő (társastánc csoportok, sportegyesületek, lovas szakkör, íjász egyesület, vadásztársaság, stb.), valamint az érdekképviselet (Vállalkozók Szövetsége, Mozgáskorlátozottak, Polgárőrség, Gazdakörök, Fogyasztóvédelem, Városszépítés, stb.) területén jöttek létre. Meglátásunk, hogy a társadalmi tőke egyfajta fokmérője egy közösség, illetve a társadalom összetartozásának, s mint ilyen, a közösségben és a társadalomban létező kohézió kifejezője, mely megnyilvánul az emberek, a közösségek közötti kapcsolatokban, normákban, bizalomban, együttműködésben a közös érdekek és haszon elérése érdekében.

Ebben a tizenkilenc települést alkotó csoportban a közös múlt, a közös problémák, az egymásra utaltság, a már kialakult kulturális, funkcionális, közigazgatási és egyéb együttműködések determinálják a közös jövőbeni együttműködést is. A közös történelmi múlt jelenre vetített hatása a térségben kialakult kulturális és vallási sokszínűség.

A tervezési területet alkotó települések közút ellátottsága megfelelő, könnyen megközelíthetőek. Tömegközlekedési szempontból elsősorban a közúti közlekedés dominanciája állapítható meg, a kisebb távolságokra fekvő települések között az utóbbi évek kerékpárút fejlesztéseinek köszönhetően a kerékpáros közlekedés is egyre nagyobb teret hódít.

A talajtani adottságok a szántóföldi művelésnek kedveznek, a csanádi terület az ország egyik legjobb talajadottságú vidéke. A kiváló minőségű termőterületen a szántóművelés és a hozzá kapcsolódó hagyományos állattenyésztés a meghatározó. A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület minden települése jó minőségű,

magas aranykorona értékű földdel rendelkezik. Országosan is legmagasabb a napfényes napok száma és kellő mennyiségű csapadékkal is rendelkezik. A térség településeinek lakosai beleértve a helyi mezővárosok lakosságát is, évszázadok óta mezőgazdasági termeléssel – elsősorban gabona és zöldségtermesztés – foglalkoznak.

A térség területén él Csongrád megye népességének 35%-a, a területre összességében a megyei és régiós arányokhoz képest nagyobb népesség fogyás jellemző. A térség meghatározó problémája az alacsony foglalkoztatottság és az alacsony jövedelemteremtő képesség. Fontos probléma a népesség elöregedése, valamint az elvándorlás.

2, Korábbi együttműködések, megvalósult közös projektek

Tekintettel arra, hogy a 2014-2020 közötti időszakban a fő irányvonalat a járási határok adták az akciócsoportok fejlesztési területeinek kialakítására vonatkozóan, ezért az előző ciklus két tervezési területe a következő években egy egységként fog funkcionálni, így került lefedésre a két szomszédos járás minden települése egy új vidékfejlesztési szervezet irányítása alá, amely idén júniusban kapta meg az előzetes elismerést a tervezési területet illetően. Korábban a járási székhelyek szoros együttműködéséből következően a települések esetében az önkormányzati és településfejlesztési közös munka zavartalan volt, amely a tervezési terület újragondolásával sem változik.

3, Az erőforrások kritikus tömegének rendelkezésre állása

A tervezési terület legkisebb lakosságszámú települése Kövegy, a legnagyobb Hódmezővásárhely, majd Makó és Mindszent. Csanádpalota is 2009 óta városi ranggal rendelkezik, de mivel 10 000 fő alatti a lakosságszáma, így jogosult lesz a LEADER források megpályázására az elkövetkező időkben.

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület hatvanöt fős tagsággal rendelkezik. Ebből tizenkilenc tag– a tizenkilenc települési önkormányzat - képviseli a közszférát, huszonkét civil szervezet a civil szférát, tizennégy vállalkozó a vállalkozói szférát, valamint tíz magánszemély is tagja az Egyesületnek, így a szférák közötti kötelezően előírt arány is teljesül a tagság összetételét illetően.

Az Egyesület 2015. szeptember 29-ei közgyűlésén módosította alapszabályát, elfogadta a Szervezeti és Működési Szabályzatot, valamint megalakította az elnökségét és a Felügyelő Bizottságát.

4, Személyes kapcsolattartás, segítségnyújtás, részvételt lehetővé tevő helyi karakter

Minden térségben az összehangolt fejlesztési munka elsőszámú felelősei az önkormányzati delegáltak. Ők rendelkeznek azokkal a helyi kapcsolati tőkével és ismertséggel, amelyen keresztül az információáramlás alapjai biztonsággal lefektethetők. Térségünkben is a stratégia elérését elsősorban a települési önkormányzatokon keresztül látjuk biztosítottnak, azzal, hogy a munkaszervezet nyitott és bárki által elérhető. A munkaszervezet irodája Makón található, ahol 2 fő térségfejlesztő menedzser koordinálja a helyi fejlesztési munkát és biztosítja a kommunikációt a tagság döntéshozók és a térségi szereplők között.

4.1 Helyzetelemzés

1, Térszerkezeti adottságok

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület területe 1396,23 négyzetkilométer, 19 települést foglal magába, melyek közül 2 város (Hódmezővásárhely, Makó) csak külterületével jogosult a támogatásra. Jogosult települések:

A hódmezővásárhelyi járásból: Mindszent, Székkutas, Mártély.

A makói járásból: Ambrózfalva, Apátfalva, Csanádalberti, Csanádpalota, Földeák, Királyhegyes, Kiszombor, Kövegy, Magyarcsanád, Maroslele, Nagylak, Nagyér, Pitvaros és Óföldeák.

A jogosult lakosság száma 35 058 fő.

A térségfejlesztés terén Hódmezővásárhelynek és Makónak sajátos szerepe van a térség fejlődésének előmozdításában, hiszen a vidéki területek fejlesztése, fejlődése nem képzelhető el a városok fejlődése nélkül. A térség települései összefüggő rendszert alkotnak, melyben a térszervező erővel bíró település a környéke fejlődésének is motorja. Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Magyarország legnagyobb területű városa, mind lakosságszám szerint, mind az irányítási funkciók birtoklását figyelembe véve az akció terület domináns központja szoros és koherens kapcsolatban Makó városával. Bár a nagyobb városok csak külterületükkel jogosultak LEADER támogatásra, a Helyi Akciócsoport településeinek helyzetét fejlődésük, állapotuk romlása, gazdasági teljesítményük jelentősen befolyásolja. A térség helyzetének elemzésekor egyes kérdésekben a minden települést átfogó szemlélet elengedhetetlen követelmény.

A térség a hátrányos helyzetű Dél – Alföldi Régió délkeleti részén található. Térszerkezet vizsgálva Makó közlekedési és logisztikai szempontból kiváló helyen, a Duna – Körös – Maros - Tisza Euroregionális (magyar – román - szerb) határ menti együttműködés központi nagyvárosait (Szeged – Arad - Temesvár) összekötő közutak csomópontjában fekszik. Hódmezővásárhely a Szeged – Békéscsaba –Debrecen közlekedési korridor állomása közúton, valamint vasúton. Hódmezővásárhely és Makó egyaránt 30 km-es távolságban található a megyeszékhelytől, Szegedtől. A térségi városok a megyeszékely felől közúton az M43 autópályán, illetve a 47. számú autóúton megközelíthetők. A városokat egymással a 431. számú főút köti össze, amely az észak-déli közlekedési főfolyosóként is funkcionál.

A térséget alkotó települések közút ellátottsága megfelelő, jellemzően a térségi járásközpontok 30 percen belül közvetlenül elérhetőek. A települések a nagyobb városok körül sugaras szerkezetben helyezkednek el. Jó kivehető, hogy a járások szerinti megbontás valójában a szerkezeti megosztást is hűen tükrözi.

A síkvidéki adottságok és a települések közötti rövid távolságok miatt a kerékpározás széles körben elterjedt közlekedési forma. A nagyobb forgalmú főutak mentén az elmúlt fejlesztési ciklusban biztonságos kerékpárutak épültek és az alsóbb rendű utak az alacsony gépjármű forgalom miatt alkalmasak a biztonságos közlekedésre. A

nagyobb települések belterületi kerékpárút ellátottsága kiváló, a közintézmények és turisztikai látnivalók megközelíthetősége biztosított.

A térség északi részén megtalálható Hódmezővásárhely – Székkutas – Mártély – Mindszent településcsoport népességének 6,8%-a, mintegy 4100 fő tanyán él. Településenként a tanyai lakosság számát és arányát tekintve jelentős különbségek vannak. Számukat tekintve a legmagasabb tanyai lakossággal Hódmezővásárhely rendelkezik, arányukat tekintve azonban Székkutason a legjelentősebb a tanyai lakosság, ahol a tanyán élők a település lakosságának csaknem 30%-át, Mártélyon 20,8%-át, Mindszenten 1,7%-át, Hódmezővásárhelyen 6%-át adják.

2, Környezeti adottságok

A térséget helyi és országos jelentőségű védett természeti területek és értékek jellemzik. Kiterjedt NATURA 2000 hálózatba tartozó területek, gazdag élővilág, kimagasló táj -és tájképi értékek találhatóak meg.
A közösség területét az alábbi kiemelt természeti értékek jellemzik:

- Maros folyó,
- Körös-Maros Nemzeti Park területe,
- Békés-Csanádi Síkság,
- Termálvíz,
- Gyógyhatású Maros-iszap,
- Mártélyi Tájvédelmi Körzet,
- Kardoskúti Fehér-tó

A térség földrajzilag teljes egészében a pannóniai flóratartomány Tiszántúli flórajárásához tartozik. Jellemző a gerinctelen állatok nagy diverzitása, gazdag madárvilág és az apróvadas állatállomány (mezei nyúl, fácán), vadászható nagyvadként megjelenik az őz, és a vaddisznó. 1972-ben a Tisza folyó mentén 2213 hektárnyi területet védetté nyilvánítottak Mártélyi Tájvédelmi Körzet (Ramsari terület) megnevezéssel. Ugyancsak Ramsari területként nemzetközi védelmet élvez a Kardoskúti Fehér-tó. A Maros folyó hullámtere a magyar-román határtól a Tisza torkolatig kíséri végig a folyót. A folyó hazai szakaszának védelme a Nemzeti Park feladata. A korábban védelem alá került Landori-erdő a hullámtérnek csak egy kis darabját ölelte fel. A hullámtér néhol egészen vadregényes, a legszélesebb szakaszainál található kiterjedt erdőkkel különleges tájképi és élőhelyi viszonyokat teremtve hazánk egyik szép és értékes természeti értéke: a Maros folyó meredek fala, homokzátonyai, az évszázados öreg füzek, fekete és fehér nyárfások, a legelőkkel váltakozó erdőfoltok. A védett terület a természetvédelmi szabályok betartása mellett szabadon látogatható.

A csanádi terület az ország egyik legjobb talajadottságú vidéke. Az aránylag alacsony fekvésű, magas talajvízszintű hátakat egykor legalább kétharmad részben löszpusztarét borította. A löszpusztákat jó termőképességük miatt felszántották, így ezek csak szikespusztába ágyazva kis foltokban, kunhalmokon, régi

utak mezsgyéin maradhattak meg. A Csanádi puszták legjelentősebb növénytársulása a löszgyep. A legtöbb értékes növényfajnak a löszpuszta gyepek adnak otthont. A terület értékes löszfajai a vetővirág, a macskahere, a tavaszi hérics. Értékesek a Csanádi puszták szikesei is. Európában csak a Kárpát-medencében találhatók jelentős sós területek a tengerpartoktól távol, ezért a szikesek a rajtuk élő speciális növény- és állatközösségekkel együtt, önmagukban is kuriózumnak számítanak. A terület állatvilága különösen értékes.

A szántóterületek átlagos értéke 28,12 AK, a mezőgazdasági művelés alatt álló terület aránya országos szinten is igen magas. A térség területének mezőgazdasági termelésre való alkalmasságát, komplex módon fejezi ki az agrár alkalmassági mutató. A mutató alapján a térség területének 78%-a a legmagasabb minőségi kategóriába tartozik, jóval felülmúlva ezzel a megye (50,3%) és az ország (33,45%) hasonló kategóriába tartozó területeinek arányát. A művelt területek talajadottsága tekintetében a kistérséget túlnyomó részben (67,7%) mezőségi talaj alkotja, a szikes talajok aránya 18%, a réti talajoké pedig14%. Mindezek alapján a térség kiváló természeti-földrajzi adottságokkal rendelkezik a mezőgazdasági tevékenységeket illetően, ami a biomassza-termelés szempontjából kimagaslóan kedvező feltételeket jelent. A kiváló minőségű termőterületen a nagytáblás szántóművelés és a hozzá kapcsolódó hagyományos állattenyésztés meghatározó. A táblákra jellemző a tagolatlan felszínborítás. Hiányoznak az erdő és gyepsávok. Nagyobb összefüggő gyepterületek csak a térség peremvidékein vannak.

A térség helyben képződő vízkészlettel nem rendelkezik, így a felszíni vízkészletet a Maros és a Tisza folyó szabad készlete jelenti. Az ivóvíz igény kielégítésére jó minőségű felszín alatti vízkészlet áll rendelkezésre. A térség jó minőségű termál - és gyógyvíz készlettel rendelkezik, amelyet nagyüzemi léptékben fűtési és turisztikai célokra egyaránt hasznosít. Ezt a könnyen elérhető megújuló geotermikus energiát a jelen lévő gazdasági szereplők a jelentős beruházási költségek miatt jelenleg kis arányban hasznosítják.

A napenergia-felhasználás lehetőséget tekintve a térség jó adottságokkal rendelkezik, de az elérhető áron beszerezhető technológia csak az elmúlt években terjedt el szélesebb körben. Megújuló erőforrást hasznosító erőmű a térségben nem található.

Szennyvízkezelés: A térségben szennyvízcsatorna hálózat kialakítása a térségi szennyvízkezelés fejlesztési programoknak köszönhetően 80%-ban megvalósult. A központi támogatások tervezetei szerint a programok a jelenlegi tervezési ciklusban is folytatódni fognak.

Csapadékvíz elvezetés: A térség településeinek többsége ár- és belvíz fenyegetettség alapján közepesen (Apátfalva, Ferencszállás, Kiszombor, Klárafalva, Magyarcsanád, Makó. Csanádpalota) vagy enyhén (Földeák, Maroslele, Nagylak, Óföldeák, Mindszent, Mártély) veszélyeztetett kategóriába tartozik. Belvizes terület szinte

minden településen található. A csapadékvíz elvezető hálózatok többsége nyílt árok. A belterületen a rendszer (részben a közmunka programoknak köszönhetően) többnyire megfelelően karbantartott. A munkaprogramok kereteiben több kilométer csapadékvíz elvezető árok tisztítása, karbantartása, fejlesztése történt meg. A mezőgazdasági termőterületek belvíz elvezetését gyakran a gazdák összefogásában azonnali problémamegoldásként megépített elvezető rendszer biztosítja, amelyek folyamatos karbantartása nem minden esetben történik meg.

Levegő - Emisszió: A területen légszennyezés tekintetében a kommunális kibocsátás minimális, a települések gázellátása megoldott, lefedettségük változó: általában magas a gázzal fűtött lakások aránya, de viszonylag magas a szén-, ill. fafűtés aránya is. Az elmúlt években a magas gázár miatt egyre többen tértek vissza a fa tüzelőanyag használatra, a vállalkozó szelleműek pedig a megújuló energiákat is egyre inkább megpróbálják kihasználni. Jelentős szennyező forrás még a 43. és 47. számú főútvonalon áthaladó forgalom terhelése mind azzal kiegészítve, hogy megépült az M43-as autópálya teljes szakasza.

Problémát jelent a szántóföldek széleróziójából származó porszennyezés, egyre jelentőseb probléma az allergén pollen mennyiségének növekedése a levegőben. A parlagfű pollen mennyisége a légköri összes pollen 90 %-a. A légszennyezés terjedése a domborzati viszonyokból következően akadálytalan.

Gáz- és villamos-energia ellátás: Az elektromos energia és vezetékes gázellátás a településeken megoldott.

Hulladékkezelés: A szilárd kommunális hulladék gyűjtése és elszállítása a térség minden településén megoldott. A települések egy része a Csongrád Megyei Településtisztasági Kft., egy része az A.S.A. Hódmezővásárhely Köztisztasági Kft. hulladék lerakó telepére szállítja hulladékát. A szelektív hulladékgyűjtés elterjesztése érdekében több településen van kihelyezve szelektív gyűjtő sziget, regionális pályázathoz csatlakozva törekvések vannak a háztartási szelektív hulladékgyűjtés elterjesztése is. Megoldatlan azonban a veszélyes hulladékok szelektív gyűjtése és elhelyezése (elhasználódott elemek, akkumulátorok) és igen alacsony a szerves anyag hasznosítása.

3, Kulturális erőforrások

Ezen települési csoportban a közös múlt, a közös problémák, az egymásra utaltság, a már kialakult kulturális, funkcionális, közigazgatási és egyéb együttműködések determinálják a közös jövőbeni együttműködést is. A funkcionális kapcsolat több évszázados gyökerű, és a térség mai településeinek szerveződését meghatározó XVII-XVIII. századra nyúlik vissza: a tájat folyamatosan sújtó háborúk (Szent István harca Ajtony vezér ellen, tatár pusztítás, Dózsa György-féle parasztfelkelés harcai, török kor pusztítása) következtében települések elpusztultak, jelentőségüket elvesztették. Egyedül a városok tudtak fennmaradni és megújulni. A környező falvak többségében mesterséges telepítéssel, illetve újkori letelepedéssel jöttek létre ismét települések. A közös történelmi múlt jelenre vetített hatása a térségben kialakult kulturális és vallási sokszínűség.

A térség szellemi arculata több évszázados történelmi fejlődés eredményeként alakult ki. Ez a régió, a délkeleti országrész eltérő kultúrák, vallások, földrajzi térségek találkozópontja. Jelentős hagyományok, magas szintű művészeti és kulturális aktivitás a jellemző, úgymint fazekasság, öntevékeny művészeti csoportok, olvasókörök, dalárdák, mezőgazdálkodás, gyógynövénytermesztés.

Művészet, népművészet: Igen változatos a térség művészeti élete. Itt alakult ki a vidéki Magyarország egyik legfontosabb irodalmi központja. Hódmezővásárhelyhez kötődik az alföldi festészet egyik legfontosabb realista képzőművész-kolóniája, de emellett Mártélyon és Makón ma is működnek művésztelepek. Gazdag és változatos a térség népművészeti hagyományokban. A "szögedi nemzet" sajátos ö-ző nyelvjárása a vidék féltve őrzött kulturális kincse. Hódmezővásárhely népi hímzése, fazekassága, Makó környékének változatos népművészete mellett a tánckultúra és a népviseletekben megőrzött hagyományvilág színesíti a vidék szellemi arculatát.

Oktatás, képzés, felsőoktatás, tudományos élet: A térség szinte minden településén van alapfokú képzést biztosító általános iskola. A városokban középfokú tanintézetek széles választéka alakult ki. Már az első világháború előtt a térség nagyobb városai jellegzetesen középiskolás diákvárosok hírében álltak. Hódmezővásárhelyen a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kara működik.

Tudományos élet: A század első évtizedeiben e tájék inkább kibocsájtója volt a ritka talentumoknak. Makóról származik Galamb József, a Ford autógyár főkonstruktőre, a század motorizációjában döntő szerepet játszó T-modell tervezője. A sajtó zsenije, az amerikai sajtócézár Pulitzer József ugyancsak e város szülötte.

Művelődés, múzeumok: A térség művelődési élete kulturális és művészeti események igen változatos szövetéből áll össze. Mindkét nagyobb város kialakította időszaki rendezvényeit, meghonosított országos művészeti szemléket, fesztiválokat. Az utóbbi években a térség községeiben is számos hagyományteremtő szándékú rendezvénysorozat, fesztivál, falunap kelt életre. Ezek rendszerint valamilyen helyi hagyományra épülnek, kötődhetnek vallási ünnepekhez is, gyakran népszokásokat tartanak ébren. Mindenképpen olyan rendezvények ezek, amelyek az itt lakó polgárok igényeit, kezdeményezőkészségét, kulturális attitűdjét tükrözik. Az évi több száz rendezvény a térségben a falusi turizmus fellendülését is magával vonzotta. Kiemelt kulturális jelentőségű intézmények: a hódmezővásárhelyi Emlékpont múzeum, valamint a makói Hagymaház színház.

A térség városaiban Makón és Hódmezővásárhelyen jelentős könyvállománnyal rendelkező könyvtárak működnek, de a nagyobb lakosságszámú települések mindegyikén szolgálja könyvtár az olvasókat.

Színház: Térségünk színházi élete különösen nagy hagyományokra tekint vissza, Állandó társulattal nem rendelkező ún. nyári színházak a második világháborúig működtek Makón, és Hódmezővásárhelyen is. Napjainkban az alkalmilag szervezett színházi előadások a jellemzők.

Irodalom: A térség irodalma évszázados távolban gyökerezik. Elődeink neves prédikátorokra lehettek büszkék, de a későbbi időszakokból is kiemelkedő személyiségek egész sorát említhetjük. Hódmezővásárhely Németh László emlékét ápolja, Makón az Espersit-házban a magyar líra olyan nagyságai érezhették magukat otthon, mint

Juhász Gyula vagy József Attila. Ma irodalomtörténeti kiállítás idézi fel itt a város egykor mozgalmas irodalmi életét.

4. A társadalom állapota

A térség területén él Csongrád megye népességének 35 %-a, a térségre összességében a megyei és régiós arányokhoz képest nagyobb népesség fogyás jellemző (mintegy 6,5 %-kal).

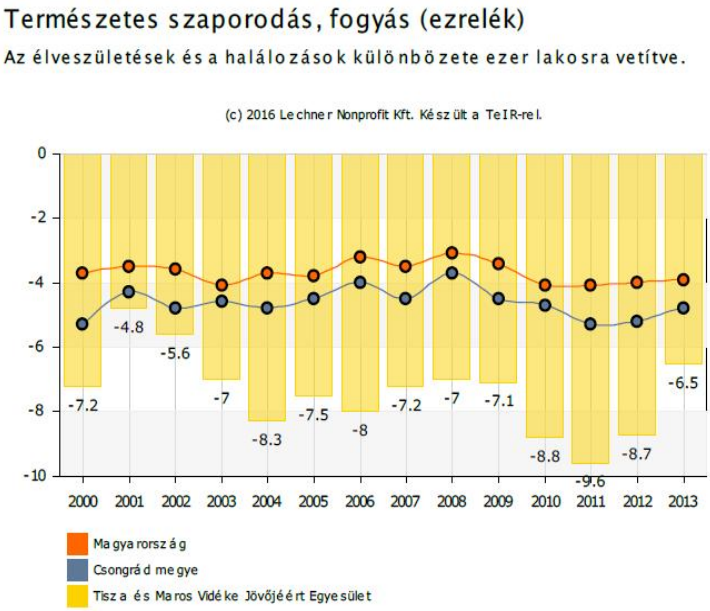

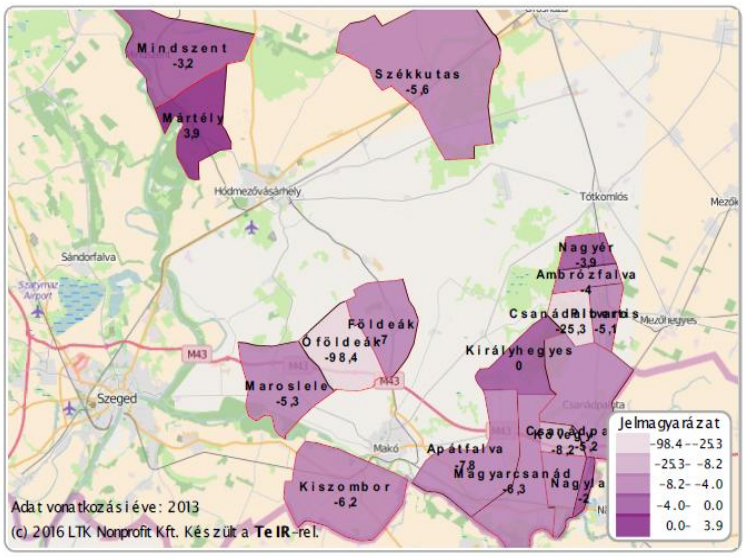

A területen a népesség fogyása elsősorban a magas halálozási és alacsony születési számokból ered. A népesedési tendencia az országoshoz hasonlóan negatív. A csökkenés mértéke Csongrád megye esetében 5 %, országosan pedig 4 % volt; tehát a térségi érték ezeknél kedvezőtlenebb.

Vándorlási egyenleg (ezrelék)

Az adott közigazgatási egységbe állandó vagy ideiglenes jelleggel bejelentkezők és az onnan másik közigazgatási egységbe állandó vagy ideiglenes jelleggel bejelentkezők számának különbözete, ezer lakosra vetítve.

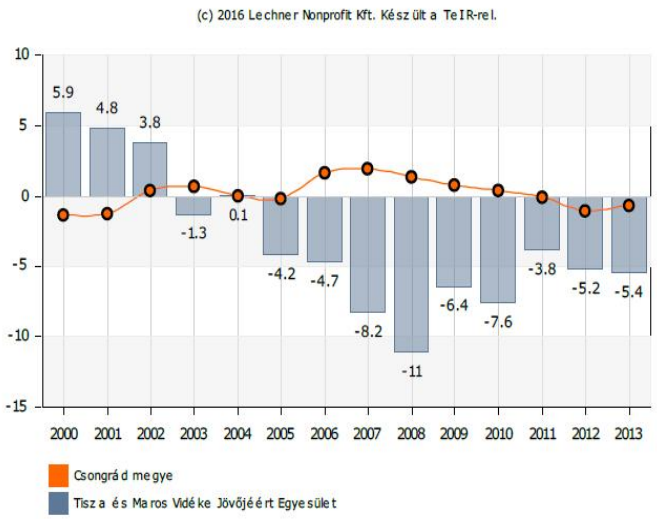

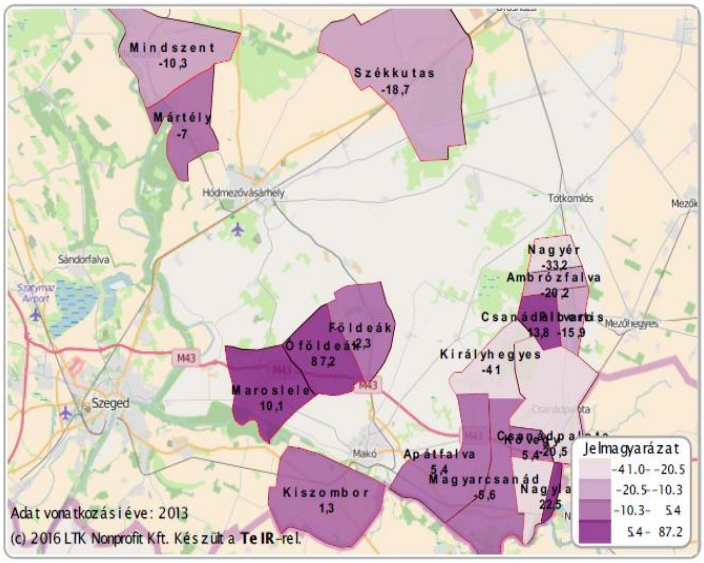

A tendencia folytatódik, az elöregedett településeken nagyobb a halálozások száma, mint a születéseké, arról nem is beszélve, hogy fiataljaink elvándorolnak munkavállalás és családalapítás céljából, jó esetben hazánkba, vagy a világ más részeibe, jellemzően Nyugat-Európába. Az tartós elvándorlást az oktatási intézmények, az alacsony jövedelem és a munkahelyek hiányán kívül a fiatalok identitástudatának alacsony foka is okozhatja.

A vándorlási különbözet jelentősen változó tendenciát követett 2000 és 2013 között. A megyében alig volt olyan év, amelyben vándorlási nyereség volt elkönyvelhető, míg a térségben 2000 és 2002 között határozott vándorlási többlet mutatható ki. Ugyanakkor ez a vándorlási nyereség egyik évben sem volt elégséges ahhoz, hogy a fent bemutatott negatív természetes szaporodást (fogyást) jelentősen pozitív irányba befolyásolja, és abszolút értékben népességnövekedést idézzen elő. Népsűrűségét tekintve a térség a megye más térségei között a közepesen sűrűn lakott területek közé tartozik.

Korösszetétel: A népesség elöregedésének tendenciáját érzékelteti, hogy a 60 év feletti népesség aránya a 2000-es 22,7 %-hoz képest 25 %-ra nőtt, ami a térség lakosságának öregedésére utal. A tendencia országos. A megyében a térség értéke átlagosnak mondható. A magas életkor miatt megnő az egészségügyi ellátás igénybevételének gyakorisága, ezért az ellátás minőségének javítása alapvető feladat. Minden település rendelkezik közösségi szabadidős térrel, ami a lakosság számára biztosítja az alapvető rekreáció lehetőségét.

A térség országos viszonylatban biztonságosnak mondható. Az autópálya megnyitásának köszönhetően az ezer lakosra jutó bűncselekmények száma az előző évinek 40%-ra esett vissza.

Regisztrált nonprofit szervezetek ezer lakosra jutó száma (db), (2011-től, GFO 11 szerint)

Megszűnő és átalakulásra kötelezett gazdálkodási formákkal együtt, az év során, a vállalkozási demográfia szerint, GFO 11 osztályozás szerint. Módszertani változás miatt a 2010-ig külön mutatóként szerepel

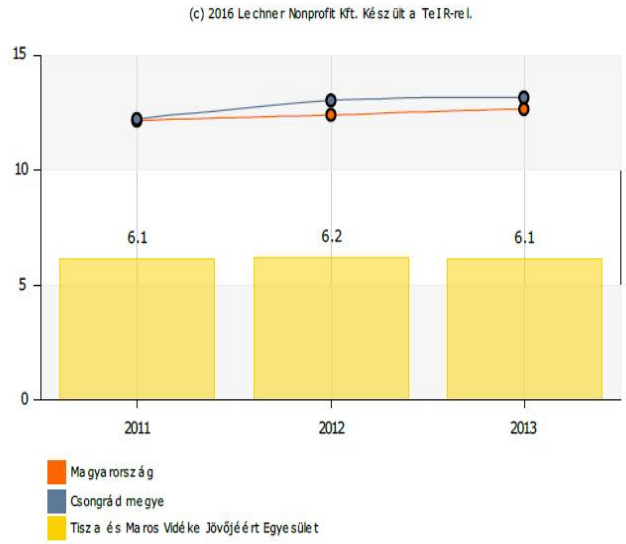

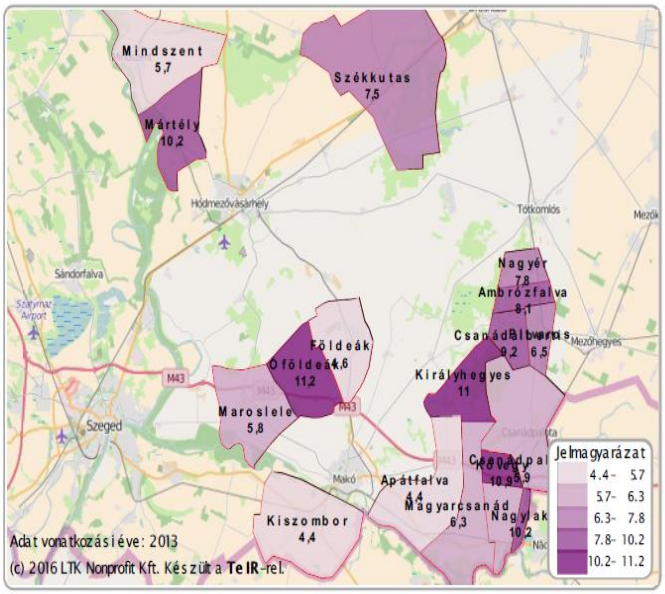

A térség társadalmának aktivitását jellemzi, hogy az 1000 lakosra jutó non-profit szervezetek száma 6,1 mely érték elmarad az országos átlagértéktől (12) és a megyei, illetve a Dél-alföldi régióra jellemző civil aktivitást sem éri el (12,5). A civil szféra fontos szereplői az öntevékeny művészeti csoportok, melyek kisebb-nagyobb mértékben és különböző műfajokban a térség minden településén működnek, többnyire önkormányzati (AMK, művelődési ház, iskola), illetve esetenként alapítványi vagy egyesületi fenntartásban. A civil szervezetek a kultúra (népművészet, népi hímzés, dalkör, énekkarok, néptánc- és irodalmi színpadok, képzőművészeti szakkörök, zenekarok) a sport és szabadidő (társastánc csoportok, sportegyesületek, lovas szakkör, íjász egyesület, vadásztársaság, stb.), valamint az érdekképviselet (Fogyatékkal élők, Polgárőrség, Gazdakörök, Fogyasztóvédelem, Városszépítés, stb.) területén jöttek létre. A kulturális élet szempontjából kiemelkedő jelentőségük van a nagy történelmi hagyományokkal bíró olvasóköröknek (számuk a térségben: 17), amelyek sok helyen - különösen a lakókörzetekben és a külterületen - a közösségi élet leghatékonyabb szervezői. A települések kül-, illetve testvér települési kapcsolatai meghatározóak a térség európai integrációs folyamatának segítésében.

A humán erőforrást a közösségek szintjén vizsgálva fontos a társadalmi tőke hangsúlyozása. A társadalmi tőke egyfajta fokmérője egy közösség, illetve a társadalom összetartozásának, s mint ilyen, a közösségben és a társadalomban létező kohézió kifejezője, mely megnyilvánul az emberek, a közösségek közötti kapcsolatokban, normákban, bizalomban, együttműködésben a közös érdekek és haszon elérése érdekében. Az erős térségi identitástudat az idősebb lakossághoz köthető a fiatalabb nemzedékek településekhez kötődési szintje alacsony.

5. A gazdaság helyzete

A térség gazdasági fejlettségi mutatói minden vizsgált összefüggésben elmaradnak mind a megyei, mind az országos átlagtól. A képet árnyalja azonban, hogy fentiekkel szemben a két meghatározó város Hódmezővásárhely és Makó rendelkezik ipari és mezőgazdasági potenciállal és a térség települései ezen városokkal gazdaságilag szorosan összetartoznak. Az egy lakosra jutó iparűzési adó bevétel messze elmarad az országos és megyei mutatószámoktól.

A térség foglalkoztatási problémái gazdaságszerkezeti jellemzőkre vezethetők vissza. A mezőgazdasági ágazat egyre kevésbé tud főállású megélhetést biztosítani, jellemzően kiegészítő jövedelemforrás. Ezt a problémát az időjárási viszontagságok is súlyozzák. A legnagyobb foglalkoztató ágazat a szolgáltató szektor, amely a lakónépességnek csaknem 52%-át foglalkoztatja. Az ipar és építőipar területén dolgozók aránya 33,1%. A foglalkoztatottak nemzetgazdasági ág szerinti összetétele az országos trendnek megfelelően a szolgáltatási jellegű ágazatok létszámának jelentős emelkedése felé mozdult el, ugyanakkor az utóbbi években nem csökkent a mezőgazdaságban és az iparban foglalkoztatottak száma sem.

A 2011-es népszámlálás adatainak megfelelően a foglalkoztatottság térségi átlaga 51.7%, mely elmaradt még az európai mércével mérve is alacsonynak számító hazai átlagértéktől (58%). A települések közül szembetűnő Magyarcsanád alacsony foglalkoztatási aránya, mely a kistérségi átlagtól is mintegy 12 százalékponttal kisebb.

A munkavállalási korú gazdaságilag inaktív népesség térségi értéke 42,3%. Tehát ez az a hányada a munkaképes korú népességnek, amelyik nem rendelkezik bejelentett munkahellyel, illetőleg munkanélküliként sincs regisztrálva a munkaügyi központban. Ezzel együtt elképzelhetetlen, hogy ne végeznének munkát, pl. alkalmi munkavállalás, őstermelőként vagy segítő családtagként, vagy ne dolgoznának bejelentés nélküli alkalmazásban. A foglalkoztatottsági (52%) és az aktivitási ráta (57,7%) viszonylagos kis eltérése is alátámasztja, hogy a hivatalosan nem dolgozó népességnek csak kis százaléka - térségi szinten 2013. évben 7,7% - regisztráltatta magát munkanélküliként.

A helyben lakó és helyben dolgozó foglalkoztatottak aránya utal a helyi gazdaság fejlettségi állapotára. A naponta eljáró foglalkoztatottak aránya 52,9%, amely jelentősem meghaladja mind a megyei (25%), mind az országos (35%) mutatót. Mivel a térség nagy foglalkoztató vállalatai a jogosultság szempontjából nem releváns két meghatározó városában működnek, a fenti adatok a teljes térség gazdasági fejlettségét nem tudják önállóan bemutatni.

A térség foglalkoztatottsági helyzete: A felsőfokú végzettségűek térségi aránya jelentősen, csaknem 10%-kal marad el a megyei és országos viszonyszámtól, de az érettségivel rendelkező lakosság aránya ennél is nagyobb mértékben 20%-kal marad el a megyei és országos átlagtól. A foglalkoztatottak többsége (31,1%-a) az alacsony

presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatott betanított, illetve szakmunkás és szakmai oklevéllel rendelkezők kategóriájába tartozik.

Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkező aktív korúak aránya (%), 2001

Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül. (Technikai okból a 2011-es adat külön mutatóként szerepel)

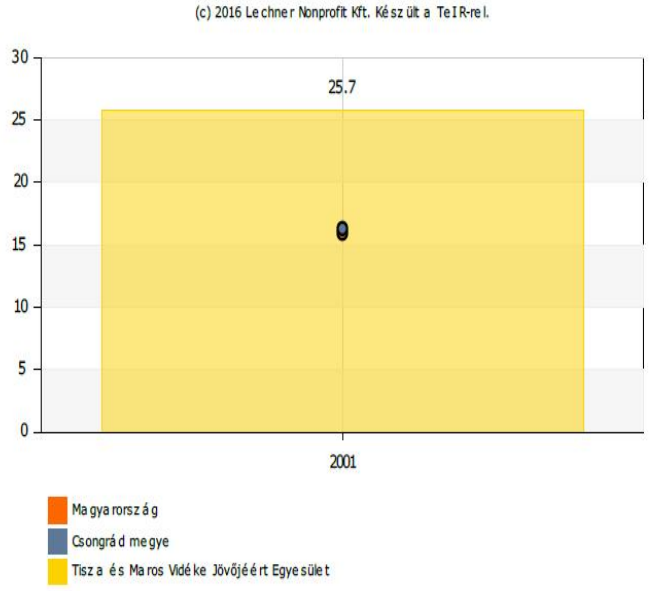

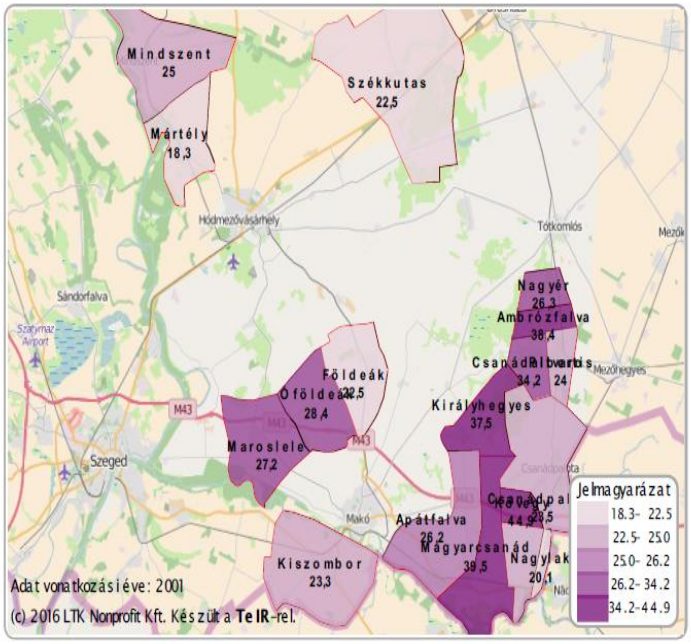

A térség helyzete a vállalkozások szempontjából: A térség foglalkoztatási szerkezete az országos átlagtól a mezőgazdaságban foglalkoztatottak magasabb arányában tér el. A csak külterületeivel jogosult Hódmezővásárhelyen számos ipari tevékenység hagyományosan nagy múltra tekint vissza, mint pl. a kerámiagyártás, melynek legjelentősebb reprezentánsa a Villeroy & Boch cég. Hódmezővásárhelyen 4 nagyvállalat működik. A szintén külterületeivel jogosult Makón többezres nagyságrendben foglalkoztat embereket az autó alkatrészeket gyártó gumigyár, az ASS Makó bútorgyártó cég, a kandalló gyártással foglalkozó Vállker és az élelmiszer iparban egyik világvezető íz- és illatanyag gyártó cég a Givaudan, amely 2013-ban kezdte működését a több milliárdos beruházást követően. Emellett az élelmiszer feldolgozás is erősödik, szintén betelepült török érdekeltségű, Duna Döner alapanyag gyártó vállalkozás formájában, amely szintén közel száz fő helyi lakost foglalkoztat.

A térség többi településére szintén az ipar és a tercier szektor arányának növekedése, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányának nem számottevő csökkenése jellemző. A térség iparában a gumiipar, textilipar, bútoripar, gépgyártás, alkatrész-összeszerelés, gépipar, műszergyártás, fémipar, élelmiszer-feldolgozás van jelen. Ezen iparágak kisvállalkozásai zömében alacsonyabb technológiai színvonalú, bizonytalan piacú, alacsonyabb szakképzettséget igénylő tevékenységeket folytatnak.

Működő vállalkozások száma ezer lakosra (db), 2010-ig

Megszűnő és átalakulásra kötelezett gazdálkodási formákkal együtt, az év során, a vállalkozási demográfia szerint. Módszertani változás miatt a 2011-től külön mutatóként szerepel

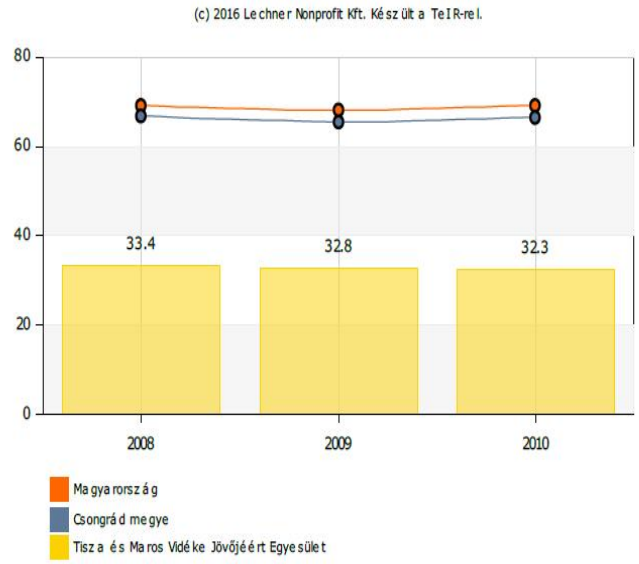

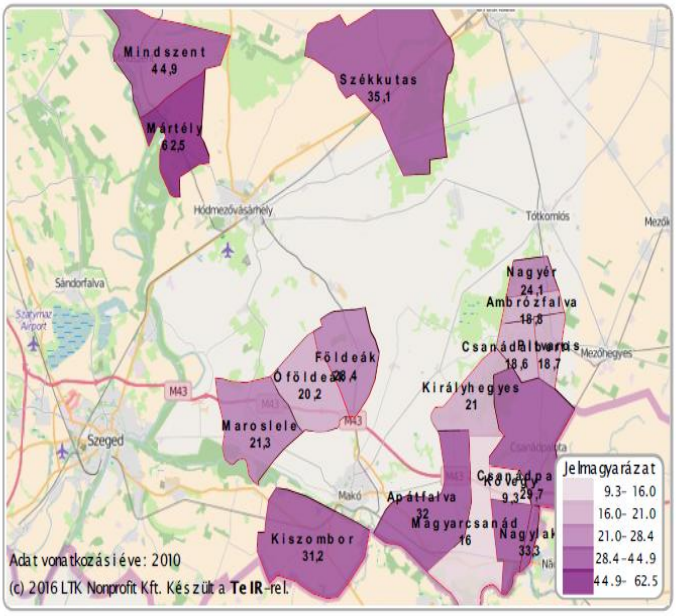

Működő vállalkozások száma ezer lakosra (db), 2011-től

Megszűnő és átalakulásra kötelezett gazdálkodási formákkal együtt, az év során, a vállalkozási demográfia szerint. Módszertani változás miatt a 2010-ig külön mutatóként szerepel

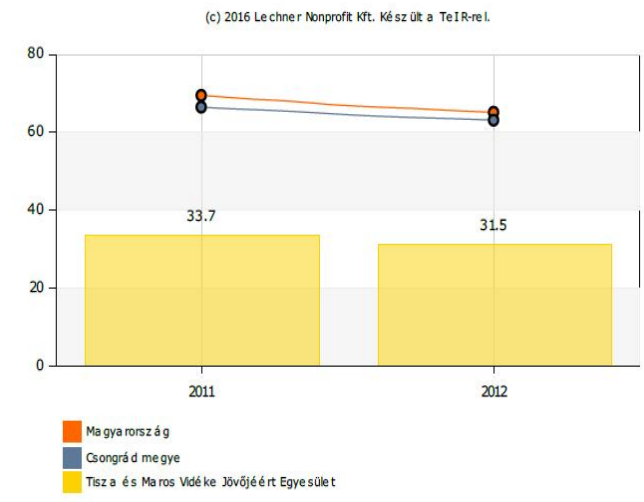

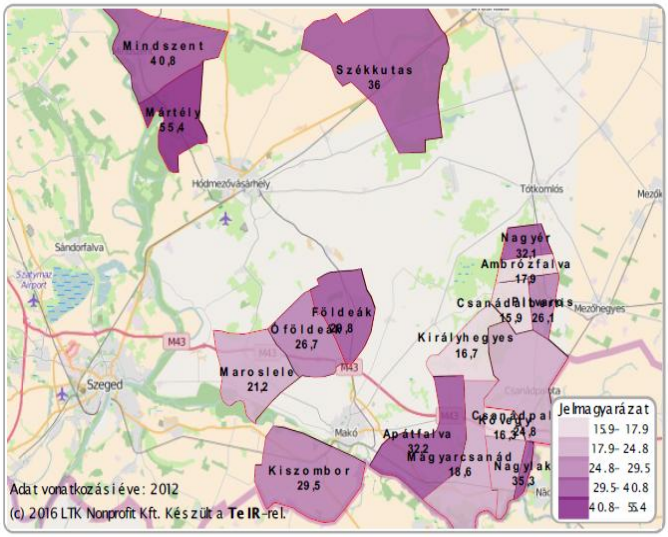

Az ezer lakosra eső viszonyszámok alapján a térségben a regisztrált vállalkozások száma meghaladja a megyei és az országos értéket is, a működő vállalkozások száma viszont közel 50%-al marad el a megyei és országos mutatóktól.

A társas vállalkozások 87%-a tartozik a KSH adatok szerint a foglalkoztatott nélküli, illetve 10 fő alatti foglalkoztatott létszámmal működő vállalati kategóriába. A vállalkozások többsége 1335 a szolgáltatási ágazatban működik. Az ipari és építőipari társas vállalkozások száma 239, amelyből 106 Mindszent városában működik. A térség falusias jellegéből és mezőgazdasági termelési hagyományaiból következik az agrárszektor gazdasági szerkezetben betöltött meghatározó súlya.

A térség mikrovállalkozásainak száma 2012. évben 905, kisvállalkozásinak száma 40, középvállalkozásainak száma 2. volt. A támogatásra jogosult térségben nagyvállalat nem működik. A mikro vállalkozások eszközparkja a versenyképes termelés érdekében folyamatos megújítást, fejlesztést igényel. A vállalkozásokra jellemző a tőkeszegénység és a szállítási költségek miatt, a magasabb bekerülési értéken történő termelés. Az elhelyezkedés miatt a felvevő piacra történő eljutás is költségesebb. A folyamatos termelést érintő fejlesztési kényszer miatt a raktározási és logisztikai célú beruházások forráshiány miatt elmaradnak.

Az Egyesület minden települése jó minőségű, magas aranykorona értékű földdel rendelkezik. Országosan is legmagasabb a napfényes napok száma és kellő mennyiségű csapadékkal is rendelkezik. A települések lakosai ősidők óta mezőgazdasági termeléssel – elsősorban gabona és zöldségtermesztés – foglalkoznak.

A múltban jelentős volt a len és kender, cirok, vessző, dohány-termesztés is – ma ez már nem létezik. Ugyancsak nincsenek vízimalmok a Maroson, mely jelentős jövedelemforrást jelentett a folyó mellett húzódó településeknek. A halászat csak hobbi szinten létezik.

Ma is a mezőgazdasági termelés a domináns – gabona és néhány tradicionális zöldségfajta (petrezselyemgyökér, répa, hagyma, fokhagyma). A privatizációval a gazdálkodás 80%-ban őstermelői, családi szinten történik, a mezőgazdasági vállalkozók aránya nem közelíti meg a magas számot. A termelők csak kevés száma rendelkezik korszerű gépparkkal. Az újszerű szövetkezetek száma is csekély. A termelők többsége eladási nehézségekkel küszködik, ennek ellenére nincs példa a termékszerkezet váltásra, de igazán hajlandóság sincs új kezdeményezések befogadására.

A térségben a háztáji állattenyésztés is teljesen visszaszorult. A térség településeire jellemző állattenyésztés, amely már csökkentett állatlétszámokkal lelhető fel.

A térségi turizmus mutatószámait tekintve csak az átlagos tartózkodási idő éri el az országos és a megyei szintet, minden más tekintetben jelentős lemaradás tapasztalható. A korábbi évek magasabb értékeit a határátkelőhelyek közeli települések szálláshelyeinek telítettsége befolyásolta. Az autópálya átadása miatt az átmenő forgalom szálláshely igénybe vétele érzékelhetően csökkent. A turizmusból idegenforgalmi adóbevétel a településeken nem keletkezik. Az ökoturisztikai lehetőségek kihasználtsága alacsony, a kerékpáros közlekedési infrastruktúra mellett nem kerültek kialakításra turisztikai termékcsomagok.

A térség települései közül Magyarcsanád, Kövegy, Királyhegyes, Csanádalberti, Ambrózfalva és Nagyér lakossága van kitéve legnagyobb arányban az újratermelődő szegénység veszélyének. A statisztikailag leképzett célcsoportok helyzete a térségben az országosan jellemző mutatóktól nem tér el.

6. Összegzés

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület területe 1396,23 négyzetkilométer, 19 települést foglal magába, melyek közül 2 város (Hódmezővásárhely, Makó) csak külterületével jogosult a támogatásra. Az akcióterület települései között hátrányos helyzetű települések találhatók. A térségfejlesztés terén Hódmezővásárhelynek és Makónak sajátos szerepe van a térség fejlődésének előmozdításában, hiszen a vidéki területek fejlesztése, fejlődése nem képzelhető el a városok fejlődése nélkül. A térség települései összefüggő rendszert alkotnak, melyben a térszervező erővel bíró település a környéke fejlődésének is motorja. Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Magyarország legnagyobb területű városa, mind lakosságszám szerint, mind az irányítási funkciók birtoklását figyelembe véve az akció terület domináns központja szoros és koherens kapcsolatban Makó városával. A térség a hátrányos helyzetű Dél – Alföldi Régió délkeleti részén található. A települések közút ellátottsága megfelelő, jellemzően a térségi járásközpontok 30 percen belül közvetlenül elérhetőek. A települések a nagyobb városok körül sugaras szerkezetben helyezkednek el. Jó kivehető, hogy a járások szerinti megbontás valójában a szerkezeti megosztást is hűen tükrözi.

A térséget helyi és országos jelentőségű védett természeti területek és értékek jellemzik. Kiterjedt NATURA 2000 hálózatba tartozó területek, gazdag élővilág, kimagasló táj -és tájképi értékek találhatóak meg. A talajtani adottságok a szántóföldi művelésnek kedveznek. Az agráralkalmasság mutatói alapján a kistérség termőföldjének 78%-a legmagasabb minőségi kategóriába tartozik. A művelt területek talajadottsága tekintetében a kistérséget túlnyomó részben (67,7%) mezőségi talaj alkotja, a szikes talajok aránya 18%, a réti talajoké pedig14%. A szántóterületek átlagos értéke 28,12 AK, a mezőgazdasági művelés alatt álló terület aránya országos szinten is igen magas. A természeti adottságaiból kifolyólag a terület napenergia, geotermikus energia, és a nagyfokú mezőgazdasági termelésnek köszönhetően biogáz termelésére és kiaknázásra alkalmas.

A települések közmű ellátottsága megfelelő. A mezőgazdasági termőterületek belvíz elvezetését gyakran a gazdák összefogásában azonnali problémamegoldásként megépített elvezető rendszer biztosítja, amelyek folyamatos karbantartása nem minden esetben történik meg.

Az akciócsoportok településein a közös múlt, a közös problémák, az egymásra utaltság, a már kialakult kulturális, funkcionális, közigazgatási és egyéb együttműködések determinálják a közös jövőbeni együttműködést is. A közös történelmi múlt jelenre vetített hatása a térségben kialakult kulturális és vallási sokszínűség. A térség szellemi arculata több évszázados történelmi fejlődés eredményeként alakult ki. Ez a régió, a délkeleti országrész eltérő kultúrák, vallások, földrajzi térségek találkozópontja. Jelentős hagyományok, magas szintű művészeti és kulturális aktivitás a jellemző, úgymint fazekasság, öntevékeny művészeti csoportok, olvasókörök, dalárdák,

mezőgazdálkodás, gyógynövénytermesztés.
A térség szinte minden településén van alapfokú képzést biztosító általános iskola. A külterülettel jogosult Hódmezővásárhely és Makó középfokú tanintézetek széles választékával rendelkezik. A jogosult városokban középfokú oktatás nem működik.

A térség területén él Csongrád megye népességének 35 %-a, a térségre összességében a megyei és régiós arányokhoz képest nagyobb népesség fogyás jellemző (mintegy 6,5 %-kal). A népesség elöregedésének tendenciáját érzékelteti, hogy a 60 év feletti népesség aránya a 2000-es 22,7 %-hoz képest 25 %-ra nőtt, ami a térség lakosságának öregedésére utal. Ez a tendencia várhatóan folytatódik, az elöregedett településeken nagyobb a halálozások száma, mint a születéseké, arról nem is beszélve, hogy a fiatalok elvándorolnak munkavállalás és családalapítás céljából, jó esetben hazánkba, vagy a világ más részeibe, jellemzően Nyugat-Európába. A térség társadalmának aktivitását jellemzi, hogy az 1000 lakosra jutó non-profit szervezetek száma 5,7 mely érték elmarad az országos átlagértéktől (8) és a megyei, illetve a Dél-alföldi régióra jellemző civil aktivitást sem éri el (7).

A térség gazdasági fejlettségi mutatói minden vizsgált összefüggésben elmaradnak mind a megyei, mind az országos átlagtól. Az egy lakosra jutó iparűzési adó bevétel messze elmarad az országos és megyei mutatószámoktól. A 2011-es népszámlálás adatainak megfelelően a foglalkoztatottság térségi átlaga 51.7%, mely elmaradt még az európai mércével mérve is alacsonynak számító hazai átlagértéktől (58%). A települések közül szembetűnő Magyarcsanád alacsony foglalkoztatási aránya, mely a kistérségi átlagtól is mintegy 12 százalékponttal kisebb. A térség többi településére szintén az ipar és a tercier szektor arányának növekedése, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányának nem számottevő csökkenése jellemző. A térség iparában a gumiipar, textilipar, bútoripar, gépgyártás, alkatrész-összeszerelés, gépipar, műszergyártás, fémipar, élelmiszer-feldolgozás van jelen. Ezen iparágak vállalkozásai zömében alacsonyabb technológiai színvonalú, bizonytalan piacú, alacsonyabb szakképzettséget igénylő tevékenységeket folytatnak. A működő vállalkozások száma közel 50%-al marad el a megyei és országos mutatóktól.

A társas vállalkozások 87%-a tartozik a KSH adatok szerint a foglalkoztatott nélküli, illetve 10 fő alatti foglalkoztatott létszámmal működő vállalati kategóriába. A vállalkozások többsége 1335 a szolgáltatási ágazatban működik. Az ipari és építőipari társas vállalkozások száma 239, amelyből 106 Mindszent városában működik. A térség falusias jellegéből és mezőgazdasági termelési hagyományaiból következik az agrárszektor gazdasági szerkezetben betöltött meghatározó súlya. A térség mikrovállalkozásainak száma 2012. évben 905, kisvállalkozásinak száma 40, középvállalkozásainak száma 2. volt. A támogatásra jogosult térségben nagyvállalat nem működik. A közeljövőben a társas vállalkozások törzstőke emelési kötelezettsége miatt várhatóan növekszik a megszűnő cégek száma.

Ma is a mezőgazdasági termelés a domináns – gabona és néhány tradicionális zöldségfajta (petrezselyemgyökér, répa, hagyma, fokhagyma). A privatizációval a gazdálkodás 80%-ban őstermelői, családi

szinten történik, a mezőgazdasági vállalkozók aránya a térségi adottságokhoz képest alacsony. Kevés termelő rendelkezik korszerű gépparkkal. Az újszerű szövetkezetek száma is csekély. A termelők többsége eladási nehézségekkel küszködik, ennek ellenére nincs példa a termékszerkezet váltásra, de igazán hajlandóság sincs új kezdeményezések befogadására.

A térségben a háztáji állattenyésztés is teljesen visszaszorult. A térség településeire jellemző állattenyésztés, amely már csökkentett állatlétszámokkal lelhető fel.

A térségi turizmus mutatószámait tekintve csak az átlagos tartózkodási idő éri el az országos és a megyei szintet, minden más tekintetben jelentős lemaradás tapasztalható. A korábbi évek magasabb értékeit a határátkelőhelyek közeli települések szálláshelyeinek telítettsége befolyásolta. Az autópálya átadása miatt az átmenő forgalom szálláshely igénybe vétele érzékelhetően csökkent. A turizmusból idegenforgalmi adóbevétel a településeken nem keletkezik.

Az autópálya megnyitásának köszönhetően az ezer lakosra jutó bűncselekmények száma az előző évinek 40%-ra esett vissza.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a fejleszteni kívánt térség kiváló környezeti adottságai és sokszínű kulturális élete és hagyományápolása ellenére a legtöbb statisztikai mutatójában elmarad a megyei és az országosan mért adatoktól. A gazdasági aktivitás mikro-szintjének fenntartásához egyre kevésbé rendelkezik vállalkozói kompetenciákkal bíró és megfelelő szinten képzett humán és a fejlődést megalapozó pénzügyi erőforrással. Az idősödő lakosság a szolgáltatások és humán közszolgáltatásokhoz való hozzájutása egyre hangsúlyosabb szerepet kap a mindennapokban. A csökkenő gyermeklétszám és a magas elvándorlás a vidéki települések elnéptelenedését okozhatja hosszabb távon.

4.2 A 2007-2013-as HVS megvalósulásának összegző értékelése, következtetések

A 2007-2013 közötti Európai Uniós fejlesztési ciklusban a Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület jelenlegi tervezési területéről négy település – amely a Hódmezővásárhelyi járás területén található – a Vásárhelyi Vidék Jövőjéért Egyesület területéhez tartozott, míg a többi tizenöt település, amely a Makói járáshoz tartozik a Maros-völgyi LEADER Egyesület vidékfejlesztési tevékenysége alá volt rendelve.

A stratégia előzményeinek feltárásához az alábbiakat szükséges figyelembe venni:

1. Megváltozott a Helyi Akció Csoport földrajzi összetétele. Két korábban kistérségi (NUTS V.) szintű elkülönült földrajzi egység egyesült. A települések száma néggyel növekedett, a tervezési terület lakosságszáma megduplázódott. A nagyobb beruházásokra nem a vidékfejlesztési keret fog forrást biztosítani, tehát más alprogramok is segítségül szolgálnak a fejlesztésekhez. Ugyanakkor megsokszorozódott a fejlesztési igényeikhez forrásszerzési lehetőségekről érdeklődő

mikrovállalkozások és a civil szervezetek száma, akik potenciális alanyai a vidékfejlesztési pályázatoknak.

2. Megváltozott humáninfrastruktúra: 2 fő látja el a feladatokat. Korábban a makói és a hódmezővásárhelyi térségi szervezet külön-külön ekkora létszámmal működött. Mivel a két térség egyesült, és egy munkaszervezet működik, kisebb létszámmal fog dolgozni. Ez természetesen a működési költségelosztást befolyásolja.

3. Megváltozott a pályázati rendszer összetétele. Míg 2007-2013. között tengelyekben gondolkodott a pályáztatás rendszere, addig a 2020-as terv programokkal dolgozik. Mindegyik programnak vannak olyan kiírásai, amelyek vidéken is pályázhatóak valamint nagyvárosokban is. A változásokat minden szakembernek, vezetőnek értékelnie, és tanulnia kell.

4. Megváltozik a korábbi LEADER tengely által kezelt forrás nagysága. Az előző időszaki Hódmezővásárhelyi - és Makói kistérségre jutó 330, illetve 860 millió Ft harmadolódik, azzal a ténnyel kiegészítve, hogy az új, 355 millió forintos keret a megduplázódott nagyságú földrajzi területre és lélekszámra allokálódik. Ez még ügyesebb és átgondoltabb szervezést fog igényelni az arányosság elvét figyelembe véve.

A 2008-2015-ig terjedő időszakban működött a Vásárhelyi Vidék Jövőjéért Egyesület és a Maros-völgyi LEADER Egyesület. Országos cél volt a LEADER intézményrendszer felállításakor, hogy a külön álló, földrajzi egységeket, kistérségeket összefogó, felölelő munkaszervezetek területükön mintaprojekteket segítsenek életre, és ezek bemutatásával ötleteket adjanak egymás fejlesztési és projekttevékenységéhez. A hétéves ciklus alatt a nemzeti politikai színtéren fordulatok következtek, de a vezetés hovatartozásától függetlenül a cél az volt, hogy a vidék fejlődjön, a térséghez rendelt, fejlesztésre szánt pénzeszközök megérkezzenek a végpontokhoz, és ezek nyomán továbblépjen egy-egy önkormányzat, vállalkozás vagy társadalmi szervezet, esetleg egyházközség.

Az előző felsorolás nem véletlen, hiszen a pályázatok kiírásánál a központi akarat is gondolt minden egyes szegmensre, valamint mi, a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák megalkotói is első sorban azzal a szándékkal jártunk el, hogy a társadalom legszélesebb körébe jussanak el a források. Magánszemélyeket a 2007-2013-as költségvetési időszakban nem tudtuk támogatni, kizárólag őstermelőket és a mikrovállalkozásokat. Lehetőségeink nem terjedtek ki a közép- és nagyvállalatok támogatására sem, de ezek forrásigényét más operatív programok biztosították.

A helyi kapcsolatépítés szintén fontos feladatunk volt, össze kellett szervezni a térségi vállalkozókat, civilszervezeteket, önkormányzatokat Végleges célunk az volt, hogy életre hívunk egy termelő szövetkezetet, amely a helyileg megtermelt első sorban mezőgazdasági termékekre épített volna. A széthúzó gazdatársadalom oly ellenállást tanúsított, hogy a szövetkezet csak terv maradt. E mellett viszont tagja lettünk egy klaszternek, amely szintén összeszervezői munkát végzett nagyobb regionális körben.

Az előkészületek során sorra vettük a szektorokat, a lehetőségeket, hogy kit és hogyan tudunk a támogatottak körébe vonni. A stratégia alapvető célja komplex megoldási irányok lefektetése volt a térség átgondolt fejlesztése érdekében. A fő beavatkozási irányokat a közösség, a gazdaság - ezen belül kiemelten a turisztikai ágazat-fejlesztésében, valamint ezektől a céloktól nem elkülönített módon, a közösséget alkotó települések élhetőségének javításában határoztuk meg. Az alábbi elgondolások születtek és nagyobb részben valósultak meg:

1. szervezetek működésében erős koherencia kialakítása (főként önkormányzatok és civil szervezetek, hozzájuk fűzhetően vállalkozások), feladatok együttes ellátásának megszervezése, közösségi kezdeményezések támogatása

2. megnövelt vállalkozói aktivitás a lehető legszélesebb spektrumban főként mikrovállalkozások tekintetében, kiemelten: helyi termékek előállításában, értékesítésében (marketing eszközök támogatásával is), turisztikai fejlődés kiszolgálása nem csak szálláshely létrehozásával, hanem háttérszolgáltatások fejlesztésével, szövetkezeti forma megteremtése, piac és bolthálózat fejlesztése

3. kulturális-, sport-, turisztikai és történelmi terek, emlékhelyek ápolása, rendezése, rehabilitációja

4. Az országos trendeknek megfelelően a tervezési területünkön fekvő települések törekednek a legnagyobb mértékű önellátásra, és a megújuló energiaforrások minél szélesebb körű felhasználására.

Az elgondolásokhoz az alábbi célterületeket rendeltük hozzá, és dolgoztunk velük némi módosításokkal több kiírási időszakban is:

- Turisztikai szálláshely kialakítás, fejlesztés
- Lovas turisztikai rendezvények támogatása
- Fedett lovarda építése
- Történelmi, kegyeleti emlékeink felújítása, térségi identitással bíró nagyjaink örökségének ápolása
- Templomok felújítása
- Helyi mezőgazdasági termékek feldolgozóiparának fejlesztése
- Marketing és e-marketing tevékenységek támogatása
- Lóversenyek eszközbeszerzése
- Szabadtéri rendezvények tárgyi eszközbeszerzése és szabadtéri színpadok kialakítása
- Kulturális, sport és szabadidős célú terek kialakítása és fejlesztése

Alapvetően sikerült az első elgondolásokat, kitűzött célokat végrehajtani. A benyújtott és végrehajtott több száz darabos pályázati mennyiség a garancia arra, hogy tényleges fejlődés történt a fent felsorolt területeken. Kiszolgáltuk a mikrovállalkozásokat, az önkormányzatokat, a civil szervezeteket, más aspektusból tekintve a

közterek, közintézmények rehabilitációját, a turisztika szegmensét több tucat szálláshely és kikapcsolódási program lehetőség kialakításával, a faluképek javítását, és a vállalkozások egészen széles spektrumát. Részünk volt az állampolgárok igényeinek megfelelő szolgáltatások kiépítésében, bővítésében, és számtalan alkalommal pályázati és egyéb gazdasági, számviteli, projektmenedzseri tanácsadásban.

A korábban a két térség részére a III-IV. tengely által biztosított 2,5 milliárd Ft nagyságrendű forrás jelentősnek mondható. Ha ehhez hozzávesszük a megmozgatott saját erőt, 3 milliárd forint felett járunk. Egy-egy ötvenezer fős kistérségben álláspontunk szerint ez igen jelentős fejlődést eredményezett egy hétéves ciklus részeként. És ez csak a LEADER és a III. tengely, vagyis a vidékfejlesztés egy része. Ezen felül még számos olyan pályázat volt, amelyet nem mi bíráltunk, de szintén a mezőgazdaság és a vidékünk fejlődését szolgálta. Ezeket az MVH kezelte közvetlenül. Azzal is ki szándékozom kerekíteni ezt a főszámot, hogy a LEADER Egyesületek emellett saját maguk is pályázók voltak több projektben is (térségek közötti együttműködést elősegítő kiírások), és térségi rendezvényekre több tízmillió forintos nagyságrendben hoztak még forrásokat. Ezzel nagyban hozzájárultak a kapcsolatépítéshez, és a kistelepülések közösségi életének felpezsdítéséhez (Térségek közötti együttműködés, Nemzetközi együttműködés).

Elemzésünk során a következő kiemelt kérdés, hogy érvényesült-e az arányos elosztás, eloszlás elve? A kiírt célterületek határozták meg, hogy mely szervezetek igyekezhetnek éppen forrásért. A célterületeket is úgy alkottuk meg, hogy ne diszkrimináljanak, hogy mindegyik település mindegyik szegmense eséllyel közelítse az általunk kínált lehetőségeket.

A záró beszámolók forráselosztásai alapján látható, hogy a Maros-völgyi LEADER Egyesület működési területén az összes forrás mikrotérségenkénti megoszlása közel azonos, ha Makót, mint a kistérség vezető központját is egy különálló mikrotérségként tekintjük a maga 24.000 fős lakosságszámával (ez nagyjából felét jelenti a kistérség akkori, közel 50.000 fős sokaságának). A második megállapításunk az lehet, hogy a LEADER tengelyre jutó forrásokból Makó kiemelkedően nagy arányban részesült, ezt a tényt azonban azt ellensúlyozza, hogy a III. tengely pályázati lehetőségeire a makóiaknak nem volt lehetőségük projektterveket benyújtani rendeleti tiltás miatt. Kétségtelen, hogy voltak aktívabb és kevéssé aktív mikrotérségek és települések, a lehetőségek azonban mindenkinek kivétel nélkül adottak voltak. A Vásárhelyi Vidék Jövőjéért Egyesület működési területén a forráselosztás egyenletesebbnek mutatkozott, de ezt jelentősen befolyásolta a kisebb településszám és az alacsonyabb nagyságrendű forrás rendelkezésre állása.

A LEADER források a városokban városi ingatlanok felújítására, vállalkozások támogatására, egyházak ingatlan felújításaira, rendezvényekre, valamint civil szervezetek által felkarolt sporteszköz beszerzésekre és futópálya építésre kerültek felhasználásra. Ezek nyomán az egészen fiataloktól az idősebb korosztályokig, mindenki részesült a befektetés hasznaiból. Kiemelt célterület volt a turisztika fejlesztése, és ennek megfelelően közel tucatnyi magán szálláshely nyitotta meg kapuit több tucat új férőhellyel. A háttérben munkálkodó mikrovállalkozások is erősödhettek például marketing megjelenések segítségével.

A két tengely főösszege sincs annyira messze egymástól, tehát ez az aránypár is segítségül volt abban, hogy ügyes szervezéssel mindenki, erőviszonyainak megfelelően, igazságosan részesülhessen a közös alapból. Azt is figyelembe kell venni, hogy az elnökségi tagjaink körében voltak polgármesterek, vállalkozás vezetők, és civil képviselő is. Ez az összetétel szintén biztosítéka volt az igazságosság elvének. Volt, hogy ez az elnökség bírálóbizottsággá is vált, tehát döntést hozott az elképzelésekről. A néha végtelen mennyiségű elképzelést végighallgatva sem állt senki útjában, mindegyik fejleszteni vágyó szervezet kivitelezhette álmait, ha megfelelt az egyéb törvényi feltételeknek.

Továbbra is prioritási irányként tekintünk a Vásárhelyi Vidék Jövőjéért Egyesület HVS-ből az egészségügyi szolgáltatások fejlesztésére, melyet be is választott a TCS az intézkedések körébe. A már elindított fejlesztésekből elegendő forrás hiánya miatt kihagyott egészségügyi szolgáltatásbővítés a cél jelenleg. A települések kül- és beltéri felnőtt /gyermek játszótereinek, fitness termeinek eszközfejlesztése szintén a Vásárhely Vidéke Jövőjéért Egyesület stratégiájában a gyermekek hasznos szabadidő eltöltése címén szerepelt, ill. hangsúlyt kapott a Maros-völgyi LEADER Egyesület játszótér-fejlesztési programjaiban is. A MVLE programjában 2014-ben jelentős helyet kapott a közösségi terek fejlesztésének igénye, itt a sportterek: futópálya, táncterem megvalósításának terve valósult meg. Nem kívánjuk folytatni jelen HFS forrásból a kegyeleti emlékhelyek, főterek, templomok felújítását.

4.3 A HFS-t érintő tervezési előzmények, programok, szolgáltatások

1. Külső koherencia, kiegészítő jelleg

A térségben jelentkező fejlesztési szükségletek túlnyomó részére országos vagy regionális szinten kell hatékony megoldást találni. A nagy környezetvédelmi, vízgazdálkodási és közlekedésszervezési beavatkozási igényekre a nemzeti fejlesztési programok, valamint a kiemelt beruházási programok megfelelő megoldásokat kínálnak.

A foglalkoztatási, képzési és szociális fejlesztési igényekre is találhatunk megfelelő intézkedést, hiszen a térségben felmerülő problémák az ország térségeinek túlnyomó részében változatlan formában ugyancsak felmerülnek.

Legfontosabb a térség egészét érintő problémánk, a gazdasági környezet elmaradottsága. Ez okozza a makrogazdasági adatokon túlmutató hátrányokat, amelyeket az itt élők mindennapjaikban tapasztalhatnak. A tervezési feladat megkezdésekor kérdőíves felmérést végeztünk a térségi szereplők körében, amely a problémák azonosításához nyújtott segítséget. A 42 kitöltött kérdőív alapján a válaszadók közül 26 fő a helyi gazdaság fejlesztésében 15 fő pedig a szintén szorosan ide tartozó helyi turisztikai fejlesztésekben látja a térség előrelépésének lehetőségét.

A Széchenyi 2020 Nemzeti Fejlesztési Terv a gazdaságélénkítést kiemelten a támogatandó területek közé sorolja. A térség vállalkozói közössége számára elérhető és a stratégiánkban ugyanezen céllal megjelenő gazdaságfejlesztési lehetőségek az alábbiak:

GINOP-1.2.1-15 - Mikro-, kis- és középvállalkozások termelési kapacitásainak bővítése

GINOP-1.2.2-15 - Mikro-, kis- és középvállalkozások kapacitásbővítő beruházásainak támogatása

Az egyik legnépszerűbb vállalkozásfejlesztési kiírás. Az előző fejlesztési tervekben is koncepcionálisan szerepelt (GOP-2.1.1/A; B; C, GOP-2.1.2) Elsősorban a termelő gépek, berendezések beszerzését támogatja és indokolt esetben a kapacitásbővítéshez kapcsolódó infrastruktúra kialakítását. A támogatás alsó határa 5 millió Ft és jelenleg egy erősen a termelő ágazatot preferáló TEÁOR lista alapján szabályozza a pályázók körét. Az élelmiszer feldolgozást is támogatja abban az esetben, ha a kimeneti termék nem tartozik az ANNEX I. listában szereplő termékek körébe.

VP-3-4.2.1-15 - Mezőgazdasági termékek értéknövelése és erőforrás- hatékonyságának elősegítése a feldolgozásban

Ezzel párhuzamosan a mezőgazdasági termelőknek és élelmiszeripari feldolgozóknak a klasszikus „ÉLIP" pályázati kiírás került meghirdetésre kiemelkedően magas 151 milliárd Ft-os keretösszeggel. A pályázatban az élelmiszeripari feldolgozási műveletek gépesítése, valamint infrastruktúra kialakítása, energiahatékonysági korszerűsítése kerül támogatásra. Az elsődleges termelési tevékenységet kizárja a 10, 11 TEÁOR számmal rendelkező jogosultsági kör. Meg kell említeni a szintén korábban is ismert kertészetkorszerűsítési kiírásokat, amelyek szintén a térség egyik jellemző termelési, vállalkozási profilját juttathatják forráshoz.

TOP-6.1.4-15 - Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés

A turizmus fejlesztése a stratégia egyik legfontosabb vállalkozásfejlesztési intézkedése. A korábbi Operatív Programokban jelentősen nagyobb arányban szerepelt az ágazat támogatása. Jelenleg már nem támogatja a korábban népszerű szálláshelyfejlesztéseket és a turisztikai attrakciók esetében is csak a továbbfejlesztésre van lehetőség. Az TOP intézkedés célja a térségi szintű, turisztikai termékcsomagok és kisléptékű tematikus turisztikai fejlesztések támogatása, melyekkel megyei szintű turisztikai vonzerő elemekre épülő, koordinált fejlesztések valósíthatók meg. Ennek keretében a helyi, térségi jelentőségű, turisztikai vonzerőt képező kulturális, épített, természeti örökség turisztikai hasznosítására, fejlesztésére nyílik lehetőség a térség gazdaságának diverzifikációja, a helyi gazdaság élénkítése és a foglalkoztatás növelése érdekében. A támogatás alsó határa Csongrád Megyében 50 millió Ft.

Általánosságban elmondható, hogy a TOP kiírások az önkormányzati fejlesztési igények nagy spektrumát felölelik és a valós igények kielégítését szolgálják. A kiegészítő jelleg meghatározása a pontos kiírások ismeretének a hiányában nehéz feladat. A gazdaságfejlesztési átfogó célokon túlmenően a stratégiát több más jellegű forráshoz jutási lehetőséget is vizsgálni kell:

TOP-4.1.1-15 - Egészségügyi alapellátás infrastrukturális fejlesztése

A térségben jelentős igény érkezett települési kisléptékű eszközfejlesztésre, amelyre építési beruházás megvalósítása mellett a fenti kiírás is biztosít lehetőséget. Az egészségügyi alapellátáshoz sorolt szolgáltatások fejlesztésének keretében a háziorvosi szolgálatnak – felnőtt, gyermek, vegyes praxis – fogorvosi szolgálatnak, alapellátáshoz kapcsolódó ügyeleti ellátásnak és a védőnői szolgáltatásoknak helyt adó épületek/épületrészek fejlesztésére, új építésére, továbbá a nem iskolai épületekben működő iskolaorvosi rendelők infrastruktúra fejlesztésére is lehetőség van annak érdekében, hogy az egyes településeken, minden lakos számára hozzáférhetővé váljanak a megfelelő infrastrukturális ellátottsággal rendelkező egészségügyi intézmények szolgáltatásai.

VP-6-7.4.1.1-16 - A vidéki térségek kisméretű infrastruktúrájának és alapvető szolgáltatásainak fejlesztésére

A fejlesztési igények szempontjából továbbra is lényes kiírás a korábbiaknak sok szempontból tartalmában megfelelő vidékfejlesztési forrás. A felhívás célja a vidéki térségekben élők életminőségének a javítása, a vidéki települések vonzóbbá tétele olyan, a fenntarthatóság növelését és a társadalmi felzárkózást és az egész életen át tartó tanulást elősegítő fejlesztések által, melyek a helyi szükségletek mértékéhez igazítva tényleges közösségi jellegű funkciókkal és használattal bírnak. Kiemelt célkitűzés az energia- és erőforrás hatékonyság növelése, illetve az alapvető szolgáltatásokhoz és a közösségi élet feltételeihez való hozzáférés javítása a közösségi terek létrehozásával és fejlesztésével.

A fentiek a stratégiai tervezésben általunk legfontosabbnak ítélt ágazati kiírások. Természetesen ezek mellett a térség önkormányzatai és vállalkozási más fenti programokon belüli kiírások és más Széchenyi 2020 programok jogosult pályázói is lehetnek (EFOP 1.7 intézkedése - Az egymást erősítő, elmaradottságot konzerváló területi folyamatok megtörése).

2. HVS tartalmát befolyásoló fejlesztési prioritások/beavatkozási területek/jelentős projektek

A HVS tartalmát a két járási székhely Hódmezővásárhely és Makó fejlesztési prioritásai befolyásolják leginkább. Mindkét város esetén a gazdaságfejlesztés, a turizmus fejlesztése és a kulturális jellegű fejlesztés a legfontosabb prioritás. Hódmezővásárhelyen megépül a 47. számú főút várost **elkerülő szakasza**, valamint mindkét város a megyeszékhellyel **TramTrain** összeköttetést létesít. Mindkét településen folyamatosan bővítik, korszerűsítik az **ipari parkokat**, amelynek betelepítése jelentős gazdasági húzóerőt képvisel a környező településekre nézve. A HFS gazdaságfejlesztési és településfejlesztési programjai erősítik a betelepült nagyvállalati struktúra beszállítói hálózatát és biztosítják a humán erőforrás tartós rendelkezésre állását.

3, A HFS tartalmát befolyásoló a térség gazdasági és környezeti fejlődését és a befogadást támogató programok, szolgáltatások

A HFS által tervezett térségi turisztikai jellegű fejlesztések kapcsolódnak a **Bejárható Magyarország** programhoz. A program legfőbb célkitűzése az ország minél részletesebb turisztikai megismertetése a potenciális

célcsoportokkal (elsősorban a diákokkal, fiatalokkal, családosokkal, középkorúakkal és aktív seniorokkal), aktív szabadidős sporttevékenységeken keresztül. A megismertetés alapját a különféle környezetkímélő szabadidős tevékenységekre alapozott 5 jármód (természetjárás, kerékpározás, lovaglás, vitorlázás és túrakenuzás) biztosítja. Ezek a szabadidős sporttevékenységek valóban szinte minden célcsoport számára biztosítani tudják a térség megismerhetővé, bejárhatóvá tételét, hiszen földrajzi adottságaink alapján minden jármód biztonságosan elsajátítható, és különleges erőfeszítések nélkül megvalósítható.

Térségünk az aktív szabadidő eltöltésének, a természetjáró és kerékpáros jármódok ideális helyszínei. Meglévő adottság a sík terepen már hálózatként működő kerékpárút rendszer és a számos gyalogtúra útvonal. A komplex turisztikai projektünk marketingelemei részét képezik a Bejárható Magyarország turizmus marketingjének, megszólító kampányának. A termékfejlesztés integrálásával az eredmény a helyben már meglévő turisztikai kínálatba könnyen beilleszthető. A fejlesztést a Körös-Maros Nemzeti Parkkal egyeztetve valósítjuk meg.

Ugyanezen kapcsolódási pont található a **Mária Zarándok út** kiemelt programmal.

4.4 SWOT

Erősségek (S)	**Gyengeségek (W)**
▪ A termál vizek és a Marosi Gyógyiszap egyedülálló a rheumatológiai panaszok enyhítésére. ▪ A térség klimatikus adottságai kedvezők: magas a napsütéses órák száma, és az éves hőösszeg. ▪ A térségben található a Mártélyi Tájvédelmi Körzet, valamint a Csanádi-puszták földrajzi egység jelentős része, mely a Körös-Maros Nemzeti Park része. A terület élővilága és megjelenése különleges élményeket kínáló látványosság a turisták számára. ▪ A térség legfontosabb gazdálkodási öröksége a makói hagyma és hosszúgyökér, amely hungarikumok országosan ismert termékek ▪ A térség gazdaságában meghatározó szerepet játszik a fejlett mezőgazdaság. A területen elsősorban kalászos gabona, vöröshagyma, fokhagyma, fűszerpaprika és gyökér zöldségek termelése folyik. ▪ A lakosság mezőgazdasági tapasztalati szaktudása és termelési kultúrája hagyományosan jó. ▪ A térségben a legtöbb településen jó az infrastrukturális ellátottság a víz-, gáz-, elektromos- és telefonhálózat terén ▪ természetes vizek közelsége, a Tisza, a Maros és a Holt Tisza környezete	▪ A térség az országon, a régión és a megyén belül is periférikus elhelyezkedésű, így a térség az ország gazdasági vérkeringésében nem a megfelelő mértékben van benne. ▪ A termelői piac szervezettsége alacsony, a termelők összefogása hiányzik, ezért az értékesítési nehézségeken túl, a megtermelt javak profitjának nagyobb része nem a termelőknél jelenik meg. ▪ A csapadék eloszlása a térségben és időben szélsőséges. Több terület belvizes, más területeken a többlet csapadék sem okozott gondot, ezekre inkább a szárazság a jellemző. Belvíz és aszályveszély elleni védekezés gyengesége ▪ A térségben az országos átlagot meghaladó a munkanélküliség. A helyben maradó fiatalok alacsony képzettségűek. ▪ A térség demográfiai szempontból az országos átlagnál kedvezőtlenebb helyzetű, a népesség elöregedő, a fiatalok jelentős része a térségen kívül keres boldogulási lehetőséget. ▪ A mezőgazdasági infrastruktúra állapota rossz; a mezőgazdasági utak, az öntöző és belvízelvezető csatornák elhanyagoltak. ▪ A térségi mikrovállalkozások nagy része

▪ A térség kerékpárutakkal való ellátottsága jó ▪ Megfelelő mennyiségű és minőségű szálláshely rendelkezésre áll	korszerűtlen technológiával, alacsony hatásfokkal termel, szolgáltat ▪ Települések forráshiánya miatt a fejlesztések, állapot karbantartások elmaradása
Lehetőségek (O) ▪ A turisztikai trendek markánsan az aktív és a gyógy turizmus irányába fejlődnek, így a térség átfogó turisztikai kínálata egyre nagyobb vonzerőt jelent ▪ A nyári települési rendezvénysorozatok, komoly turisztikai vonzerővel rendelkeznek, és nő a közösségépítő erejük ▪ A kormányzat több forrásból támogatja a kulturális és nemzeti örökség védelmét, az építészeti emlékek megőrzését. ▪ A térségben megerősödtek a családi gazdaságok, nő az igény helyben a magasabb feldolgozottsági szint elérésére a vállalkozások részéről ▪ a közlekedéspolitika kedvező alakulása, a kötöttpályás közlekedés előtérbe kerülése térségi TramTrain fejlesztések ▪ Kistermelői termények, élelmiszerek és kézműves áruk elismertsége és kereslete fokozatosan nő ▪ Növekszik a térségben a nagyobb foglalkoztatók jelenléte, a gazdasági erősödéssel nő az általuk foglalkoztatottak száma és egyre nagyobb beszállítói igény realizálódik ▪ Tovább bővülő kerékpárút hálózat ▪ A települések az állami otthonteremtési támogatások segítségével ösztönözhetik a betelepülést	**Veszélyek (T)** ▪ A szélsőséges időjárási változások okozhatnak problémát a mezőgazdasági termelésben. ▪ A nem nagyváros közeli falvak népesség megtartó ereje folyamatosan csökken. A kis lakosságszámú falvak elnéptelenedése. ▪ A természeti, épített és kulturális örökségek védelmének terén a jelentős időveszteség veszélyeztetheti az örökségek megóvását. Sok esetben több településen is csak az örökségek megújítása és felelevenítése lehetséges. ▪ A mezőgazdasági termékek alacsony támogatottsága és magas előállítási költségei további versenyhátrányt jelentenek a világpiacon. ▪ A jelentkező beszállítói igényeket az alacsony technológiai fejlettségű és elavult eszközparkkal rendelkező térségi vállalkozások nem tudják teljesíteni ▪ a védőterületek lehatárolása hiányában, a vízbázist veszélyeztető tevékenységek megjelenése ▪ a közlekedéspolitika kedvezőtlen alakulása, a kötöttpályás közlekedés háttérbe kerülése ▪ a mezőgazdasági politika kedvezőtlen alakulása miatt, a fenntartható tájgazdálkodás háttérbe szorulása

SWOT mátrix

	Belső **Erősségek**	Belső **Gyengeségek**
Külső **Lehetőségek**	Kerékpáros turizmus feltételeinek komplex fejlesztése	Mikrovállalkozások technológiai és logisztikai fejlesztése
Külső **Veszélyek**	Ökoturisztikai szolgáltatóipar kialakítása, erősítése	Egészségfejlesztési és rekreációs fejlesztések

4.5 Fejlesztési szükségletek azonosítása

A fejlesztési szükségletek túlnyomó részére országos vagy regionális szinten kell hatékony megoldást találni. A nagy környezetvédelmi, vízgazdálkodási és közlekedésszervezési beavatkozási igényekre a nemzeti fejlesztési programok megfelelő megoldásokat kínálnak. A foglalkoztatási, képzési és szociális fejlesztési igényekre is találhatunk megfelelő intézkedést, hiszen a térségben felmerülő problémák az ország térségeinek túlnyomó részében változatlan formában ugyancsak felmerülnek.

A stratégiai tervben meghatározott célok jól körülhatárolhatók, mégis összefüggenek, egymásra épülnek és csak együttes elérésük garantálja a jövőkép megvalósítását. A három prioritás a helyzetelemzés által felvetett három fő probléma megoldását tűzi ki célul.

Legfontosabb a térség egészét érintő problémánk, a gazdasági környezet és általában a vállalkozások fejletlensége. Ez okozza a makrogazdasági adatokon túlmutató hátrányokat, amelyeket az itt élők mindennapjaikban tapasztalhatnak. A gazdaságfejlesztés problémaköre ugyan a mikro vállalkozások szintjén országosan általánosnak tekinthető, de ennek a területnek a fejlesztése annyira fontos, hogy a térségi specifikumok vizsgálata mindenképp szükséges.

Az elemzésekből láthatóan a térségre jellemző a munkanélküliség, az inaktivitás magas foka és a vállalkozások gyenge teljesítménye, a szolgáltatás és a turizmus alacsony gazdasági részesedése. A termelésben részt vevők, termelői, vagy vállalkozói státuszuktól függetlenül az üzemméretüknél fogva sérülékeny csoportot képeznek a gazdaságon belül. A korszerűtlen termelési körülmények, az elavult vagy hiányos eszközpark, a termeléshez szükséges kiegészítő technológia hiánya, valamint a költséges logisztika rövid távon ellehetetleníti az egyébként is forráshiányos piaci szereplő tevékenységét.

Fejlesztő stratégiánk alapja a térségi **mikrovállalkozások technológiai és logisztikai fejlesztése**. Offenzív stratégiánk a térségi **kerékpáros turizmus feltételeinek komplex fejlesztése** és szintén a turisztikai szektort érintő védekezési stratégia az **ökoturisztikai szolgáltatóipar kialakítása, erősítése.**

A stratégiában a gazdaság fejlesztése három, egymásra épülő, szinergikus hatásokat célzó intézkedésen keresztül valósul meg. Az intézkedések a fenti célok elérése érdekében beavatkozási irányvonalakat jelölnek ki. A helyi gazdaság beruházásainak támogatása a gazdasági környezet fejlesztésével mind a mezőgazdasági és ipari termelő tevékenységeket, illetve más szolgáltató tevékenységet végző, illetve ezen területekre beruházó pályázók megalapozott fejlesztési igényeihez biztosítanak forrást. A források elsősorban eszközbeszerzéseket támogatnak, hiszen ez jelenthet azonnali rövidtávú segítséget a kapacitások növeléséhez. A támogatás döntő része a termelő és szolgáltató eszközök beszerzésére kíván forrást biztosítani. Egy kisebb rész kívánunk biztosítani a termeléshez kapcsolódó üzemi és üzemen kívüli logisztikai tevékenység támogatására. Szintén egy kisebb rész támogatja a turisztikai szolgáltató ipari beruházásokat a szálláshely fejlesztésen kívül.

Kulturális, társadalmi örökségünk védelme a gazdaság- és turizmusfejlesztést követően a harmadik fontos terület. Értékeink megőrzése nélkül elképzelhetetlen a gazdaság és a társadalom hosszú távú, fenntartható fejlesztése. A stratégia ide vonatkozó intézkedései a települési rendezvények támogatásán keresztül elősegítik a gazdasági fellendüléshez szükséges települési, társadalmi háttér kialakítását, a társadalmi hálózatok, kulturális örökség megőrzését és fejlesztését. Elkerülő stratégiánk az **egészségfejlesztési és rekreációs fejlesztések.**

Mindez szoros kölcsönhatásban van a másik két prioritás által megcélzott gazdaságfejlesztéssel: a gazdaság erősítése nagyobb jövedelemteremtő képességet biztosít, ez a foglalkoztatás javulása és a többletbevételek következtében a gazdasági és lakókörnyezet fejlődését hozza. A tartós hatás érdekében szükséges az **élhetőbb egészségesebb település** program, amely keretében a vidéken élő lakosság életkörülményeinek javítása valósul meg egészségügyi, sport és szabadidős beruházások támogatásával. Mindezek következményeként növekszik a település népességmegtartó ereje, ami a továbbiakban újabb beruházásokat eredményez.

A folyamat a gazdaságélénkítéssel indul és önjáró gazdaságfejlesztéssé alakul, amely képes a térség komplex fejlődését hosszú távon biztosítani. A program a termelő szektor fejlesztésével indul, ezzel párhuzamosan a turisztikai ágazat fejlesztését megalapozó beruházok is elkezdődnek. Az alapok megteremtését követően a szolgáltató ágazat fejlesztése kezdődik, amely mind a gazdaság, mind az élhetőbb környezet kialakításában fontos szerephez jut. Az életminőség javítását célzó program a turisztikai beruházások indításával együtt zajlik. A közösségfejlesztési intézkedés támaszkodik az előzőekben megvalósult beruházások során keletkezett eredményekre, azok köré szerveződik. Arra törekszünk, hogy a rendelkezésre álló pénz 100%-át a programban elköltsük, így a lehető legnagyobb gazdaságélénkítő hatást érjük el.

5.1 Esélyegyenlőség

A helyi közösség kialakításának fázisában csatlakoztak a fogyatékkal élők térségi karitatív civil ernyőszervezete (Tiszta Szívvel Egyesületért Közhasznú Alapítvány), valamint a kiemelt civil roma érdekvédelmi szervezet (Együttélés Cigány Érdekvédelmi Szervezet). A Helyi Közösség az esélyegyenlőség maximális figyelembevételének érvényesüléséhez a Tervezést Koordináló Csoport szavazati joggal, vagy tanácsadási joggal rendelkező tagjai sorába választotta a fenti szervezetek képviselőit.

Az Együttélés Cigány Érdekvédelmi Szervezet roma szervezetei közösen állították össze projektelképzeléseiket, melynek eredményeként több projektötlet került figyelembevételre a HMPE megoldások kidolgozásánál. Szintén figyelembe vettük a mozgáskorlátozott egyesület javaslatait, mely javaslatok az egyesület részéről minden esetben egyeztetésre került a többi fogyatékkal élő szervezet képviselőjével, így komplex módon érvényesítve a fogyatékkal élők esélyegyenlőségét az alábbi tervezési elvek mentén:

• Társadalmi méltányosság: Hozzájárul a vidéken élők megélhetésének javításához, a szegénység leküzdéséhez, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkózásához.

• Nemzedékek közötti igazságosság és társadalmi esélyegyenlőség: Elősegíti nők, gyermekek, idősek, fogyatékkal élők esélyegyenlőségét.

• Tudásalapú vidékfejlesztés: Elősegíti a térségi szervezetek és lakosok képzését, hozzáférését az információhoz, a gazdálkodást támogató helyi szellemi kapacitások, szolgáltatások kiépítését.

• Társadalmi kohézió: Segíti, hogy a vidéki közösségek kitalálják saját jövőképüket, identitásukat, továbbá támogatja a társadalmi problémák közös megoldását.

• Társadalmi részvétel: Elősegíti a helyi közösségben a civil és szakmai szervezetek részvételét a vidékfejlesztési döntésekben, támogatja a vidéki civil társadalom önszerveződését és a gazdatársadalom fejlődését.

A tervezett intézkedésekhez tartozó bírálati és értékelési szempontok alapján az esélyegyenlőségi célcsoportokhoz tartozók által kezdeményezett projekt javaslatok, valamint a célcsoportokhoz tartozók foglalkoztatását tartalmazó projektek pozitív diszkriminációban részesülnek.

5.2 Környezeti fenntarthatóság

A Helyi Fejlesztési Stratéga intézkedései és a kialakításra kerülő értékelési rendszere az alábbi módon támogatja a környezeti fenntarthatóságot:

• Az intézkedések kialakításakor figyelembe veszi a természeti értékek, a biológiai sokféleség, a genetikai állomány és a természetes térszerkezet megőrzését (természetmegőrző vidékfejlesztés).

• A gazdálkodási tevékenységek ösztönzése során az erőforrás-igény és környezethasználat figyelembe veszi a környezet korlátozott eltartó képességét és a helyi természeti adottságokat (ökologikus vidékfejlesztés)

• Az értékelési rendszerrel törekszik a szennyezések és a hulladékok kibocsátásának megelőzésére, illetve ahol ez nem lehetséges, e kibocsátások minimalizálására, a helyi környezetet csak az eltartó képességéig terheli (szennyezés megelőzés, minimalizálás).

• Pozitív diszkriminációban részesíti a felhasznált ipari nyersanyagok és energiahordozók mennyiségének, a szállítási és raktározási igények csökkentését (dematerializáció).

• Az intézkedések elősegítik a hulladékok, mezőgazdasági melléktermékek újrahasznosítását (újrahasznosítás).

• A meg nem újuló természeti erőforrások és lételemek igénybevételét minimálisra szorítja (takarékosság a kimerülő készletekkel).

• A feltételesen megújuló természeti erőforrások és környezeti elemek készleteit, állapotát és önszabályozó képességét fenntartja és ezeket csak megújuló képességük mértéke és üteme figyelembevételével veszi igénybe (értékvédő gazdálkodás a megújuló erőforrásokkal).

• Elősegíti a fenntartható közlekedéspolitika, fenntartható energiapolitika, az ökológiai szemléletű tájgazdálkodás érvényre juttatását (ágazati integráció).

A tervezett intézkedésekhez tartozó projekt javaslatok bírálatánál előnyt jelentenek a fentiek figyelembe vételével kidolgozott fejlesztési elképzelések.

6. A HFS integrált és innovatív elemeinek bemutatása

A helyi gazdaság általában a város és a falu hagyományos együttműködésének terepe. Tudományos és szakmai körökben egyre hangsúlyosabban jelentkezik a város-vidék kapcsolatok megújításának szükségessége, az intézményesített megoldások igénye. A városokat és környezetüket integráns egységként kezelő megközelítés politikai, retorikai szinten már megjelent az uniós és a hazai területfejlesztési gondolkodásban. A város-vidék gazdasági együttműködés egyaránt érdeke a városoknak és a kisebb településeknek.

A városok történelmi léptékben mindig is központjai voltak tágabb környezetüknek: a kereskedelem (vásár, piac) és a hatalom centrumaiként meghatározták tágabb térségüket. A városok és vidékük összekapcsoltsága az elmúlt évtizedekben tovább fokozódott, amit a motorizáció terjedése, a lakó- és munkahely térbeli különválása, a területi munkamegosztás elmélyülése, az urbanizációs folyamatok felgyorsulása tovább erősített. A zsúfoltabbá váló nagyvárosok mellett egyre inkább szükség van a tiszta környezetet, élelmiszertermelést, rekreációt, ökológiai funkciókat biztosítani képes rurális és természeti területekre.

A vidéki településeken előállított termékek jelentős részben a városokban értékesíthetők, a városokban élők jelentik az elsődleges felvevő piacot. Éppen ezért a városi központ és környező térsége egymást kiegészítő szereppel rendelkeznek. Ez a komplementaritás lehetőséget teremt a helyi gazdaságfejlesztés tekintetében is.

A Vidékfejlesztési program szerint a 10.000 fő lakosságszámú települések nem tartoznak a LEADER kedvezményezettek közé, ezáltal a térség két meghatározó gazdasági potenciával rendelkező városában ezen forrásból nem lehet fejlesztéseket végrehajtani. A kedvezményezett települések járási megosztásnak megfelelően közigazgatásilag és ezen túl gazdasági szempontból is ezer szálon kötődnek a centrális központokhoz. A HFS fejlesztések irányvonalait a városi fejlesztések ismeretében terveztük és erősen építettünk a centrum városok meglévő gazdasági szerkezetére, erőforrásaira, adottságaira.

A fejlesztési irányok párhuzamosak a megyei TOP kiírásaival, a GINOP gazdaságfejlesztési irányaival és természetesen a VP fejlesztéseivel.

A stratégiánk nem egy térségi ágazat fejlesztési programja, a gazdaságfejlesztési fő irányvonallal párhuzamosan a településeken élők életminőségének javítását is célozzák intézkedéseink. A helyi akciók és projektek egymásra

épülnek, egymás hatását erősítik. A nagyobb beruházásokhoz forrást biztosító programok kiegészítéseként tervezett vidéki gazdaság erősítése intézkedéseink, valamint a célzottan a turisztikai ipart fejlesztő intézkedések közvetetten a lakosság életminőségének javulásához is hozzájárulnak. A életminőséget javító és közösségi intézkedések eredményei pedig a helyi gazdaság fejlődésére is befolyással vannak.

Az innováció – lehető legszélesebb értelmezési tartományában – jelentheti egy új termék, új folyamat, új szervezet vagy egy új piaci stratégia bevezetését, ami egyaránt érvényes a falusi és városi térségekre. Abból adódóan, hogy a vidéki térségeknek kis népsűrűségük és alacsonyabb színvonalú infrastruktúrájuk van, kevesebb a kapcsolatuk a kutatási és fejlesztési központokkal, nehezebb lehet számukra az innovatív technológiai megoldások fellelése és alkalmazása. Ezt segíti elő a térségek közötti tapasztalatcsere, a máshol működő jó gyakorlatok átvétele, valamint az elérhető információs és kommunikációs technológiák kiaknázása. Stratégiánk komplex turisztikai fejlesztési ága a térségi kerékpáros túraútvonal kialakítása. A tervezés során olyan szintű együttműködést kell kialakítani a térségi szereplők között, ami biztosítja a program eredményességét. Az közös munka alapjait biztosító kommunikációs metodika kidolgozása és gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai a későbbi térségi projektek sikeres megvalósításához sorvezetőjévé válhat. A projekt megvalósításának része minden kommunikációs tevékenység írásos rögzítése, majd a zárást követően ennek teljes körű elemzése. Az elemzés által feltárul a térség személyekhez és szervezetekhez köthető, nem látható kapcsolati hálózata, amelynek tudatos használatával hatékonyan, szakszerűen, törvényesen és a legszélesebb nyilvánosság bevonásával lehet komplex projektet sikeresen megvalósítani. Az eredményt hozzáférhetővé tesszük a térségi fejlesztésekkel foglalkozó szervezetek és intézmények számára.

7.1 A stratégia jövőképe

A Helyi Fejlesztési Stratégia megvalósulásával a kiváló természeti adottságokkal rendelkező Tisza- Maros vidék településein a gazdasági teljesítmény dinamikusan növekszik, nő a térség eltartó képessége és versenyképessége, a vállalkozások foglalkoztatási és jövedelemtermelő képessége fenntartható módon fejlődik. A minőségi alapszolgáltatások kialakításával, az egészségmegőrző és családbarát fejlesztésekkel és a közösségi összetartozást erősítő programoknak köszönhetően, jó társadalmi közérzet és színvonalas települési környezet alakul ki, amelynek köszönhetően az itt élők komfortérzete emelkedik, identitástudata mélyül, ezáltal a térség a befektetők és a turisztikai látogatók számára is egyre vonzóbbá válik.

7.2 A stratégia célhierarchiája

Jövőkép

A Helyi Fejlesztési Stratégia megvalósulásával a kiváló természeti adottságokkal rendelkező Tisza- Maros vidék településein a gazdasági teljesítmény dinamikusan növekszik, nő a térség eltartó képessége és versenyképessége, a vállalkozások foglalkoztatási és jövedelemtermelő képessége fenntartható módon fejlődik. A minőségi alapszolgáltatások kialakításával, az egészségmegőrző és családbarát fejlesztésekkel és a közösségi összetartozást erősítő programoknak köszönhetően, jó társadalmi közérzet és színvonalas települési környezet alakul ki, amelynek köszönhetően az itt élők komfortérzete emelkedik, identitástudata mélyül, ezáltal a térség a befektetők és a turisztikai látogatók számára is egyre vonzóbbá válik.

A HFS átfogó céljai a kérdőíves felmérés, projektötletek feldolgozása és térségi szakértői javaslatok alapján az alábbiak:

Tisza-Maros vidék gazdaságának fejlesztése a termelők és vállalkozások technológiai megerősítésével

A helyzetelemzést megalapozó felmérések során a térség szereplői egyöntetűen a térség gazdaságának és turizmusának a megerősítését tartották a legfontosabb célnak. A helyi vállalkozások technológiai megerősítése, a helyi gazdaság növekedési pályára állításának első kulcslépése. A VP LEADER intézkedésének céljai közül az 1. és 3. számú intézkedésnek felel meg.

Tisza-Maros vidéki lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása, térségi identitástudatuk növelése

A felmérések és a statisztikai adatok alapján térséget egyre jobban fenyegeti a települések elöregedése. Ennek a trendnek a kezelése és a közösség számára hátrányos hatásainak kiküszöbölése újszerű beavatkozási mechanizmusokat igényel. A VP LEADER intézkedésének céljai közül az 2. és 4. számú intézkedésnek felel meg.

	Átfogó célok		
1.	Tisza-Maros vidék gazdaságának fejlesztése a termelők és vállalkozások technológiai megerősítésével		
2.	Tisza-Maros vidéki lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása, térségi identitástudatuk növelése		

Az átfogó célok teljesülése felé az alábbi specifikus célokon keresztül kívánunk eljutni:

Ssz.	Specifikus célok	Eredménymutatók megnevezése	Célértékek
1.	Térségi gazdasági potenciál erősítése	A támogatott projektek által létrehozott új munkahelyek száma (FTE)	10
		Termelési és szolgáltatási színvonal növelo beruházások száma (db)	27
		Logisztikai korszerusítést eredményezo beruházások száma (db)	15
2.	Turisztikai kínálat bővítése	Szálláshely kihasználtság növekedés (%)	8
		Kialakított túraútvonalak száma (db)	1
		A fejlesztés során konzultációba bevont turisztikai szolgáltatók száma (db)	20
		Kerékpárosbarát fejlesztések száma (db)	10
3.	Egészséges települések kialakítása	Érintett lakosság (fő)	7000

		Minőségi egészségügyi szolgáltatásokban részesülő lakosság (fő)	2500
		Beszerzett eü. eszközök száma (db)	5
		Beszerzett kondicionáló eszközök száma (db)	6
		Jobb egészség megőrző szolgáltatásokban részesülő lakosság	1800
4.	Fiatalok identitástudatának erősítése rendezvényekkel	Résztvevők száma (fő) Térségi rendezvények száma (db) Rendezvény programjai a célcsoport számára	1000 3 10

A specifikus célok elérését tekintettel a tervezhető forrás nagyságát, országos és megyei programokhoz kapcsolódóan szeretnénk elérni. A célok a helyzetfeltárás és a SWOT szükségletek alapján került meghatározásra. A Térségi gazdasági potenciál erősítése cél minden megalapozó felmérés első számú fejlesztési területe. Kapcsolódik a GINOP, VP és TOP gazdaságfejlesztési programokhoz, azok kiegészítéseként funkcionál. A Turisztikai kínálat bővítése cél a megyei turisztikai fejlesztési irányvonalak mentén kerül kialakításra, a program kiegészítéseként. A cél kialakítását minden megalapozó felmérés alátámasztotta. Az Egészséges települések kialakítása országos és megyei programokban egyaránt megjelenik. A fiatalok helyben tartásának igénye, valamint a vidéki lakosság elöregedése miatt intézkedések kerültek kidolgozásra. Fiatalok identitástudatának erősítése rendezvényekkel cél a már bemutatott TOP intézkedéshez kapcsolódó tematikus bemutatkozási lehetőség, amely a stratégia kiemelt célcsoportjával kapcsolatos beavatkozási igényre nyújt hatékony választ.

A specifikus célok eléréséhez a következő intézkedések szükségesek:

	Intézkedések (beavatkozási területek)	**Melyik specifikus cél(ok)hoz járul hozzá**			
		1.	**2.**	**3.**	**4.**
1.	TOP-4.1.1-15 - Egészségügyi alapellátás infrastrukturális fejlesztése			X	
2.	A lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása			X	
3.	Tisza-Maros értékei tematikus rendezvények lebonyolítása	X			X
4.	Tisza-Maros értékei komplex kerékpáros túraútvonal kialakítása	X	X		X
5.	A településen élők hasznos szabadidő eltöltését segítő fejlesztések megvalósítása			X	
6.	Helyi vállalkozók, szolgáltatók, termelők műszaki-technológiai és infrastrukturális fejlesztéseinek támogatása	X			
7.	Térségi mikrovállalkozások, termelők piacrajutásának támogatása logisztikai korszerűsítéssel	X			

8. 9.	Települési szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó fejlesztések Települési szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó közösségi fejlesztések	X	X X		
10.	GINOP-1.2.2-15 - Mikro-, kis- és középvállalkozások kapacitásbővítő beruházásainak támogatása	X			
11.	VP-3-4.2.1-15 - Mezőgazdasági termékek értéknövelése és erőforrás-hatékonyságának elősegítése a feldolgozásban	X			
12.	VP-6-7.4.1.1-16 - A vidéki térségek kisméretű infrastruktúrájának és alapvető szolgáltatásainak fejlesztésére			X	
13.	TOP-6.1.4-15 - Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés		X	X	X
14.	EFOP 1.7 intézkedése - Az egymást erősítő, elmaradottságot konzerváló területi folyamatok megtörése	X		X	
15.	VP-3-16.4.1-16 - Együttműködések támogatása a rövid ellátási láncok és a helyi piacok kialakításáért, fejlesztéséért és promóciójáért	X		X	

8.1 Az intézkedések leírása

1. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	TOP-4.1.1-15 - Egészségügyi alapellátás infrastrukturális fejlesztése
2. Specifikus cél:	Egészséges települések kialakítása
3. Indoklás, alátámasztás:	Az elöregedéssel sújtott települések lakosságának fokozott mértékben szükséges az egészségmegőrzés, betegségmegelőzés, gyógyító-, és egészségügyi rehabilitációs tevékenység magas színvonalú helyben történő biztosítása. Az egészségügyi alapellátáshoz sorolt szolgáltatások fejlesztésének keretében a háziorvosi szolgálatnak – felnőtt, gyermek, vegyes praxis –, fogorvosi szolgálatnak, alapellátáshoz kapcsolódó ügyeleti ellátásnak és a védőnői szolgáltatásoknak helyt adó épületek fejlesztésére, új építésére, továbbá a nem iskolai épületekben működő iskolaorvosi rendelők infrastruktúra fejlesztésére is lehetőség van annak érdekében, hogy az egyes településeken, minden lakos számára hozzáférhetővé váljanak a megfelelő infrastrukturális ellátottsággal rendelkező egészségügyi intézmények szolgáltatásai.

2. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	A lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása
2. Specifikus cél:	Egészséges települések kialakítása

3. Indoklás, alátámasztás:	Az elöregedéssel sújtott települések lakosságának fokozott mértékben szükséges az egészségmegőrzés, betegségmegelőzés, gyógyító-, és egészségügyi rehabilitációs tevékenység magas színvonalú helyben történő biztosítása. A szolgáltatást nyújtó önkormányzati fenntartású közintézmények vagy nonprofit szervezetek eszközparkja gyakran elöregedett, de a cserére csak komplex programokon keresztül van lehetőség, amelyet gyakran forráshiány akadályoz..
4. Támogatható tevékenység területek meghatározása:	A támogatással a Tisza-Maros Vidék Jövőjéért Egyesület LEADER HACS illetékességi területén fejleszteni kívánja az elöregedéssel sújtott lakosság számára nyújtott, az egészségmegőrzést, betegségmegelőzést, gyógyító-, és egészségügyi rehabilitációs tevékenységet szolgáltató intézmények eszközellátottságát. Támogatni tervezett tevékenységek: eszközbeszerzés, kötelező nyilvánosság biztosítása, immateriális javak beszerzése.
5. Kiegészítő jelleg lehatárolás	A kistérségi lakosság minden korosztályának életminőségét alapvetően meghatározza az egészségi állapotuk alakulása, a jó egészségi állapot megőrzése. Az egyén személyes felelősségén, életvitelén túlmenően kiemelten fontos, hogy az egészségügyi szolgáltatásokat nyújtó háziorvosi praxisok, rendelők, és egészségügyi szolgáltató központok, infrastrukturális fejlettsége és eszközellátottsága, milyen szintet ér el. Az intézkedés a TOP-6.6.1-15 - Egészségügyi alapellátás infrastrukturális fejlesztése kiegészítése, vagy helyettesítő tevékenysége. A lehatárolás módja a 10 millió Ft alatti projektméret és az eszközbeszerzés kizárólagossága.
6. Jogosultak köre	Helyi önkormányzatok és társulásaik (GFO 321, 327); Helyi önkormányzatok, önkormányzati társulások által létrehozott gazdasági társaságok, amelyekben az önkormányzatok többségi tulajdonrésszel rendelkeznek (GFO 57); Magyarország területén alapított és itt székhellyel rendelkező, jogi személyiségű civil szervezetek a 2011. évi CLXXV. törvény alapján (GFO 529, 569); Egyházi jogi személy (GFO 55); Egyéb, jogi személyiségű non-profit szervezetek (GFO 59).
7. Kiválasztási kritériumok, alapelvek	A projekt keretében egy alapellátási funkció (háziorvosi, házi gyermekorvosi ellátás; fogorvosi alapellátás; alapellátáshoz kapcsolódó háziorvosi, házi gyermekorvosi és fogorvosi ügyeleti ellátás; védőnői ellátás) fejlesztéséhez kapcsolódó orvosi vagy diagnosztikai eszköz beszerzésére van lehetőség, abban az esetben, ha az elmúlt 3 évben támogatás igénybe vétele mellett a szakterületen a beszerezni kívánt eszközfajta vonatkozásában ilyen jellegű beszerzés nem valósult meg. Jogosultsági szempontok: Átlátható szervezetnek minősülő pályázó, jogosult területen történő fejlesztés, az előírt jogosultsági szempontoknak megfelelést a felhívásban foglaltak szerint alátámasztja. Kiválasztási kritérium: Innovativitás, HFS-hez való hozzájárulás, Szakmai indokoltság, igény és kihasználtság, Fenntartási és üzemeltetési terv minősége, Esélyegyenlőség és környezeti fenntarthatóság, Kommunikációs tevékenység.
8. Tervezett forrás:	
8.a Intézkedésre allokált forrás (Ft)	2. felhívás: 37 634 330, 2.1 felhívás: 53 763 451
8.b Támogatás aránya (%)	100
8.c Projektméret korlátai	1 000 000 - 10 000 000

8.d Támogatás módja	Hagyományos
9. Megvalósítás tervezett időtartama	2017. II. félév – 2022. II. félév
10. Kimeneti indikátorok:	Támogatott projektek száma várhatóan: 9-17 db Önkormányzat: 9-17 db

3. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	Tisza-Maros értékei tematikus rendezvények lebonyolítása
2. Specifikus cél:	Fiatalok identitástudatának erősítése rendezvényekkel
3. Indoklás, alátámasztás:	A térség számos olyan kulturális és természeti adottsággal rendelkezik, melynek bemutatása és népszerűsítése mind az önkormányzatok, mind a civil szervezetek kiemelt célja. A térségi fiatal lakosság identitás tudatának erősítésre van szükség a helyi értékek bemutatásán keresztül. Ahhoz, hogy ezeknek a rendezvényeknek a megvalósításában minél nagyobb számú térségi lakost vagy idelátogatót bevonjanak elengedhetetlenül szükséges, hogy az esemény magas színvonalú és széles tömegeket megmozgató legyen. A rendezvényeken az akcióterület még két településének tematikus bemutatását kell végrehajtani.
4. Támogatható tevékenység területek meghatározása:	A rendezvényeknek a települések értékeit tematikus formában mutatják be kihangsúlyozva az eltéréseket és hasonlóságokat. A lebonyolítást partnerségi megállapodás keretében a térség másik két településének támogatnia kell, települést bemutató eszközökkel, kiállítással, fellépő csoportokkal. Kötelező a gasztronómiai és környezetvédelmi tematikus témakörök megvalósítása, valamint legalább egy térségi termelői stand létrehozása a rendezvény területén. A támogatás a rendezvény lebonyolítására használható, eszközbeszerzési tevékenység nem támogatható. Támogatni tervezett tevékenységek: A pályázó által összeállított rendezvény-koncepció (program) alapján a célcsoportok tartalmas időtöltésének érdekében bemutatásra kerülő produkciók és a bemutatáshoz szükséges technikai háttér igénybevétele. A rendezvény népszerűsítését szolgáló marketing tevékenység. A kötelező nyilvánosság biztosítása. A tematikus rendezvény lebonyolításához szükséges eszközök bérlése.
5. Kiegészítő jelleg lehatárolás	A térség rendezvényeinek jelenlegi ismertsége nem kielégítő, a meglévő rendezvények száma, és összehangoltsága sem megfelelő, ezért a kulturális és gazdasági adottságok nem megfelelően kihasználtak. Fontos a partnerségben történő lebonyolítás így a helyi közösségek aktivitásának, felelősség vállalásának és együttműködési készségeinek erősítése valósul meg. A rendezvény a TOP-5.3.1-16 rendezvényeitől a tartalmában és a támogatási összeg nagyságában lehatárolható.
6. Jogosultak köre	Helyi önkormányzatok és társulásaik (GFO 321, 371); Magyarország területén alapított és itt székhellyel rendelkező, jogi személyiségű civil szervezetek a 2011. évi CLXXV. törvény alapján (GFO 529, , , 569); egyházi jogi személy (bevett egyház 551)
7. Kiválasztási kritériumok, alapelvek	A támogatásra az akcióterület minden 1000 fő -nél kevesebb lakosságszámú települése pályázhat, amely teljes területével jogosult a támogatásra. A lebonyolításhoz még két térségi település támogatására van szükség. A támogatási időszakon belül egy településen egy a helyi önkormányzat támogatásával megvalósuló rendezvény költségeihez igényelhető támogatás.

	Jogosultsági szempontok: Átlátható szervezetnek minősülő pályázó, jogosult területen történő fejlesztés, az előírt jogosultsági szempontoknak megfelelést a felhívásban foglaltak szerint alátámasztja. Kiválasztási kritériumok: Közösségi szerepvállalás, HFS-hez való hozzájárulás, Szakmai indokoltság, igény és kihasználtság, Fenntartási és üzemeltetési terv minősége, Esélyegyenlőség és környezeti fenntarthatóság, Kommunikációs tevékenység.
8. Tervezett forrás:	
8.a Intézkedésre allokált forrás (Ft)	2 202 417
8.b Támogatás aránya (%)	100
8.c Projektméret korlátai	800 000 - 1 000 000
8.d Támogatás módja	Hagyományos
9. Megvalósítás tervezett időtartama	2017. II félévév – 2020. II. félév
10. Kimeneti indikátorok:	Támogatott projektek száma várhatóan: 2 db Önkormányzat: 2 db

4. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	Tisza-Maros értékei komplex kerékpáros túraútvonal kialakítása
2. Specifikus cél:	Turisztikai kínálat bővítése
3. Indoklás, alátámasztás:	A térség számos olyan kulturális és természeti adottsággal rendelkezik, melynek bemutatása és népszerűsítése mind az önkormányzatok, mind a civil szervezetek kiemelt célja. Az elmúlt időszakban a térségben nagyléptékű kerékpáros közlekedés fejlesztési beruházások valósultak meg, mind, a települések belterületein, mind a települések között. A kialakított infrastruktúra elsősorban közlekedésfejlesztési céllal lett kialakítva, a térség lakossága számára. Mivel a korábban meglévő biztonságos útvonalak és a kialakított épített struktúra hálózatos formában az egész térséget befedi, a turisztikai hasznosítása is indokolt.
4. Támogatható tevékenység területek meghatározása:	A támogatás a térségi kerékpáros túraútvonal komplex kialakítását és a turisztikai piacra való bevezetését tartalmazza. Támogatható projektterv készítése, a túraútvonalhoz szükséges szakmailag indokolt infrastrukturális beruházások lebonyolítása (fedett kerékpáros pihenők, kerékpártárolók és hasonló jellegű építési munkák támogathatók, de új kerékpárút kiépítése nem támogatott), az útvonal kialakításához szükséges eszközök beszerzése, immateriális javak beszerzése, marketing stratégia kidolgozása, a kialakított útvonallal kapcsolatos komplex térségi marketing kommunikációs kampány végrehajtása, rendezvények lebonyolítása (a települések által elfogadott marketing és kommunikációs terv szerint), turisztikai szakértő igénybevétele, műszaki ellenőr igénybevétele, kötelező nyilvánosság biztosítása.

5. Kiegészítő jelleg lehatárolás	Kerékpáros turisztikai fejlesztéseket a TOP-6.1.4-15 - Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés tartalmaz 50 millió Ft minimális projektmérettel elsősorban a nemzetközi (pl. Euro Velo) vagy országos túraútvonalakhoz való csatlakozással. A tervezett térségi útvonal ráhordási pontjainak meghatározása és az esetleges csatlakozási pontjainak kiépítését a jelen térségi kiírás is tartalmazza.
6. Jogosultak köre	Helyi önkormányzatok és társulásaik (GFO 321, 327); Magyarország területén alapított és itt székhellyel rendelkező, jogi személyiségű civil szervezetek a 2011. évi CLXXV. törvény alapján (GFO 529, , 569) Helyi önkormányzatok, önkormányzati társulások által létrehozott gazdasági társaságok, amelyekben az önkormányzatok többségi tulajdonrésszel rendelkeznek (GFO 57)
7. Kiválasztási kritériumok, alapelvek	A pályázó a térségi településekkel valamint a térségi kerékpáros és turisztikai szervezetekkel együttműködési megállapodás szerint szoros partnerségben végzi a projekt lebonyolítását. A tervezett fejlesztésről konzultálni szükséges a Magyar Kerékpáros Szövetséggel. A végrehajtás során a tervezésbe a térségi turisztikai szervezetek és vállalkozások képviselőinek bevonása szükséges. A marketing jellegű költségek a projekt összköltség 60%-át nem haladhatják meg. A kapcsolódó, nem térségi szintű marketing anyagok elkészítésének költsége az összes marketing költség 20%-át nem haladhatja meg. Jogosultsági szempontok: Átlátható szervezetnek minősülő pályázó, jogosult területen történő fejlesztés, az előírt jogosultsági szempontoknak megfelelést a felhívásban foglaltak szerint alátámasztja. Kiválasztási kritériumok: Közösségi szerepvállalás, HFS-hez való hozzájárulás, Szakmai indokoltság, igény és kihasználtság, Kerékpáros turisztikai terv minősége, Esélyegyenlőség és környezeti fenntarthatóság, Kommunikációs tevékenység.
8. Tervezett forrás:	
8.a Intézkedésre allokált forrás (Ft)	26 868 701
8.b Támogatás aránya (%)	100
8.c Projektméret korlátai	20 000 000 – 26 868 701
8.d Támogatás módja	Hagyományos
9. Megvalósítás tervezett időtartama	2017. II félév – 2020. II. félév
10. Kimeneti indikátorok:	Támogatott projektek száma várhatóan: 2 db Civil, nonprofit szervezet: 2 db

5. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	A településen élők hasznos szabadidő eltöltését segítő fejlesztések megvalósítása
2. Specifikus cél:	Egészséges települések kialakítása

3. Indoklás, alátámasztás:	A kis települések forráshiány miatt önerőből nem képesek felújítani a közösségi térként funkcionáló parkokat, játszótereket. A falusi lakosság elöregedésének lassítása, a fiatalok helyben tartása a térség fennmaradásának elsődleges kulcsa. Az élhető település kialakításához szükséges a köztéri játszóterek és többfunkciós sportterek eszközellátottságának bővítése.
4. Támogatható tevékenység területek meghatározása:	A támogatással a Tisza-Maros Vidék Jövőjéért Egyesület LEADER HACS illetékességi területén fejleszteni kívánja az egészség megőrzést és szabadidős tevékenységet szolgáltató köztéri játszóterek és sportpályák eszközellátottságát. A támogatást új játszótéri játékelemek, köztéri és beltéri felnőtt kondicionáló gépek beszerzésére lehet felhasználni. Támogatni tervezett tevékenység: eszközbeszerzés, kötelező nyilvánosság biztosítása.
5. Kiegészítő jelleg lehatárolás	A kistérségi lakosság minden korosztályának életminőségét alapvetően meghatározza, az egészségi állapotuk alakulása, a jó egészségi állapot megőrzése. Az egyén személyes felelősségén, életvitelén túlmenően, kiemelten fontos, hogy a település biztosítsa az egészségmegőrzés infrastrukturális feltételei mellett a korszerű eszközállományt. Az intézkedés a VP-6-7.4.1.1-16 - A vidéki térségek kisméretű infrastruktúrájának és alapvető szolgáltatásainak fejlesztése kiegészítése, vagy helyettesítő tevékenysége. A lehatárolás módja: az eszközbeszerzésnek nem kell ingatlanfejlesztéshez kötődnie.
6. Jogosultak köre	Helyi önkormányzatok (GFO 321, ; Helyi önkormányzatok, önkormányzati társulások által létrehozott gazdasági társaságok, amelyekben az önkormányzatok többségi tulajdonrésszel rendelkeznek (GFO 572); Magyarország területén alapított és itt székhellyel rendelkező, jogi személyiségű civil szervezetek a 2011. évi CLXXV. törvény alapján (GFO 529, , 569); Egyházi jogi személy (GFO 55);
7. Kiválasztási kritériumok, alapelvek	A támogatás, meglévő létesítmények eszközállományának a bővítését, felnőtt kondicionáló gépek esetén új létesítmény eszközállományának biztosítását teszi lehetővé. A támogatást új játszótéri játékelemek, köztéri és beltéri felnőtt kondicionáló gépek beszerzésére lehet felhasználni. Jogosultsági szempontok: Átlátható szervezetnek minősülő pályázó, jogosult területen történő fejlesztés, az előírt jogosultsági szempontoknak megfelelést a felhívásban foglaltak szerint alátámasztja. Kiválasztási kritériumok: Innovativitás, HFS-hez való hozzájárulás, Szakmai indokoltság, igény és kihasználtság, Fenntartási és üzemeltetési terv minősége, Esélyegyenlőség és környezeti fenntarthatóság, Kommunikációs tevékenység.
8. Tervezett forrás:	
8.a Intézkedésre allokált forrás (Ft)	30 090 810
8.b Támogatás aránya (%)	100
8.c Projektméret korlátai	1 000 000 - 6 000 000
8.d Támogatás módja	Hagyományos
9. Megvalósítás tervezett időtartama	2017. II. félév – 2020. II félév
10. Kimeneti indikátorok:	Támogatott projektek száma várhatóan: 5-10 db Önkormányzat: 5-10 db

6. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	Helyi vállalkozók, szolgáltatók, termelők műszaki-technológiai és infrastrukturális fejlesztéseinek támogatása
2. Specifikus cél:	Térségi gazdasági potenciál erősítése
3. Indoklás, alátámasztás:	A térségben alacsony a gazdasági aktivitás. A működő vállalkozások túlnyomó többsége mikrovállalkozás /mezőgazdasági termelő, amelyekre legtöbbször az önfoglalkoztatás, az alacsony szintű termelékenység és a tőkehiány jellemző. A helybeli vállalkozások csak kevés munkaerőt képesek foglalkoztatni, a helyi munkaerő többsége térségen kívülre jár dolgozni. A mikrovállalkozások, jövedelemtermelő és foglalkoztatási szerepének erősítésével bővíthető a helyi munkahely kínálat, csökkenthető a szociális és gazdasági hátrányokat eredményező inaktivitás és munkanélküliség. A helyzetfeltárás során megállapítást nyert, hogy a falvakból történő elvándorlást csökkenteni, a helyben foglalkoztatást segíteni kell. A vállalkozások fejlesztése, szolgáltatási körök szélesítése, innovatív vállalkozási ötletek megvalósításának támogatása segítheti a térség gazdasági fellendítését. A vállalkozások, jelenlegi eszközeivel előállított termékek minősége és a szolgáltatási színvonal sok esetben elmarad a velük szemben támasztott igényektől. A térség vállalkozói szektorának erősítésére szükség van, hiszen a helyben kialakított munkahelyek a vidék népességmegtartó erejét jelentősen javíthatják. A vállalkozói kedv növekedése által, a fejlesztések következtében munkahelyek maradnak meg, újak jönnek létre, a vállalkozások versenyképessége javul, nagyobb árbevétel érhető el, ezáltal a helyi adóbevételek növekedhetnek.
4. Támogatható tevékenység területek meghatározása:	Olyan gazdaságfejlesztési projektek támogatása amelyek növelik a vállalkozói/termelői aktivitást, a versenyképességet, az innovációs képességet, új munkahelyek létrehozása, meglévő munkahelyek megtartása céljából. Támogatható tevékenység a fejlesztési cél elérése érdekében végrehajtott és a gazdálkodási tevékenységgel kapcsolatos termelőgépek, üzemi- és egyéb berendezések beszerzése, kapacitásbővítéshez kötődő, az új eszköz működtetéséhez szükséges infrastrukturális és ingatlan beruházás. Támogatni tervezett tevékenység: építés, eszközbeszerzés, kötelező nyilvánosság biztosítása, műszaki ellenőr igénybevétele . Támogatott termékkörök: elsődleges mezőgazdasági termékek, feldolgozott annex I termékek, non annex termékek és szolgáltatások.
5. Kiegészítő jelleg lehatárolás	Intézkedésünk kapcsolódhat a GINOP vállalkozásfejlesztési alprogramjához, de eltérés van a vállalkozás működési idő kikötésében, - nem kell 3 éve működő vállalkozásnak lenni -, a támogatás összegében és intenzitásában (GINOP-ban minimum 5 millió Ft a támogatási összeg) A VP keretében nyújtott egyéb támogatási formáktól a támogatási összeg és üzemméret határolja le az intézkedést.

6. Jogosultak köre	Őstermelő, vagy mikrovállalkozásnak és mezőgazdasági termelőnek minősülő egyéni vállalkozó, mezőgazdaságinak nem minősülő mikrovállalkozás, Helyi önkormányzatok, önkormányzati társulások által létrehozott gazdasági társaságok, amelyekben az önkormányzatok többségi tulajdonrésszel rendelkeznek (GFO 57);
7. Kiválasztási kritériumok, alapelvek	A támogatásra az akcióterület minden településének jogosultjai pályázhatnak. A pályázó székhelye, telephelye vagy lakóhelye a pályázat beadásának napját megelőzően a kedvezményezett települések egyikén található, valamint gazdasági tevékenységüket ezeken a településeken végzik. Turisztikai és logisztikai célú beruházás nem támogatható. Jogosultsági szempontok: Átlátható szervezetnek minősülő pályázó, jogosult területen történő fejlesztés, az előírt jogosultsági szempontoknak megfelelést a felhívásban foglaltak szerint alátámasztja. Kiválasztási kritériumok: Közösségi szerepvállalás, HFS-hez való hozzájárulás, Projekt által létrehozott munkahelyek száma, Üzleti terv minősége, Esélyegyenlőség és környezeti fenntarthatóság, Kommunikációs tevékenység.
8. Tervezett forrás:	
8.a Intézkedésre allokált forrás (Ft)	6. intézkedés: 105 296 060, 6.1 intézkedés: 170 321 454
8.b Támogatás aránya (%)	50
8.c Projektméret korlátai	1 000 000 - 5 000 000
8.d Támogatás módja	Hagyományos
9. Megvalósítás tervezett időtartama	2017.II. félév – 2021. II. félév
10. Kimeneti indikátorok:	Támogatott projektek száma várhatóan: 54-275 db Mikrovállalkozás: 54- 275 db

7. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	Térségi mikrovállalkozások, termelők piacrajutásának támogatása logisztikai korszerűsítéssel
2. Specifikus cél:	Térségi gazdasági potenciál erősítése
3. Indoklás, alátámasztás:	A térségben működő vállalkozások túlnyomó többsége mikrovállalkozás, amelyekre legtöbbször az önfoglalkoztatás, az alacsony szintű termelékenység és a tőkehiány jellemző. A helybeli vállalkozások csak kevés munkaerőt képesek foglalkoztatni, a helyi munkaerő többsége térségen kívülre jár dolgozni. A mikrovállalkozások, mezőgazdasági termelők jövedelemtermelő és foglalkoztatási szerepének erősítésével bővíthető a helyi munkahely kínálat, csökkenthető a szociális és gazdasági hátrányokat eredményező inaktivitás és munkanélküliség. A helyzetfeltárás során megállapítást nyert, hogy a falvakból történő elvándorlást csökkenteni, a helyben foglalkoztatást segíteni kell. A magasabb hozzáadott értéket termelő vállalkozások, termelők a folyamatos eszközfejlesztési beruházások mellett nem tudják a szállítási és raktározási eszközparkjukat önerőből fejleszteni, modernizálni. A fejlesztések következtében munkahelyek maradnak meg, újak jönnek létre, a vállalkozások versenyképessége javul, nagyobb árbevétel érhető el, ezáltal a helyi adóbevételek növekedhetnek.

4. Támogatható tevékenység területek meghatározása:	Olyan gazdaságfejlesztési projektek támogatása, amelyek növelik a vállalkozói, termelői aktivitást, a versenyképességet, az innovációs képességet, új munkahelyek létrehozása, meglévő munkahelyek megtartása céljából. Támogatható tevékenység a fejlesztési cél elérése érdekében végrehajtott és a feldolgozási tevékenységgel kapcsolatos kis kapacitású utánfutók és anyagmozgatáshoz kapcsolódó eszközök, gépek beszerzése, Támogatni tervezett tevékenység: eszközbeszerzés, kötelező nyilvánosság biztosítása.
5. Kiegészítő jelleg lehatárolás	Intézkedésünk kapcsolódhat a GINOP vállalkozásfejlesztési alprogramjához, de eltér a működés idejében, a beszerzésre kerülő eszközökben, a támogatás összegében és intenzitásában (GINOP-ban minimum 5 millió Ft a támogatási összeg) . A VP keretében nyújtott egyéb támogatási formáktól az önállóan beszerezhető eszközállomány határolja le az intézkedést.
6. Jogosultak köre	Adószámmal rendelkező magánszemély, mikrovállalkozásnak és mezőgazdasági termelőnek minősülő egyéni vállalkozó, mezőgazdaságinak nem minősülő mikrovállalkozás, Helyi önkormányzatok, önkormányzati társulások által létrehozott gazdasági társaságok, amelyekben az önkormányzatok többségi tulajdonrésszel rendelkeznek (GFO 57);
7. Kiválasztási kritériumok, alapelvek	A támogatásra az akcióterület minden településének jogosultjai pályázhatnak. A pályázó székhelye, telephelye vagy lakóhelye a pályázat beadásának napját megelőzően a kedvezményezett települések egyikén található, valamint gazdasági tevékenységüket ezeken a településeken végzik. Jogosultsági szempontok: Átlátható szervezetnek minősülő pályázó, jogosult területen történő fejlesztés, az előírt jogosultsági szempontoknak megfelelést a felhívásban foglaltak szerint alátámasztja. Kiválasztási kritériumok: Közösségi szerepvállalás, HFS-hez való hozzájárulás, Projekt által létrehozott munkahelyek száma, Üzleti terv minősége, Esélyegyenlőség és környezeti fenntarthatóság, Kommunikációs tevékenység.
8. Tervezett forrás:	
8.a Intézkedésre allokált forrás (Ft)	7. intézkedés: 18 459 788, 7.1 intézkedés: 9 393 424
8.b Támogatás aránya (%)	50
8.c Projektméret korlátai	1 000 000 - 3 000 000
8.d Támogatás módja	Hagyományos
9. Megvalósítás tervezett időtartama	2017. II. félév – 2021. II. félév
10. Kimeneti indikátorok:	Támogatott projektek száma várhatóan: 9-27 db Mikrovállalkozás: 9 -27 db

8. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	Települési szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó fejlesztések

2. Specifikus cél:	Turisztikai kínálat bővítése
3. Indoklás, alátámasztás:	A HFS tervezési terület természeti, kulturális adottságokban gazdag. Ezen természeti értékek (folyóvizek, holtágak, erdős területek, stb.) javarészt turisztikai szempontból kihasználatlanok. A helyi adottságokra épülő turizmusfejlesztés növeli a térség turisztikai szálláshelyein eltöltött vendégéjszakák számát. Az intézkedés azon helyi/térségi jelentőségű fejlesztési igényekre kíván reagálni melyek a helyben tartózkodási időt hosszabbító lehetőséget jelentenek, ezáltal helyi/térségi foglalkoztatás-bővítési potenciált hordoznak magukban.
4. Támogatható tevékenység területek meghatározása:	Turistafogadás feltételeinek létrehozása, vendégfogadó terek kialakítása, látogatóbarát funkciók kialakítása, bővítése, a színvonalas turistafogadáshoz szükséges szolgáltatási háttér kialakítása. (Gyermekbarát, állatbarát, kerékpárosbarát fejlesztések). Meglévő szálláshelyek energiahatékonyságának, szolgáltatási színvonalának javítását célzó beruházások (pl: Gyermekbarát, állatbarát, kerékpárosbarát fejlesztések). Támogatni tervezett tevékenységek: építés, eszközbeszerzés, kötelező nyilvánosság biztosítása, szakmai megvalósításhoz igénybevett szolgáltatás.
5. Kiegészítő jelleg lehatárolás	A TOP Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés c. felhívás keretében ezen intézkedésekre kínálkozik pályázati lehetőség azonban a pályázói kör le van szűkítve a köz és civil szféra tagjaira, vállalkozások nem pályázhatnak. A TOP-tól támogatási összegben is elhatárolódunk, mivel abban 50 millió Ft a minimum igényelhető támogatási összeg. A VP keretében, azon belül a diverzifikációra irányuló intézkedésben lesz lehetőség turisztikai célú fejlesztésekre de kizárólag mezőgazdasággal foglalkozó mikrovállalkozásoknak minősülő pályázók esetén.
6. Jogosultak köre	Mikrovállalkozás, Egyéni vállalkozó (231), Adószámmal rendelkezo magánszemély (233), Önkormányzatok által létrehozott gazdasági társaságok, amelyekben az önkormányzatok többségi tulajdonrésszel rendelkeznek (GFO 57);
7. Kiválasztási kritériumok, alapelvek	A támogatásra az akcióterület minden településének jogosultjai pályázhatnak. A pályázó székhelye vagy lakóhelye 2016.01.01-ét megelőzően a kedvezményezett települések egyikén található. A fejlesztés nem járhat szállásférőhely bővüléssel. Jogosultsági szempontok: Átlátható szervezetnek minősülő pályázó, jogosult területen történő fejlesztés, az előírt jogosultsági szempontoknak megfelelést a felhívásban foglaltak szerint alátámasztja. Kiválasztási kritériumok: Közösségi szerepvállalás, HFS-hez való hozzájárulás, Foglalkoztatási hatások, Fenntartási és üzemeltetési terv minősége, Esélyegyenlőség és környezeti fenntarthatóság, Kommunikációs tevékenység.
8. Tervezett forrás:	
8.a Intézkedésre allokált forrás (Ft)	0
8.b Támogatás aránya (%)	50
8.c Projektméret korlátai	0

8.d Támogatás módja	Hagyományos
9. Megvalósítás tervezett időtartama	2017. II. félév – 2020. II. félév
10. Kimeneti indikátorok:	Támogatott projektek száma várhatóan: 0 db Mikrovállalkozás: 0 db

9. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	Települési szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó közösségi fejlesztések
2. Specifikus cél:	Turisztikai kínálat bővítése
3. Indoklás, alátámasztás:	A HFS tervezési terület természeti, kulturális adottságokban gazdag. Ezen természeti értékek (folyóvizek, holtágak, erdős területek, stb.) javarészt turisztikai szempontból kihasználatlanok. A helyi adottságokra épülő turizmusfejlesztés növeli a térség turisztikai szálláshelyein eltöltött vendégéjszakák számát. Az intézkedés azon helyi/térségi jelentőségű fejlesztési igényekre kíván reagálni melyek a helyben tartózkodási időt hosszabbító lehetőséget jelentenek, ezáltal helyi/térségi foglalkoztatás-bővítési potenciált hordoznak magukban.
4. Támogatható tevékenység területek meghatározása:	Kulturális örökség, természeti adottság és érték bemutathatóvá tételéhez, turisztikai célú hasznosításához kapcsolódó építés, bővítés; vendégfogadó terek kialakítása, turistafogadáshoz szükséges szolgáltatási háttér kialakítása; természeti értékek bemutatására alkalmas helyszínek ökoturisztikai fejlesztései; aktív (lovas, horgász, vízi) turizmushoz kapcsolódó fejlesztések. Támogatni tervezett tevékenységek: építés, eszközbeszerzés, kötelező nyilvánosság biztosítása,szakmai megvalósításhoz igénybevett szolgáltatás. .
5. Kiegészítő jelleg lehatárolás	A TOP Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés c. felhívás keretében ezen intézkedésekre kínálkozik pályázati lehetőség azonban a pályázói kör le van szűkítve a köz és civil szféra tagjaira, vállalkozások nem pályázhatnak. A TOP-tól támogatási összegben is elhatárolódunk, mivel abban 50 millió Ft a minimum igényelhető támogatási összeg. A VP keretében, azon belül a diverzifikációra irányuló intézkedésben lesz lehetőség turisztikai célú fejlesztésekre de kizárólag mezőgazdasággal foglalkozó mikrovállalkozásoknak minősülő pályázók esetén.
6. Jogosultak köre	Helyi Önkormányzat, Magyarország területén alapított és itt székhellyel rendelkező, jogi személyiségű civil szervezetek a 2011. évi CLXXV. törvény alapján (GFO 529, , 569); Egyéb, jogi személyiségű nonprofit szervezet (599)
7. Kiválasztási kritériumok, alapelvek	Jogosultsági szempontok: Átlátható szervezetnek minősülő pályázó, jogosult területen történő fejlesztés, az előírt jogosultsági szempontoknak megfelelést a felhívásban foglaltak szerint alátámasztja. Kiválasztási kritériumok: Innovativitás, HFS-hez való hozzájárulás, Foglalkoztatási hatások, Fenntartási és üzemeltetési terv minősége, Esélyegyenlőség és környezeti fenntarthatóság, Kommunikációs tevékenység.

8. Tervezett forrás:	
8.a Intézkedésre allokált forrás (Ft)	9. felhívás: 9 033 108, 9.1 felhívás: 6 964 457
8.b Támogatás aránya (%)	100
8.c Projektméret korlátai	1 000 000 - 5 000 000
8.d Támogatás módja	Hagyományos
9. Megvalósítás tervezett időtartama	2017. II. félév – 2021. II. félév
10. Kimeneti indikátorok:	Támogatott projektek száma várhatóan: 3-15 db Önkormányzat: 3-15 db

10. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	GINOP-1.2.2-15 - Mikro-, kis- és középvállalkozások kapacitásbővítő beruházásainak támogatása
2. Specifikus cél:	Térségi gazdasági potenciál erősítése
3. Indoklás, alátámasztás:	A térségben alacsony a gazdasági aktivitás. A működő vállalkozások túlnyomó többsége mikrovállalkozás, amelyekre legtöbbször az önfoglalkoztatás, az alacsony szintű termelékenység és a tőkehiány jellemző. A helybeli vállalkozások csak kevés munkaerőt képesek foglalkoztatni, a helyi munkaerő többsége térségen kívülre jár dolgozni. A mikrovállalkozások, jövedelemtermelő és foglalkoztatási szerepének erősítésével bővíthető a helyi munkahely kínálat, csökkenthető a szociális és gazdasági hátrányokat eredményező inaktivitás és munkanélküliség. A helyzetfeltárás során megállapítást nyert, hogy a falvakból történő elvándorlást csökkenteni, a helyben foglalkoztatást segíteni kell. A vállalkozások fejlesztése, innovatív vállalkozási ötletek megvalósításának támogatása segítheti a térség gazdasági fellendítését. A vállalkozások jelenlegi eszközeivel előállított termékek minősége elmarad a velük szemben támasztott igényektől, korszerűtlen az előállítás. A térség vállalkozói szektorának erősítésére szükség van, a helyben kialakított munkahelyek a vidék népességmegtartó erejét jelentősen javíthatják. A vállalkozói/termelői kedv növekedése által, a fejlesztések következtében munkahelyek maradnak meg, újak jönnek létre, a vállalkozások versenyképessége javul, nagyobb árbevétel érhető el, ezáltal a helyi adóbevételek növekedhetnek.

11. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	VP-3-4.2.1-15 - Mezőgazdasági termékek értéknövelése és erőforrás-hatékonyságának elősegítése a feldolgozásban
2. Specifikus cél:	Térségi gazdasági potenciál erősítése

3. Indoklás, alátámasztás:	A térségben alacsony a gazdasági aktivitás. A működő vállalkozások túlnyomó többsége mikrovállalkozás, amelyekre legtöbbször az önfoglalkoztatás, az alacsony szintű termelékenység és a tőkehiány jellemző. A helybeli vállalkozások csak kevés munkaerőt képesek foglalkoztatni, a helyi munkaerő többsége térségen kívülre jár dolgozni. A mikrovállalkozások, jövedelemtermelő és foglalkoztatási szerepének erősítésével bővíthető a helyi munkahely kínálat, csökkenthető a szociális és gazdasági hátrányokat eredményező inaktivitás és munkanélküliség. A helyzetfeltárás során megállapítást nyert, hogy a falvakból történő elvándorlást csökkenteni, a helyben foglalkoztatást segíteni kell. Az intézkedés lehetőséget biztosít a gazdálkodók számára olyan fejlesztések végrehajtására, amelyek hozzásegítik őket tevékenységük gazdaságos folytatásához, továbbá a saját, illetve az alkalmazotti foglalkoztatás fenntartásához. A cél az ágazati szereplők versenyképességének javítása a legkorszerűbb, innovatív technológiák megvalósításával. Különös hangsúlyt kapnak a magasabb minőségű, speciális igényeket kielégítő termékek előállítására irányuló, valamint az erőforrás-hatékonyságot elősegítő beruházások.

12. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	VP-6-7.4.1.1-16 - A vidéki térségek kisméretű infrastruktúrájának és alapvető szolgáltatásainak fejlesztésére
2. Specifikus cél:	Egészséges települések kialakítása
3. Indoklás, alátámasztás:	A felhívás célja a vidéki térségekben élők életminőségének a javítása, a vidéki települések vonzóbbá tétele olyan, a fenntarthatóság növelését és a társadalmi felzárkózást és az egész életen át tartó tanulást elősegítő fejlesztések által, melyek a helyi szükségletek mértékéhez igazítva tényleges közösségi jellegű funkciókkal és használattal bírnak. Kiemelt célkitűzés az energia- és erőforrás hatékonyság növelése, illetve az alapvető szolgáltatásokhoz és a közösségi élet feltételeihez való hozzáférés javítása a közösségi terek létrehozásával és fejlesztésével.

13. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	TOP-6.1.4-15 - Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés
2. Specifikus cél:	Települési/térségi szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó fejlesztések
3. Indoklás, alátámasztás:	Az intézkedés célja a térségi szintű, turisztikai termékcsomagok és kisléptékű tematikus turisztikai fejlesztések támogatása, melyekkel megyei szintű turisztikai vonzerő elemekre épülő, koordinált fejlesztések valósíthatók meg. Ennek keretében a helyi, térségi jelentőségű, turisztikai vonzerőt képező kulturális, épített, természeti örökség turisztikai hasznosítására, fejlesztésére nyílik lehetőség a térség gazdaságának diverzifikációja, a helyi gazdaság élénkítése és a foglalkoztatás növelése érdekében.

14. számú intézkedés

1. Intézkedés megnevezése	EFOP 1.7 intézkedése - Az egymást erősítő, elmaradottságot konzerváló területi folyamatok megtörése
2. Specifikus cél:	Egészséges települések kialakítása
3. Indoklás, alátámasztás:	A térségben megfigyelhető tendenciák alapján általános cél a falusi lakosság elöregedésének lassítása, a fiatalok helyben tartása. A program célja a vidéki térségekben élők életminőségének a javítása, a vidéki települések vonzóbbá tétele olyan, a fenntarthatóság növelését és a társadalmi felzárkózást és az egész életen át tartó tanulást elősegítő fejlesztések által, melyek a helyi szükségletek mértékéhez igazítva tényleges közösségi jellegű funkciókkal és használattal bírnak. Alapvető célok: Helyi felzárkózást szolgáló tudás bővítése ; Többfunkciós közösségi szolgáltató terek működtetése; Kedvezőtlen szocio-demográfiai térségi folyamatok megtörése (pl. fiatalok helyben tartása, helyi tudástőke növelése); Közösségépítés és - megtartás, építve az 1.3 intézkedésben kialakított módszertanra és mentorhálózatra; A környezeti fenntarthatósági szempontoknak való megfelelés

15. számú intézkedés	
1. Intézkedés megnevezése	VP-3-16.4.1-16 - Együttműködések támogatása a rövid ellátási láncok és a helyi piacok kialakításáért, fejlesztéséért és promóciójáért
2. Specifikus cél:	Térségi gazdasági potenciál erősítése
3. Indoklás, alátámasztás:	A térségben alacsony a gazdasági aktivitás. A működő vállalkozások túlnyomó többsége mikrovállalkozás, amelyekre legtöbbször az önfoglalkoztatás, az alacsony szintű termelékenység és a tőkehiány jellemző. A helybeli vállalkozások csak kevés munkaerőt képesek foglalkoztatni, a helyi munkaerő többsége térségen kívülre jár dolgozni. A mikrovállalkozások, jövedelemtermelő és foglalkoztatási szerepének erősítésével bővíthető a helyi munkahely kínálat, csökkenthető a szociális és gazdasági hátrányokat eredményező inaktivitás és munkanélküliség. A helyzetfeltárás során megállapítást nyert, hogy a falvakból történő elvándorlást csökkenteni, a helyben foglalkoztatást segíteni kell. A Felhívás célja, hogy lehetőséget biztosítson a gazdálkodók számára olyan fejlesztések végrehajtására, amelyek hozzásegítik őket tevékenységük gazdaságos folytatásához, továbbá a saját, illetve az alkalmazotti foglalkoztatás fenntartásához. Rövid ellátási lánc": olyan ellátási láncot jelent, amelyet kevés számú gazdasági szereplő alkot, akik elkötelezettek az együttműködés, a helyi gazdasági fejlesztés, valamint a termelők, feldolgozók és a fogyasztók közötti szoros földrajzi és társadalmi kapcsolatok iránt

8.2 Együttműködések

1. Az együttműködések tervezett tématerületei:

- Helyi termékek előállításához kapcsolódó marketing tevékenység támogatása: Apátfalva, Csanádalberti, Maroslele, Székkutas, Kövegy közmunka programja keretében, illetve a korábbi sikeres LEADER pályázatok eredményeként igazi helyi értéket képviselő termékek kerülnek előállításra. A termelők

vásárokon, vagy az erre a célra megvalósított Makói Portékatár értékesítői közreműködésével adják el termékeiket. A térségi értékesítésre egyre alaposabb marketing munka és egyre kifinomultabb csomagolás a jellemző. A helyi termékek vevőköre jelenleg elsősorban a Makóra érkező turistákból tevődik össze.

- A kerékpáros turisztikai együttműködés kiemelt projektként tud működni a térség területén. Egyre nő a kerékpárutak száma, hossza. Kiemelt cél, hogy tájékoztató táblákkal, pihenőhelyekkel/esőbeállókkal ellátva egységes hálózat kialakulását segítse a projekt. Ehhez térkép, applikációk kapcsolódnának. Tervben van csatlakoztatni a Bejárható Magyarország, és az EuroVelo (Európai Kerékpárút Hálózat) útvonalaihoz.
- Tematikus rendezvények lebonyolítása együttműködés keretében. Választható témák: helyi termékek népszerűsítése, ökoturisztikai lehetőségek bemutatása, agrárfejlesztések bemutatása, térségi kultúrák találkozása, környezetünk védelme, térségi gasztronómia)

2. Specifikus cél:

A korábban két kistérségként működő tervezési terület összefogással hatékonyan használja ki pályázati forrásokat a pályázati időszakban (új kapcsolati háló kialakítása, közös célok erősítése).

3.Indoklás, alátámasztás:

Az új, bővebb kapcsolati háló megerősítése szükséges, hisz a bevezetés viszonylag rövid időszaka nem volt elegendő erre. A térségben, mikotérségekben megvalósuló rendezvények a helyben élők szabadidejének színvonalas eltöltéséhez járulnak hozzá.

A térségekben jelentősen bővülő kerékpárutak (Makó-Kiszombor, Makó-Apátfalva, Makó – Maroslele - Hódmezővásárhely), a két nagyobb város (Hódmezővásárhely, Makó) kerékpáros úthálózatával kiegészítve, jelentős turisztikai célpontok elérését teszik lehetővé kerékpárral. Hozzájárul a térség megismeréséhez, az egészséges életmód terjesztéséhez.

A helyi termékek preferálása a rövid ellátású láncok kialakulását segítik, ill. a hagyományőrzést is erősítik. Ebben már előzményként szerepel a „Helyi termékeket népszerűsítő programsorozat a dél-alföldi kistérségekben” című térségek közötti nagy pályázat, amely 12 település programját kapcsolta össze egy éven keresztül. Erre a programra 50 M Ft-ot nyert el a 12 település.

A térségben működő kézművesek részéről felmerült, hogy az általuk alkotott termék piacra jutása nem átgondolt egy professzionálisan működő értékesítési lánc segítségével fokozni tudnák a piaci jelenlétüket és a tevékenységük is gazdaságilag racionálisabbá válna. Két pályázatunk együttes, kézzel fogható eredményeként 2014-ben megnyitotta kapuit a Makói Portékatár – Souvenir Shop. A helyi termékeket forgalmazó üzlet a Makó és Térsége Turisztikai Egyesület üzemeltetésében működik. A helyi termelők és kézművesek örömmel fogadták a Makó és Térsége Turisztikai Egyesület kezdeményezését, a munkából jelentős részt is vállaltak, és a sikerből is

jutott nekik. Konkrét gazdasági haszna volt az üzlet elindításának számukra is. Makó Város kitűzött célja, hogy a Hagymatikum Fürdő kialakításával a turizmus egyre nagyobb teret kapjon a térségben, amelyhez a Portékatár nagymértékben hozzájárul. Az üzletben az érdeklődő turista és a helyi termelő akár személyesen is találkozhat, a kereslet és a kínálat egymásra talál. Külön eredményként értékelhetjük, hogy ez egy alulról jövő kezdeményezés volt, és jelentős tanulási folyamatot igényelt a részt vevőktől. A kezdeményezés kiterjesztését a REL programon keresztül kívánjuk megvalósítani.

8.3 A stratégia megvalósításának szervezeti és eljárási keretei

1. A HACS és munkaszervezetének jogi formája, a megalakulás dátuma, fő tevékenységi körök.

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület a 2014 és 2020 közötti Európai Uniós fejlesztési ciklusban a Vidékfejlesztési Program által rendelkezésre álló LEADER forrás fölött fog diszponálni és a térség helyi szereplőihez pályázati kiírások során eljuttatni. A tervezési terület fejlesztési forrása 568,9 millió Ft.

A HACS munkaszervezetének jogi formája: Egyesület. Megalakulásának dátuma: 2015.12.19. Főbb tevékenységi körök: Település fejlesztés TEÁOR 84.13- Üzleti élet szabályozása, hatékonyság ösztönzése.

2. A HACS összetétele (elnökség, tagság, munkacsoportok taglistája név/szervezet, a HACS-ban betöltött pozíció és a szakterület megnevezésével).

A Tisza és Maros Vidéke Jövőjéért Egyesület hatvanöt fős tagsággal rendelkezik. Ebből tizenkilenc tag– a tizenkilenc települési önkormányzat - képviseli a közszférát, huszonkét civil szervezet a civil szférát, tizennégy vállalkozó a vállalkozói szférát, valamint tíz magánszemély is tagja az Egyesületnek, így a szférák közötti kötelezően előírt arány is teljesül a tagság összetételét illetően.

Elnökség: Szél István elnök, Hajnal Gábor alelnök, Szegvári Ernőné, Benkő Zsolt, Kádár József, Tóth István, Miklós Anikó

2021.02.18. Tisztújító Közgyűlést követően: Szél István elnök, Hajnal Gábor alelnök, Gál Csaba, Benkő Zsolt, Szirbik Imre, Kőhalmi Attila, Miklós Anikó

Tagság:

	Szervezet neve	Képviselő neve
1	Ambrózfalva Község Önkormányzata	Csirik László
2	Apátfalva Község Önkormányzata	Szekeres Ferenc
3	Községi Önkormányzat Földeák	Hajnal Gábor

4	Csanádalberti Község Önkormányzata	Csjernyik Zoltán
5	Csanádpalota Város Önkormányzata	Debreczeni István
6	Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata	Márki-Zay Péter
7	Királyhegyes Község Önkormányzata	Horváth Lajos
8	Kiszombor Nagyközség Önkormányzata	Szirbik Imre
9	Kövegy Község Önkormányzata	Galgóczkiné Krobák Mária
10	Magyarcsanád Község Önkormányzata	Farkas János
11	Makó Város Önkormányzata	Farkas Éva Erzsébet
12	Maroslele Község Önkormányzata	Drimba Tibor
13	Mártély Község Önkormányzata	Dr Putz Anita
14	Nagyér Község Önkormányzata	Lőrincz Tibor
15	Nagylak Község Önkormányzata	Kolozsvári Rozália
16	Óföldeák Község Önkormányzata	Simonné Sinkó Erika
17	Pitvaros Község Önkormányzata	Radó Tibor
18	Székkutas Község Önkormányzata	Szél István
19	Mindszent Város Önkormányzata	Zsótér Károly
20	Mártélyi Olvasókör	Apró Lajosné
21	Belvárosi Olvasókör	Mihály Jenő
22	Kossuth Olvasókör	Kenéz János
23	Visszhang Utcai Olvasókör	Zsarkóné Sánta Zsófia
24	Antal Sarolta ev.	
25	„Együttélés” Cigány Érdekvédelmi Szervezet	Károlyi Sándor
26	Makó és Térsége Turisztikai Egyesület	Rozsnyai Éva
27	Alapítvány a Mártélyi Általános Iskoláért	Nagyné Szentirmai Anna
28	Újkishomoki Olvasókör Egyesület	Miklós Anikó
29	Tiszta Szívvel Egyesületért Közhasznú Alapítvány	Dr. Lázárné Megyeri Zita
30	Hódmezővásárhelyi Futball Club	Horváth Zoltán
31	TÖMEGSPORT CLUB SZÉKKUTAS	Horváth Zoltán
32	Zsarkó Imre ev.	
33	DÉLGÉP KFT.	Zsarkóné Sánta Zsófia
34	Mérges Mihály ev.	
35	Székkutasi Vendégvárók közhasznú Egyesülete	Kenéz Dalma
36	Gregus Máté Bio Kertbarát és Faluszépítő Közhasznú Egyesület	Mihály Ferenc
37	Székkutasi Lovas Közhasznú Egyesület	Fehér Imre
38	Szabó Emese ev.	
39	Paplukács Dóra ev.	
40	Martin Globe Kft.	Kruzslicz Tamás
41	Inda Virágüzlet	Kruzslicz Ferencné
42	Kádár József ev.	
43	Kádárné Pánczél Anikó ev.	
44	Maros-menti Utánpótlás Futball Club	Gyömbér Péter
45	Makói Lovas Egyesület	Dr. Góg Csaba
46	Marosmenti Mocorgók Baráti Köre	Szilágyi Lajos
47	Jobb Makóért Egyesület	Weszely Tamás

48	Jancsik János ev.	
49	Csanád és Térsége Gazdakör	Kádár József
50	„ Hogy Életük Legyen" Alapítvány	Pótári Mihály Zoltán
51	Szikáncs Jövőjéért Egyesület	Benkő Zsolt
52	Hódmezővásárhelyi Gazdasági Egyesület	Benkő Zsolt
53	Szénási Gábor ev.	
54	Kucsora Péter ev.	
55	Ozgyin Balázs ev.	
56	Gál Tamás	
57	Nagy Gábor	
58	Kőhalmi Attila	
59	Gál Csaba	
60	Nagy Attila	
61	Szűcs János Virgil	
62	Nagy Gyöngyi	
63	Pongrácz Tamás	
64	Mágori Gabriella	
65	Szél István	

Felügyelő Bizottság:

Dr. Martonosi György (polgármester), Pótári Mihály Zsolt (civil), Szűcs János Virgil (magánszemély)

2021.02.18-i Tisztújító Közgyűlést követően: Drimba Tibor (polgármester), Pótári Mihály Zsolt (civil), Szűcs János Virgil (magánszemély)

Tervezői csoport:

A tervezésben közvetett és közvetlen módon a térség önkormányzati, civil vállalkozói és lakossági szegmense is részt vett. A tervezői csoportban 4 önkormányzatot képviselő tervező, 3 civil szervezetet (ebből 1 vállalkozói érdekképviseletet ellátó) és 2 vállalkozó vett részt. **Szekeres Ferenc** polgármester Apátfalva község, **Szegvári Ernőné** polgármesterként Kiszombor, **Kovács Sándor** polgármester Csanádpalota, **Zsótér Károly** Mindszent város polgármestere, **Károlyi Sándor** a roma kisebbség képviseletében, **Tóth István** a Marosmenti Vállalkozók Szövetségének elnöke, **Weszely Tamás** Jobb Makóért Egyesület elnöke a fiatalok problémáit, igényeit jelzi a tervezés során, **Kádár József** mezőgazdasági vállalkozó főállású agrárszakember, **Kádárné Pánczél Anikó** egyéni vállalkozóként dolgozó fodrász, a szolgáltató szektor képviseletében.

Helyi Bíráló Bizottság:

- **Farkas János**, Magyarcsanád polgármestere- Lendületes, fiatal polgármestere elkötelezett, helyben élő kistelepülési vezető.

- **Galgóczkiné Krobák Mária**, Kövegy polgármestere- Kövegy a TMVJE tervezési területének legkisebb települése.
- ”Együttélés” Cigány Érdekvédelmi Szervezet- **Károlyi Sándor**- Apátfalván működő cigány civil szervezet
- Csanád és Térsége Gazdakör- **Kádár József**- A makói járásban élő és termelő gazdák érdekeit, hagyományait markánsan képviseli a Gazdakör.
- **Antal Sarolta ev.**- Jól felkészült gazdasági szakember, aki a közéletben szívesen vállal feladatokat, felelősen gondolkodik településén.
- **Zsarkóné Sánta Zsófia**- 16 éve mezőgazdasági vállalkozásban dolgozik, szakmai és családi gazdálkodói tapasztalata alapján értékként kezeli a fiatalok foglalkoztatását, a helyi termékeket előállítók eszközparkjának fejlesztését

2021.02.18-i Tisztújító Közgyűlést követően: Károlyi Sándor helyett Nagy Attila (magánszemély), Kádár József helyett Benkő Zsolt (Gazdasági Egyesület)

3. A HACS tervezett szervezeti felépítésének bemutatása

A HACS fő döntéshozó szerve a Közgyűlés. Az egyesület működését az Elnökség felügyeli, valamint részt vesz a HFS megalkotásában. Az Elnök a munkaszervezet vezetőjének a munkáltatója. A HFS tervezést a Tervezői Csoport végzi a Munkaszervezet tagjaival. A Helyi Bíráló Bizottság a tervezési területen felügyeli a pályázatok HFS céljainak való megfelelését.

4. Az egyes szervezeti egységek, funkciók szerepének és felelősségi körének bemutatása az útmutató 10. mellékletében felsorolt feladatokat figyelembe véve.

A munkaszervezet feladatkörébe tartozik a helyi szereplők fejlesztési és végrehajtási kapacitásainak kiépítése, beleértve a projektirányítási képességeik fejlesztését is.

A Helyi Bíráló Bizottság feladatkörébe tartozik a hátrányos megkülönböztetéstől mentes és átlátható kiválasztási eljárás és objektív kritériumok kidolgozása a pályázatok kiválasztásához, amelyek elkerülik az összeférhetetlenséget, a holtteher vagy helyettesítő hatást, ugyanakkor biztosítják, hogy a kiválasztási döntések során a szavazatok legalább 50%-át állami vagy önkormányzati költségvetési gazdálkodó szervnek nem minősülő partnerek adják.

A Tervezői Csoport feladata a pályázatok tervezése során a kiválasztási kritériumok összeállítása és súlyozása által összhang biztosítása a közösségvezérelt fejlesztési stratégiával, valamint a támogatás szükségességének mérlegelése.

Az Elnökségnek a munkaszervezeten keresztül feladata a pályázati felhívások vagy folyamatban lévő projektbenyújtási eljárás előkészítése és közzététele, beleértve a kiválasztási kritériumok meghatározását és súlyozását – megfelelő időtartam biztosításával.

A Munkaszervezet feladata a támogatási kérelmek döntés előkészítési célú értékelése.

5. Pályázatok kiválasztásával és a HACS működésével kapcsolatos döntéshozatali folyamatok bemutatása

A döntési folyamat előkészítése

A HBB döntéséhez szükséges adminisztrációt és előkészítő munkát a munkaszervezet végzi. A HBB eljárása a projekt adatlap munkaszervezet általi előterjesztésével kezdődik.

A HBB megalakulásakor elkészíti a HBB ülések napjáról szóló ütemtervét, amelyet az ügyfelek tájékoztatása céljából a LEADER HACS a honlapján közzétesz. A munkaszervezet a HBB ülését megelőző 2 munkanappal minden HBB tag részére elektronikusan megküldi az ügyfelek által benyújtott projektjavaslatok szkennelt változatát mellékletekkel együtt.

Továbbá megküldi az ülésen megtárgyalásra kerülő projektlistát az IH által a HBB eljárásrendben előírt formátumban.

A HBB az ülésen dönthet arról, hogy a HBB üléséről megküldött értesítésben foglalt projektek megtárgyalásán túl tárgyalni kívánja-e azokat a projekteket, amelyek az értesítés időpontja és az ülés között a HACS-hoz beérkeztek, hiánypótlásra kerültek és az előírt módon beterjeszthetővé váltak. Ha a HBB úgy dönt, hogy ezeket a javaslatokat is megtárgyalja, úgy az összes beterjesztett javaslatról döntenie kell, nem tehet kivételt.

A HACS HBB-a, a HBB ülésének napjáig, az ülés megkezdése előtti időpontig befogadja a projekt adatlapokat, ill. azokat az adott ülés napján meg is tárgyalja.

A döntési folyamat

A HBB a hozzá beterjesztett projektjavaslatokról a HVS-ben foglaltak alapján hoz döntést, mely jóváhagyás vagy elutasítás lehet. A döntésről szóló értesítést a HBB a munkaszervezet közreműködésével az ügyfél általi választott módon (elektronikus vagy postai) megküldi az IH által előírt formanyomtatványon, mely a HBB eljárásrend mellékletét képezi.

Amennyiben a projektjavaslat elutasításra kerül a HBB-nek meg kell jelölnie az elutasítás indokait és lehetőséget ad az átdolgozásra. Az ügyfél - optimális esetben az elutasítás indokait figyelembe véve - átdolgozás után ismételten benyújthatja projektjavaslatát.

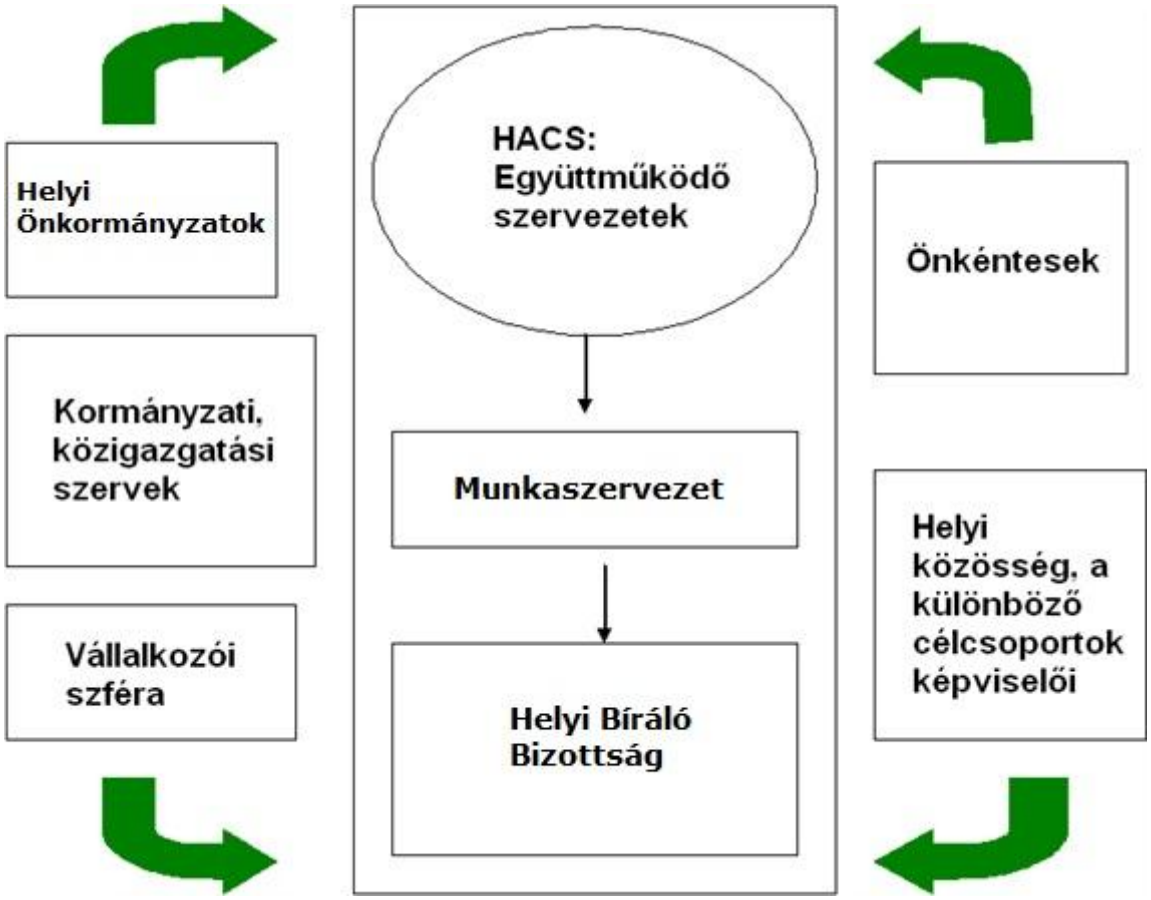

Saját szerkesztés. Forrás: http://www.sze.hu/etk/_palyazatiras/22_leader+

6. A helyi fejlesztési stratégia megvalósítását szolgáló humán erőforrás (képzettség, tapasztalat, készségek) bemutatása az elvégzendő feladatok tükrében.

Az Elnökség a munkaszervezeten keresztül végzi a stratégia megvalósításával kapcsolatos feladatokat. A munkaszervezet 2 fő projektmenedzser foglalkoztatásán keresztül végzi tevékenységét. A projektmenedzserek képzettsége az területfejlesztési feladatok ellátásához megfelelő. A szükséges fejlesztési és pénzügyi menedzseri kompetenciák rendelkezésre állnak. A 10 év területfejlesztési tapasztalat a kiválasztásnál alapkövetelményként szerepelt. A menedzserek kommunikációs és szervezési készséggel rendelkeznek.

7. A működés fizikai feltételeinek bemutatása.

A munkaszervezet 64 m2-es iroda komplexummal rendelkezik Makó város főterének közelében. A informatikai ellátottság a várható nagyobb tömegű feladat ellátásához is kielégítő mennyiségű és minőségű. A szervezet internet eléréssel, telefonnal, honlappal, valamint az irodai munkához megfelelő bútorzattal rendelkezik. A rendezvények lebonyolításának tárgyi eszközparkja az irodában megtalálható. A helyiségek közül az egyik 16 m2-es helyiség tárgyalóként funkcionál.

8. Működésre tervezett költségvetés szöveges alátámasztása

Az indikatív pénzügyi tervben 2 fő munkatárs alkalmazását irányozza elő a program. Az alkalmazás előre láthatólag 1 irodában valósul meg. 1 fő munkaszervezet vezető, 1 fő projektmenedzser munkakörben.

A működési forrás 2020-ig közel azonos arányban került felosztásra. Az animációs költségek között a pályázatokkal kapcsolatos animációs tevékenység szerepel, míg a hálózatkoordinálással járó tevékenységek a működési költségekhez kerültek becsoportosításra. Az animációs költségek között szakértői szolgáltatás igénybevétele is megvalósítható évente hozzávetőlegesen 1 millió Ft értékben.

Az egyéb tervezett bevételek soron tervezett összegek felhasználása nem javasolt a működésre, ezért szerepeltetésük a költségvetésben félrevezető lehet. Ezeket az összegeket a teljes térséget lefedő projektek megvalósítására javasolt felhasználni.

8.4 Kommunikációs terv

1. Az Egyesületünk célcsoportjai: a Makói és Vásárhelyi járásban működő önkormányzatok, vállalkozók és civil egyesületek, alapítványok tagsága, kivéve Makó és Hódmezővásárhely városok belterületén működő intézményeket, civil egyesületeket, vállalkozásokat.

2. Az Egyesületünk az alábbi kommunikációs eszközöket használja:

- Időszakosan megjelenő hírlevél,
- Rádiós megjelenés (interjú, hirdetések) a két járás területén egyaránt elérhető frekvenciát biztosító Rádió7 adásaiban.
- A www.tiszamaros weboldal frissített hírfolyama.
- Telefonos tájékoztatás
- Makói Mozaik/ Promenád hirdető felületeken történő híradás

A kommunikációs tevékenységek típusai:

Írásos, és szóbeli kommunikáció típusait használjuk, a fórumok, tájékoztatók fontos elemei a munkánknak, így tud igazán eljutni az információ pontosan a szélesebb nagyközönség felé.

3.A kapott információkhoz kapcsolódó visszacsatolások lehetséges módja:

A HACS működésével kapcsolatos iratokba, az Elnökkel történő egyeztetést követően bárki betekinthet. Az egyesület tagjai írásban kapják meg a Közgyűlés összehívásáról szóló értesítőt, a döntéseket tartalmazó jegyzőkönyv pedig munkaidőben megtekinthető a munkaszervezet irodájában.

Szóbeli tájékoztatás kérhető az Elnökség tagjaitól. Előzetes telefonon vagy írásban történt időpont egyeztetést követően szóbeli információ kérése lehetséges.

A személyes megjelenés esetén, vagy telefonos érdeklődés esetén Ügyfél regisztrációs lap kerül kiállításra. A beszélgetés tartalma dokumentálásra kerül, a kérdésekre reagálunk. Szükség esetén egyeztetünk a kifizető hatósággal, és az egyeztetett álláspontot közöljük az ügyféllel.

4.A kommunikációval kapcsolatos felelősségi körök tekintetében a munkaszervezet vezető, az elnök /alelnök nyilatkozataiban képviselheti az egyesület hivatalos álláspontját. Az ehhez szükséges humán kapacitás megfelelő.

5. HFS kommunikáció ütemterve:

Fórumsorozat a két térség településein (2015. augusztus-szeptember)- Rendezvények

TKCS találkozója, belső egyeztetések (2016. január-március)

Önkormányzati vezetők pályázati szakmai napján az adatlapok, kérdőívek, tervezői csoportülések alapján tájékoztató tartása a formálódó HFS - ról. (2016.03.11.)- Rendezvény

Közgyűlési döntés a végleges HFS - ról. (2016. 04.20)- Rendezvény

A HFS közzététele a szervezet honlapján- Elektronikus kommunikáció (2016. 05.30.)

A HFS - ról beszámoló tartása a térségi rádióban, televízióban- Média (2016 06. 30)

A HFS Intézkedések megjelenéséről tájékoztatás- Rendezvény, elektronikus kommunikáció, Rádió megjelenés, Nyomtatott sajtó - hirdetés (2016. 10 .01.)

5.5. Pénzügyi terv a kommunikációs tevékenységgel kapcsolatban:

A fórumsorozat költségét az erre a célra biztosított pályázati forrásból fedeztük- 3.000.000,-Ft

A végleges HFS nyilvánossági költsége- A helyi médiaszolgáltatókkal együttműködésben, nem tervezünk költséget.

A HVS Intézkedések nyilvánossági költségei- (2016.04.20- 2016.10.01)- 1.000.000,-Ft

Az intézkedések végrehajtásával kapcsolatos költségek- (2016.10.01- 2020.12.31)- 1.500.000,-Ft/év

8.5 Monitoring és értékelési terv

A Tisza és Maros Vidék Jövőjéért Egyesület komoly erőfeszítéseket tesz a közvetlen és közvetett eredmények összegyűjtésére. Ez az egyik legnehezebb feladat, mert a tevékenység nagyon sokoldalú és az adatok, információk nem rendszerezetten, és még csak nem is konkrét formában állnak rendelkezésre. A Helyi Fejlesztési Stratégiához kapcsolódó monitoring, a stratégia előrehaladásának, hasznosságának és a vállalt indikátorok megvalósulásának vizsgálatát foglalja magába, ellenőrzését folyamatossá kell tenni a közeljövőben, több típusú monitoring eszközt használva.

A 2014-2020-as évek monitoring és értékelési tervek megvalósításához szükség van egy olyan informatikai rendszerre, amely az ügyfél-, projekt és fejlesztési stratégiai szinten is képes az adatok gyűjtésére, rendszerezésére, elemzést segítő szűrések, kimutatások kezelésére. Az informatikai rendszer egyes felületei országosan egységesek kellene, legyenek, más részei stratégia és projekt, illetve ügyfél specifikusak. Ehhez szükséges lenne központi forrás bevonására és központi koordinációra. A rendszer nagyban segítheti helyi és országos szinten is monitoring feladatok ellátását, a HFS elvárt eredményeinek mérését. Bár a területi reálfolyamatok mérésének alapjául szolgáló TeIR működtetése folyamatosan biztosít adatokat, ez az információszolgáltatási rendszer csak a területi monitoring és értékelő tevékenységek ellátásához szükséges információs hátteret biztosítja.

A monitoring, kontrolling és értékelés a stratégia teljes életciklusára (2015-2020), annak 5 fő szakszára (tervezés, végrehajtás, 2 felülvizsgálati időszak, lezáró) vonatkozik. A monitoring tevékenység során a résztvevők többek között elemzik és értékelik a megvalósítás előrehaladását, erőforrás felhasználásának mértékét, a tevékenységek tervek szerinti megvalósítást, a tervezett indikátorok létrejöttét és az eredmények elérését, valamint a kívánt társadalmi-gazdasági hatások elérését is.

Alkalmazandó monitoring eszközök 2015-2020 között

Megnevezés	Leírás
Stratégia előrehaladásáról készült jelentések	A projektközi jelentések a HFS megvalósulásáról. A HFS előrehaladásáról készült összefoglaló jellegű évi jelentést, mely magába foglalja a forrás-felhasználást, indikátorok teljesülését, fenntarthatóságot. A jelentést jól lehet hasznosítani akkor, ha valamilyen célirányos, megelőző jellegű beavatkozásra van szükség.
Helyszíni szemlék	Látogatás a projekthez tartozó tevékenységek helyszínén (megvalósult pályázatok), a projektek teljes körű megismerése céljából.
Kérdőívek (online és nyomtatott)	A tagság számára készített egységes kérdőív, mely segít mérni a HFS hatékonyságát és a projektötletekhez, pályázatokhoz való illeszkedést. A vállalt indikátorok összegyűjtését és a tagság aktivitását, együttműködési szándékát, képességét, társadalmi hatást.
Önellenőrző lap	Önértékelés eszköze. Méri a HFS indikátorainak megvalósulását, hatékonyság, forrás-felhasználás, animációs tevékenységek eredményeit, saját szervezeti és szakmai fejlődést, fenntarthatóságot.
Interjú	Személyes interjú tervezői csoporttagokkal, pályázókkal, projektgazdákkal.
Peer-to-peer értékelés	Szakmai tapasztalatcsere keretében hasonló kvalitású, hasonló témában dolgozó szakemberek egymás vállalkozását, üzletét, projektjét nézik meg. (A peer angol szó, jelentése egyenrangú felet jelent)

Felhasznált irodalom:

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/20100017_46_enegetikai_hatekonysagi_programok/ch03s02.html

http://lengyelpiroska.hu/tamogatase/konyv/10.%20Monitoring-ellenorzes-ertekeles.html

A monitoring a fejlesztési stratégia megvalósítása alatt

Módszer	Vizsgált témák	Eszközök	Gyakoriság
Önellenőrzés – belső monitorig – Önértékelés	HFS indikátorainak megvalósulása, hatékonyság, forrás-felhasználás, animációs tevékenység eredményei, saját szervezeti és szakmai fejlődés, fenntarthatóság.	jelentések készítése, önellenőrző lap, kérdőív	évente de szükség esetén pályázati időszakonként
Kontrolling	a monitoring által szolgáltatott információk segítségével a stratégia megvalósulásának, előrehaladásának folyamatos nyomon követése, a tervezett és a tényleges folyamatok összehasonlításával, elemzésével	kérdőívek, beérkezett pályázatok elemzése, illeszkedés vizsgálata, interjú, helyszíni szemle, információk alapján statisztika és beszámolók készítése	végrehajtási fázisban évente de szükség esetén pályázati időszakonként
Projektértékelés	A stratégia megvalósulásának meghatározott	kérdőívek, beérkezett	tervezési fázisban

	időpontokban (előzetesen, közben vagy a befejezést követően) elvégzett részletes elemzése mutatószámok (indikátorok) alkalmazásával, amelynek célja a projekt egészére, vagy egy meghatározott részterületére vonatkozóan a célelérés, a teljesítések, az eredmények és a hatások, azaz a projekt hatékonyságának vizsgálata. Ezen túlmenően az értékelés célja a projekt egészének átgondolása, módosítások kidolgozása, következő projektek tervezésénél figyelembe vehető tapasztalatok leszűrése, hatékonyság értékelése.	pályázatok elemzése, illeszkedés vizsgálata, interjú, helyszíni szemle, tanulmányutak, peerto-peer értékelés, közösségi videó készítése, információk alapján statisztika és beszámolók készítése	egyszer, végrehajtási fázisban periodikus, lezáró fázisban egyszer
A vállalt indikátorok megvalósulásának vizsgálata	Vállalt indikátorok	kérdőívek, beérkezett pályázatok elemzése, illeszkedés vizsgálata, interjú, helyszíni szemle, tanulmányutak, peerto-peer értékelés, információk alapján statisztika és beszámolók készítése	végrehajtási fázisban évente, lezáró fázisban egyszer
Beérkezett projektötletek és pályázatok HFShoz való Illeszkedésének vizsgálata	Illeszkedés az átfogó, specifikus célokhoz, illetve intézkedésekhez, azok stratégiai és intézkedési jellegű elvárásaihoz	beérkezett projektötletek, pályázatok elemzése, illeszkedés vizsgálata peer-to-peer értékelés, információk alapján statisztika és beszámolók készítése	pályázati időszakonként

Humán erőforrás tervezés

A monitoring feladatok ellátása, összefogása, beszámolók, statisztikák, elemzések készítése egy fő feladata a munkaszervezetben. A tevékenység ellátása időszakos. Összesen egy évben 4 hetet foglal magában. Az interjúk elkészítéséhez és közösségi video lebonyolításához a munkaszervezet tagjai és külső szakértő is bevonásra kerülhet. A hatékony és eredményes lebonyolításhoz szükséges plusz forrás bevonása.

A stratégia megvalósításának szervezeti és eljárási keretei fejezetben bemutatásra került az a vidékfejlesztési hálózat, amely kialakítása, stabilizálása szükséges a következő években. Annak érdekében, hogy a teljes hálózati eredmény rendelkezésre állhasson, fontos a specializálódott alhálózatok tevékenységének monitoringja, hatásértékelése. Ez a szakmai kapacitásépítés területén, projekt jelleggel valósítható meg, amelyet a 4. intézkedés tartalmaz. A projekt jellegű hatásvizsgálat során értékelni kell a fejlesztési stratégia által generált folyamatok komplex vidékfejlesztési hatását. Ez jelentősebb külső szakértői tevékenységet is igénybe vesz.

Felülvizsgálatok és értékelések eredményének kommunikálása és terjesztése

A HFS felülvizsgáltok eredményei egyesületi honlapon, fórumokon, rendezvényeken beszámoló, hírlevél, hírportál, blog formájában kerülnek nyilvánosságra.

9. Indikatív pénzügyi terv

A HFS fejlesztési Forrásfelhasználásak ütemezése (millió Ft)

		Forrás: EMVA LEADER 19.2 alintézkedés								
Ssz.	**Intézkedések megnevezése**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Összesen**	**%**
1.	A lakosság életminőségének és egészségi állapotának javítása	0	0	**37 634 330**	0	0	0	53 763 451	91 397 781	19,45 %
2.	Tisza-Maros értékei tematikus rendezvények lebonyolítása	0	0	**2 202 417**	0	0	0	0	2 202 417	0,47 %
3.	Tisza-Maros értékei komplex kerékpáros túraútvonal kialakítása	0	0	**26 868 701**	0	0	0	0	26 868 701	5,72 %
4.	A településen élők hasznos szabadidő eltöltését segítő fejlesztések megvalósítása	0	0	**30 090 810**	0	0	0	0	30 090 810	6,40 %
5.	Helyi vállalkozók, szolgáltatók, termelők műszaki-technológiai és infrastrukturális fejlesztéseinek támogatása	0	0	**105 296 060**		0	**170 321 454**	0	275 617 514	58,64 %
6.	Helyi értéket előállító vállalkozók, termelők piacrajutásának támogatása logisztikai korszerűsítéssel	0	0	**18 459 788**	**9 393 424**	0	0	0	27 853 212	5,93 %
7.	Turizmusfejlesztés Települési szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó fejlesztések	0	0	**-**	0	0	0	0	0	0,00 %

8.	Turizmusfejlesztés Települési szintű kulturális vonzerőre alapuló, ökoturisztikai, aktív turizmushoz kapcsolódó közösségi fejlesztések	0	0	**9 033 108**	**6 964 457**	0	0	0	15 997 565	3,40 %
	Összesen:	0	0	229 585 214	16 357 881	0	170 321 454	53 763 451	470 028 000	100,0 0%

A HACS működési és animációs forrásfelhasználának ütemezése (millió Ft)

Forrás: EMVA LEADER 19.2 alintézkedés									
	2016	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**Összesen**
Működési költségek	6,80	14,00	17,30	18,10	17,10	17,10	20,40	25,10	135,90
Animációs költségek	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Egyéb tervezett bevételek	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Összesen:	6,80	14,00	17,30	18,10	17,10	17,10	20,40	25,10	135,90

Mellékletek:

I. számú melléklet: HFS megalapozásához beérkezett kérdőívek
II. számú melléklet: HFS megalapozásához beérkezett projekt adatlapok
III. számú melléklet: HFS megalapozásához Települési fejlesztési igények
IV. számú melléklet: Kérdőívek összesítése
V. számú melléklet: Projekt adatlapok összesítése
VI. számú melléklet: Önéletrajzok